

**ROMÂNIA ȘI REPUBLICA MOLDOVA –
ÎNTRE POLITICA EUROPEANĂ DE VECINĂTATE
ȘI PERSPECTIVA EXTINDERII UNIUNII
EUROPENE**

Autori:

Prof. univ. dr. Adrian POP - coordonator

Conf. univ. dr. Gabriela PASCARIU

Asist. univ. drd. George ANGLIȚOIU

Drd. Alexandru PURCĂRUȘ

CUPRINS

Abrevieri.....	4
Cap. 1. Proiectul “Europa extinsă-noua vecinătate”.....	6
1.1 Strategia și metodologia Politicii Europene de Vecinătate.....	8
1.2 Regiuni și state incluse în Politica Europeană de Vecinătate.....	12
1.3 Domeniile de acțiune ale Politicii Europene de Vecinătate.....	15
1.4 Complementarități între Politica Europeană de Vecinătate și alte politici ale UE.....	17
1.5 Oportunități și limite ale PEV. Rolul României ca viitoare țară frontalieră.....	19
Cap. 2 România – frontieră estică viitoare a Uniunii Europene.....	26
2.1 Premise ale alinierii României la standardele UE privitoare la frontiere.....	26
2.2 Strategia României privitoare la managementul integrat al frontierelor.....	30
2.3 Problema asigurării transparenței în atribuirea contractelor de achiziții în sfera securității.....	33
2.4 Relațiile transfrontaliere dintre România și Republica Moldova.....	36
2.5 Relațiile transfrontaliere dintre România și Ucraina.....	39
Cap. 3 Aspirația și orientarea europeană a Republicii Moldova.....	42
3.1 De la “străinătatea apropiată” a Rusiei la “noua vecinătate” a UE.....	42
3.1.1 Perspective geopolitice.....	42
3.1.2 Perspective geoeconomice.....	45
3.2 Percepții moldovenești ale UE, României și integrării europene.....	46
3.3 Impactul evoluțiilor de politică internă din Republica Moldova și Ucraina.....	49
3.3.1 Impactul factorului Voronin în Republica Moldova.....	49
3.3.2 Impactul factorului Iușcenko în Ucraina.....	50
3.4 Rolul cooperării regionale.....	51
3.4.1 Participarea Republicii Moldova la structurile de cooperare regională.....	51
3.4.2 Rolul euroregiunilor.....	57
3.5 Rolul reprezentantului special al UE pentru Republica Moldova.....	60
3.6 Rolul României.....	61
3.6.1 Aspecte politico-diplomatice.....	61
3.6.2 Aspecte cultural-spirituale.....	63
3.6.3 Aspecte economice.....	67
Cap. 4. Conflictul din Transnistria în perspectiva extinderii Uniunii Europene.....	69
4.1 Transnistria – aspecte geopolitice și geoeconomice.....	69
4.2 Gestionarea dosarului transnistrean.....	72
4.2.1 Tentativele de soluționare a conflictului.....	72

4.2.2 Percepții moldovenești ale cauzelor eșecului soluționării conflictului.....	78
4.3 Oportunități oferite soluționării conflictului de către PEV și PESA.....	81
4.4 Conflictul și securizarea frontierelor.....	84
4.5 Impactul conflictului asupra reformei sectorului de securitate în Republica Moldova.....	86
4.6 Rolul României în soluționarea conflictului.....	89
Concluzii și recomandări.....	93
Anexe.....	97
Bibliografie.....	111

ABREVIERI

- APC** – Acorduri de Parteneriat și Cooperare
- BEI** – Banca Europeană de Investiții
- BERD** – Banca Europeană pentru Reconstrucție și Dezvoltare
- CBC** – cooperare transfrontalieră
(Cross-Border Cooperation)
- CE** – Consiliul Europei
- CEMN** – Cooperarea Economică la Marea Neagră
- CFE** – Tratatul privind forțele armate convenționale din Europa
- CSI** – Comunitatea Statelor Independente
- EAN** – Agenția Națională de Identificare Automată (Republica Moldova)
- EUROMESCO** – Comitetul de Studii Euro-Mediteraneene
- FEMIP** – Facilitatea Euro-Mediteraneană pentru Investiții și Parteneriat
- FEMISE** – Forumul Euro-Mediteranean al Institutelor de Științe Economice
- GIRMIFS** – Grupul Interministerial Român pentru Managementul Integrat al Frontierei de Stat
- GOAR** – Grupul Operativ al Armatei Ruse
- GUUAM** – Grupul Georgia, Ucraina, Uzbekistan, Azerbaidjan și Moldova
- GUAM** – Grupul Georgia, Ucraina, Azerbaidjan și Moldova
- JAI** – Justiție și Afaceri Interne
- ICE** – Inițiativa Central Europeană
- IPAP** – Planul Individual de Acțiune
- ISD** – Institutul Social-Democrat “Ovidiu Șincai”
- MAE** – Ministerul Afacerilor Externe (România)
- MAI** – Ministerul Administrației și Internelor (România)

Institutul European din România – Studii de impact III

NIVP – Noul Instrument pentru Vecinătate și Parteneriat

OCEMN – Organizația Cooperării Economice la Marea Neagră

OMC – Organizația Mondială pentru Comerț

OSCE – Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa

OG – Ordonanța Guvernului (România)

OUG – Ordonanța de Urgență a Guvernului (România)

PA – Planuri de acțiune

PESA – Politica Europeană de Securitate și Apărare

PDAM – Partidul Democrat Agrar (Republica Moldova)

PESC – Politica Externă și de Securitate Comună

PEV – Politica Europeană de Vecinătate

PPCD – Partidul Popular Creștin-Democrat (Republica Moldova)

PSD – Partidul Social-Democrat (România)

PSESE – Pactul de Stabilitate pentru Europa de Sud-Est

PNUD – Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare

RM – Republica Moldova

RMN – Republica Moldovenească Nistreană

RSUE – Reprezentantul Special al Uniunii Europene

RSS – Reforma sectorului de securitate

SAR – Societatea Academică din România

SEU - Spațiul Economic Unic

SECI – Inițiativa de Cooperare în Sud-Estul Europei
(Southeast European Cooperative Initiative)

SISF – Sistemul Integrat pentru Securitatea Frontierei de Stat a României

TARIC – Tariful Integrat Comun

UE – Uniunea Europeană

CAPITOLUL 1

PROIECTUL “EUROPA EXTINSĂ – NOUA VECINĂTATE”

Ultimul val de extindere a Uniunii Europene, numit *the «big bang» enlargement*, a modificat esențial contextul geopolitic în Europa și a creat condițiile pentru afirmarea vocației externe a Uniunii. Inclusă în proiectele fondatoare, dar marginalizată prin adoptarea metodei neo-funcționaliste de integrare, dimensiunea externă a procesului de integrare s-a conturat cu dificultate și a rămas în domeniul cooperării inter-guvernamentale. Uniunea este, însă, astăzi, suficient de organizată și poate deveni puternică prin întărirea dimensiunii sale politice, pentru a contribui activ la pacea și prosperitatea globală. Prin urmare, conștientă și interesată de creșterea rolului său pe plan extern, Uniunea Europeană a inițiat în deceniul trecut un proces din ce în ce mai coerent de cooperare regională și de deschidere în proximitatea sa geografică, definită prin trei arii de interes: Europa Centrală și de Est, Balcanii de Vest și Mediterana. Elementele comune diverselor abordări regionale au fost: pacea, stabilitatea, promovarea valorilor comune (în special democrația și libertățile fundamentale), dezvoltarea și integrarea comercială.

Cea mai de succes componentă a politicii externe a fost indiscutabil procesul de extindere. Dar, extinderea Uniunii nu poate continua la nesfârșit; cel puțin, nu raportat la opțiunea pentru menținerea actualelor structuri de integrare și perspectiva unificării politice. În consecință, presată, din exterior, pentru a primi noi membri și, din interior, pentru a-și stabiliza structurile și eficientiza pârghiile de acțiune, Uniunea a dezvoltat o nouă abordare în relațiile externe cu țările vecine, aflată la limita între cooperare și integrare.

Consiliul European de la Copenhaga din decembrie 2002, afirmând că “*actuala extindere creează condițiile pentru o Uniune cu perspective puternice de creștere durabilă și de asumare a unui rol important în consolidarea stabilității, păcii și democrației în Europa și în lume*”, preciza că Uniunea Europeană este interesată să întărească relațiile de cooperare regională și transfrontalieră cu țările vecine, “*în scopul dezvoltării depline a potențialului regiunilor*” [...] și pentru “*a evita riscul unor noi linii de divizare în Europa*”¹. Consiliul European a întărit astfel intenția Uniunii, prezentată de Consiliul pentru Afaceri Generale și Relații Externe din noiembrie 2002, de a dezvolta noi relații cu țările vecine din est, în funcție de nivelul dezvoltării lor economice și politice, în perspectiva conturării unei “**Europe extinse**”.

Soluția propusă de Comisia Europeană a venit în martie 2003, prin Comunicarea „**Wider Europe – Neighbourhood: A New Framework for Relations with our Eastern and Southern Neighbours**”² – pe scurt, proiectul “**Europa extinsă – Noua vecinătate**”. În esență, Comunicarea oferea noi perspective de integrare politică și

¹ Consiliul European de la Copenhaga, 12-13 decembrie 2002, Concluziile Președinției, p. 7, http://Ue.Eu.Int/Uedocs/Cms_Data/Docs/Pressdata/En/Ec/73842.Pdf.

² COM(2003)104 final, Bruxelles, 11 martie 2003.

economică țărilor ce nu pot fi acceptate, deocamdată, ca membre ale UE³, cu scopul de a crea un spațiu de securitate, prosperitate, dezvoltare durabilă și bună vecinătate, „*un «cerc de prieteni» la frontierele externe ale Uniunii, caracterizat de relații strânse și pacifiste fondate pe cooperare*”. Noul ansamblu de măsuri de politică externă a fost ulterior grupat sub denumirea de „**Politica Europeană de Vecinătate**” (PEV), în Comunicarea Comisiei din iunie 2004⁴, care constituie document-cadru al PEV, alături de Comunicarea privind crearea Noului Instrument pentru Vecinătate din iulie 2003. Anul 2004 a însemnat și debutul aplicării PEV (adoptarea Rapoartelor de țară și a Planurilor de acțiune⁵), într-un context de clarificare și structurare a angajamentului UE prin contribuția Consiliului pentru Afaceri Generale și Relații Externe, a Parlamentului European și a Consiliului European (a se vedea Anexa 1).

Prin noua politică, Uniunea se angajează, condiționat de îndeplinirea anumitor criterii, să susțină efortul partenerilor vecini pentru „*reducerea sărăciei și crearea unui spațiu de prosperitate și valori comune, bazat pe integrare economică ridicată, relații politice și culturale mai intense, o cooperare transfrontalieră întărită și prevenirea în comun a conflictelor*”⁶. Pentru cele mai avansate țări, Uniunea „promite” chiar *perspectiva participării la piața internă, precum și posibilitatea de aderare progresivă la anumite programe comunitare în domeniile cultural, educativ, mediu, tehnic, științific*⁷. „Generozitatea” europeană se explică prin faptul că, în lipsa motivației aderării (ca în cazul strategiei de extindere), oferta trebuia să fie suficient de atractivă, pe de o parte, pentru a limita presiunile de aderare la UE a țărilor vecine și, pe de altă parte, pentru a le determina să adopte măsurile necesare pentru a dezvolta un spațiu de securitate și stabilitate pe continentul european. Romano Prodi⁸, la Conferința ECSA-World din 5-6 decembrie 2002, în ședința de încheiere, a sintetizat, poate, în cel mai reușit mod, esența strategiei UE față de noii vecini: „*sharing everything with the Union but institutions*” (a se vedea Anexa 2).

Într-o astfel de abordare a relațiilor de vecinătate, PEV poate fi considerată un compromis între dorința noilor țări vecine de a deveni membre ale Uniunii și limitele UE de a accepta noi extinderi. Aplicarea ei va duce la conturarea unei **regiuni pan-europene și mediteraneene, organizată după modelul cercurilor concentrice: un nucleu dur** format din Uniunea Europeană (aflată în stadiu ridicat de integrare), acționând ca pol de difuzare a unor procese transformative în vecinătatea sa estică și sudică pentru a dezvolta un spațiu larg de stabilitate, securitate și prosperitate; un număr de țări terțe, cele mai avansate, participând la *pieța internă*; și, ultimul grup, participând doar la *zona de liber schimb*. Ideea, lansată de Jacques Delors în cadrul propunerii pentru crearea unei federații

³ Sudul Mediteranean (Algeria, Egipt, Israel, Iordania, Liban, Libia, Maroc, Autoritatea Palestiniană, Siria, Tunisia), Noile State Independente Occidentale (Belarus, Republica Moldova, Ucraina) și Rusia. Comunicarea Comisiei din 2004 a completat lista cu țările Caucazului de Sud (Armenia, Azerbaijan, Georgia).

⁴ COM(2004)373 final, Bruxelles, 12 mai 2004.

⁵ A se vedea 1.1.

⁶ COM(2003)104 final, p. 9.

⁷ COM(2004) 373 final, p. 9.

⁸ La acea dată, Președinte al Comisiei Europene.

de state națiuni, a fost privită în anii '90 ca soluție la dilema aprofundare – extindere în strategia de integrare a UE, iar mai târziu ca soluție la eșecul Tratatului Constituțional.

Metoda cercurilor concentrice corespunzătoare gradelor diferite de integrare ar permite diminuarea contradicției extindere – aprofundare și poate fi luată în considerare în organizarea relațiilor de vecinătate. Ea introduce însă o discriminare prin excluderea participării statelor aparținând cercului exterior, la politici și acțiuni permise statelor din cercul de mijloc. O soluție de compromis ar putea fi cea a “*nucleului dur cu geometrie variabilă*”, respectiv participarea tuturor statelor la un număr de politici și acțiuni comune corespunzătoare celui mai ridicat nivel de integrare și diferențierea, acolo unde nu se poate găsi un numitor comun. Domeniile majore de aplicare a geometriei variabile ar putea fi: piața internă, educația, cercetarea – dezvoltarea, politicile industriale, politica de mediu, politica socială, justiția și afacerile interne și relațiile externe.

§ 1.1 Strategia și metodologia Politicii Europene de Vecinătate

PEV a fost concepută ca un cadru de referință pentru relațiile între Uniunea Europeană și țările membre, pe de o parte, și țările din vecinătatea estică și sudică, pe de altă parte. Ea nu creează noi structuri și noi obligații, ci doar urmărește să ofere un plus de motivație, concentrare pe obiective prioritare și valoare adăugată pentru relațiile de cooperare regională derulate în cadrul Acordurilor de Asociere⁹ sau a Acordurilor de Parteneriat și Cooperare¹⁰.

A. Elementele definitorii ale Politicii Europene de Vecinătate sunt:

- a) *Documentul de strategie;*
- b) *Planurile de acțiune;*
- c) *Rapoartele de țară;*
- d) *Noul instrument pentru vecinătate și parteneriat (NIVP).*

a) Comunicarea Comisiei „**Politica Europeană de Vecinătate - Document de Orientare**” este considerată **Documentul de strategie al PEV**. Ea stabilește *obiectivele, elementele cheie, metoda, principiile, instrumentele financiare, acoperirea geografică, domeniile de acțiune și modul de integrare al politicii de vecinătate în cadrul mai larg al relațiilor de cooperare regională transfrontalieră și transnațională*. Conform Comunicării Comisiei, obiectivul strategic al PEV îl constituie “*împărțirea cu țările vecine a beneficiilor extinderii UE spre Europa Centrală și de Est, pentru a întări stabilitatea, securitatea și bunăstarea tuturor popoarelor acestora*”. PEV va încerca să prevină *emergența unor noi linii de divizare între Uniunea extinsă și noii săi vecini și să le ofere posibilitatea de a participa la diverse activități ale UE printr-o cooperare întărită*

⁹ Pentru țările din Europa de Est.

¹⁰ Pentru țările participante la Parteneriatul Euro-Mediteranean

în domeniul politic, economic, al securității și în domeniul cultural”¹¹. Relațiile privilegiate cu vecinii sunt condiționate de angajamentul în direcția promovării și respectării “**valorilor comune**” (în special în domeniul statului de drept, al bunei guvernări, al drepturilor omului, inclusiv drepturile minorităților, promovarea relațiilor de bună vecinătate, adoptarea principiilor economiei de piață și ale dezvoltării durabile) și de asumarea unor obiective esențiale ale Politicii Externe și de Securitate Comună a UE, în special: combaterea terorismului și a proliferării armelor de distrugere în masă, asumarea responsabilității în prevenirea conflictelor și gestionarea crizelor, respectarea prevederilor dreptului internațional.

b) Elementul central al PEV îl constituie **Planurile de acțiune (PA)**. Ele stabilesc prioritățile cheie, respectiv: *respectarea valorilor comune; dialogul politic; dezvoltarea economică și socială* (inclusiv promovarea unui mediu favorabil pentru afaceri și atragerea investițiilor străine); *comerț, piață internă și reforme legislative* (promovarea comerțului și susținerea integrării țărilor partenere în sistemul comerțului internațional, încurajarea adoptării legislației europene și a standardelor privind piața internă); *cooperarea în domeniul justiției, al libertății și securității* (reforma justiției și controlul migrației și a traficului de frontieră); *integrarea în rețele de infrastructură* (energie, transport și telecomunicații, societate informațională și noile tehnologii); *cooperarea în domeniul protecției mediului; politica socială și contacte „people-to-people”*.

Planurile de acțiune vor fi diferențiate pe țări, pentru a reflecta situația existentă în relațiile cu UE, precum și nevoile specifice ale partenerilor și capacitatea acestora de a adopta diverse măsuri de reformă în direcția realizării obiectivelor comune. Ele vor fi elaborate de Comisie, în colaborare cu țara parteneră, pe o perioadă de 3-5 ani, și vor fi aprobate în cadrul Consiliului de Asociere sau Cooperare. PA nu vor crea noi structuri ci vor susține realizarea obiectivelor acordurilor existente. Până în prezent, au fost adoptate planuri de acțiune pentru Israel, Iordania, Republica Moldova, Maroc, Autoritatea Palestiniană, Tunisia și Ucraina, urmând ca până la sfârșitul anului 2005 să mai fie adoptate încă cinci, pentru Armenia, Azerbaidjan, Egipt, Georgia și Liban. În perspectivă, Uniunea Europeană intenționează să ofere un nou cadru de parteneriat sub forma unor **Acorduri Europene de Vecinătate**, care vor înlocui actuala generație de acorduri bilaterale.

c) **Rapoartele de țară** sunt documente de analiză a relațiilor bilaterale, a situației politice, instituționale, economice și sociale a țării partenere și a progreselor înregistrate de aceasta în domeniile prioritare fixate prin Planurile de acțiune¹². Rapoartele se întocmesc periodic, de către Comisie, în colaborare cu structurile de cooperare ale acordurilor de parteneriat sau asociere, și vor sta la baza reexaminării și adaptării planurilor de acțiune.

¹¹ COM(2004)373 final, p. 3.

¹² Primele rapoarte de țară au fost elaborate în scopul adoptării planurilor de acțiune.

d) Noul instrument pentru vecinătate și parteneriat

Ținând cont de constrângerile pe termen scurt legate de coordonarea instrumentelor financiare de cooperare transfrontalieră, Comunicarea Comisiei din 1 iulie 2003 – “*Paving the Way for a New Neighbourhood Instrument*” a propus adoptarea noului instrument financiar printr-o abordare etapizată:

- **2004-2006: introducerea Programelor de Vecinătate (PV)**

Obiectivul principal al PV îl constituie coordonarea diferitelor instrumente financiare existente, atât în politicile externe, cât și în cele interne, prin integrarea actualelor instrumente de cooperare regională și transfrontalieră: INTERREG, PHARE - CBC, TACIS – CBC, CARDS și MEDA¹³. Principalele instrumente vor rămâne Tacis și MEDA, la care se adaugă alte programe ale Uniunii (în special, Inițiativa Europeană pentru Democrație și Drepturile Omului și Asistența Macro-financiară) și împrumuturile Băncii Europene pentru Investiții. Primele programe au fost deja adoptate în 2004.

- **Post-2006: Noul Instrument de Vecinătate și Parteneriat**

Începând cu 2007, în cadrul perspectivelor financiare pentru perioada 2007-2013, PEV va beneficia de un nou instrument, numit **European Neighbourhood and Partnership Instrument - ENPI**¹⁴. Acesta va face parte din categoria “*instrumentelor generale de susținere directă a politicilor externe europene*”, alături de “*Pre-Accession Instrument*” (IPA)¹⁵ și “*Development Cooperation and Economic Cooperation Instrument (DCECI)*”¹⁶.

În actuala concepție, **Noul Instrument de Vecinătate și Parteneriat (NIVP)** va completa instrumentele existente (TACIS, MEDA) și va funcționa în baza experienței programelor de vecinătate adoptate pentru perioada 2004-2006. Finanțarea va fi orientată către următoarele obiective cheie: *promovarea dezvoltării durabile în regiunile de frontieră; cooperarea în domeniul protecției mediului, al siguranței publice, al prevenirii conflictelor și crimei organizate; managementul frontierelor; promovarea cooperării transfrontaliere la nivel local și a contactelor "people-to-people"*¹⁷.

În acest scop, Instrumentul European de Vecinătate și Parteneriat va finanța proiecte comune, propuse de către și în beneficiul atât al țărilor membre UE, cât și al țărilor vecine. Aplicarea sa va presupune, în principal, combinarea obiectivelor PEV din

¹³ The **INTERREG Community Initiative**, ca instrument financiar al politicii regionale; **PHARE**, instrument financiar al strategiei de pre-aderare, a cărui componentă **PHARE-CBC** susține programe de cooperare transfrontalieră între UE și țările candidate; **TACIS CBC**, ca instrument financiar pentru Europa de Est și Asia Centrală; **MEDA**, ca program de promovare a cooperării regionale în cadrul parteneriatului Euro-Med; **CARDS**, ca principal instrument pentru Balcani în cadrul Procesului de Stabilizare și Asociere.

¹⁴ Comunicarea Comisiei către Consiliu și Parlament, *Financial Perspectives 2007 – 2013*, COM(2004) 487 final, Bruxelles, 14 iulie 2004.

¹⁵ IPA se va adresa țărilor candidate (Turcia, Croatia) și celor potențial candidate (Balcanii de Vest); el va înlocui instrumentele existente (PHARE, ISPA, SAPARD, Regulamentul pentru pre-aderarea Turciei și CARDS).

¹⁶ DCECI va fi folosit în susținerea eforturilor de dezvoltare a țărilor neacoperite de IPA și NIVP.

¹⁷ COM(2004) 373 final, Bruxelles, 12 mai 2004, p. 29.

cadru programelor de cooperare transfrontalieră și de cooperare transnațională cu obiectivele politicii de coeziune economico-socială. Complementar, resursele ENPI vor fi susținute prin instrumente financiare specifice diverselor politici comunitare (educație, cercetare, mediu, etc.) și prin împrumuturi BEI și BERD.

B. Metoda și principiile PEV

Strategia Politicii Europene de Vecinătate a fost elaborată în așa fel încât să ducă la conturarea la granițele UE a unui **“cerc de țări” care să împărtășească valorile fundamentale și obiectivele UE, țări aflate în relații de cooperare întărită cu țările membre, presupunând inclusiv un nivel ridicat de integrare economică și politică**¹⁸. Metoda stabilită prin documentul de strategie presupune:

- definirea unui *ansamblu comun de principii și valori*, precum și *angajamentul reciproc în respectarea acestora*;
- *cadru bilateral*, integrat dimensiunii regionale a cooperării, având drept scop fundamental stabilitatea și securitatea la frontierele externe ale UE;
- definirea, de comun acord cu partenerii, a unor *obiective și priorități în domenii cheie*, în funcție de realitățile concrete din fiecare țară;
- *evaluarea periodică și adaptarea PEV în funcție de evoluțiile înregistrate de țara parteneră*;
- *fixarea unor criterii de referință*, economice și politice, care să permită o evaluare clară și transparentă a progreselor înregistrate de fiecare țară în îndeplinirea obligațiilor asumate prin Planurile de Acțiune;
- *angajamentul progresiv al UE, subordonat respectării obiectivelor prevăzute prin Planurile de acțiune*; Uniunea nu va oferi noi avantaje în absența progreselor în țara parteneră;
- *asigurarea coerenței între instrumentele PEV și cele ale politicilor complementare*¹⁹; PEV va constitui în acest sens un cadru de referință;
- *integrarea PEV în strategia europeană de securitate*, prin contribuția la întărirea formelor de cooperare regională și prin promovarea în comun a obiectivelor UE în domeniul Politicii Externe și de Securitate Comună;
- *generarea de valoare adăugată*: concentrare mai clară pe obiective adaptate regional și bilateral; noi teritorii; trecerea de la simpla cooperare și liberalizare reciprocă a comerțului, pe termen scurt, la integrare în piața internă, pe termen lung; întărirea cooperării politice și chiar deschiderea progresivă a anumitor programe

¹⁸ *Ibid.*, p. 5.

¹⁹ A se vedea 1.3.

comunitare; noi instrumente financiare; noi relații contractuale prin perspectiva adoptării Acordurilor Europene de Vecinătate.

În concluzie, metoda PEV constă în dezvoltarea relațiilor de cooperare într-un nou cadru de referință, definit prin raportare la obiective cheie legate de stabilitate, securitate și dezvoltare durabilă, structurat pe cei trei piloni actuali ai funcționării UE: piața internă, justiție și afaceri interne, politica externă și de securitate. În aplicarea metodei, se vor adopta următoarele **principii**: *cooperarea în baza unor valori comune; concentrarea pe priorități; diferențierea; condiționalitatea pozitivă în baza unor criterii de referință; evaluarea periodică; progresivitate* prin introducerea distincției termen scurt/termen lung. Se poate spune, prin urmare, că politica de vecinătate se află la granița între strategia europeană de securitate și strategia de extindere; ea combină, de altfel, elemente ale celor două strategii, prin adaptarea instrumentelor folosite în procesul extinderii (priorități, criterii de evaluare, rapoarte de țară, instrumente financiare specifice) la relațiile de cooperare regională.

§ 1.2 Regiuni și state incluse în Politica Europeană de Vecinătate

Politica Europeană de Vecinătate include în prezent 17 țări ce pot fi grupate în **trei arii geografice**: *Regiunea Mediteraneană* (10 țări), *Europa de Est* (4 țări) și *Caucazul de Sud* (3 țări).

Regiunea Mediteraneană cuprinde țările care participă la “**Parteneriatul Euro-Mediteranean**” (**Euro-Med**), numit și “**Procesul Barcelona**”: **Algeria, Egipt, Israel, Iordania, Liban, Libia²⁰, Maroc, Siria, Tunisia și Autoritatea Palestiniană²¹**. Parteneriatul a fost inițiat în 1995 și se derulează, în prezent, în baza “Strategiei comune pentru regiunea mediteraneană”²², a Documentului de Strategie Regională²³ 2002-2006 și a Programului Indicativ Regional 2005-2006²⁴. **Ca metodă, Euro-Med combină abordarea regională cu cea bilaterală. La nivel multilateral**, cooperarea se realizează prin programe regionale²⁵, organisme create la nivel politic (reuniunile înalților funcționari, conferințele ministeriale) și la nivel oficial (Comitetul Euro-Med), precum și

²⁰ În cadrul Procesului Barcelona, Libia are doar statut de observator.

²¹ Cipru și Malta, parteneri Euro-Med, au devenit între timp membre ale Uniunii, iar Turcia este inclusă în strategia de pre-aderare.

²² Adoptată de Consiliul European din iunie 2000 de la Santa Maria da Feira, (*Common Strategy of the European Council on the Mediterranean Region*), Doc.2000/458/CFSP, publicată în OJCE L 183 din 22 iulie 2000, p. 5.

²³ Adoptat de către Comisie la 18 decembrie 2001, după avizul favorabil al Comitetului MEDA din 5 decembrie 2001.

²⁴ Programul Indicativ Regional 2005-2006, adoptat de către Comisie în 2004, după acordul favorabil al Comitetului MEDA.

²⁵ Spre exemplu: “Justice and Home Affairs Programme” (6 milioane de Euro), “Support to the Water Information System” (2 milioane de Euro), “Training of Public Administrations” (6 milioane de Euro), “Euro-Med Heritage III” (10 milioane de Euro).

în cadrul unor rețele de cooperare de tipul EUROMESCO (Comitetul de Studii Euro-Mediteraneene) sau FEMISE (Forumul Euro-Mediteranean al Institutelor de Științe Economice). *La nivel bilateral*, parteneriatul se realizează prin **Acordurile de Asociere și prin Programele Indicative Naționale**, negociate cu fiecare dintre statele partenere, în funcție de prioritățile specifice. Acordurile prevăd realizarea progresivă a unei zone de liber schimb pentru produsele industriale, produsele agricole și servicii, cooperarea politică, economică, în domeniul social și al migrației, precum și cooperarea culturală.

Aplicarea PEV la țările Euro-Med a presupus, în primul rând, întărirea abordării bilaterale, prin *elaborarea rapoartelor naționale* pentru Israel, Iordania, Maroc, Tunisia, Autoritatea Palestiniană, Egipt și Liban, și prin *adoptarea Planurilor de acțiune* pentru cele mai avansate țări în respectarea condiționalității politice (Israel, Iordania, Maroc, Siria, Tunisia și Autoritatea Palestiniană). În perspectiva imediată, se așteaptă adoptarea unor Planuri de acțiune pentru Egipt și Liban, iar în cazul Libiei, aderarea, pentru început, la Procesul Barcelona.

- **Zona Europei de Est** include așa numitele “**Noi State Independente Occidentale**” – **Moldova, Ucraina, Belarus** – și **Rusia**.

Spre deosebire de zona mediteraneană, Europa de Est nu beneficiază de o abordare regională²⁶. Relațiile se desfășoară, în principal, bilateral, prin **Acorduri de Parteneriat și Cooperare (APC)**. APC sunt bazate pe respectarea principiilor democratice și a drepturilor omului și stabilesc cadrul legal al relațiilor economice, politice și comerciale între UE și țările partenere. Sunt prevăzute, de asemenea, măsuri de cooperare în domeniul justiției și al afacerilor interne (în special, prevenirea activităților ilegale, combaterea traficului de droguri și a spălării banilor), al mediului, al științei și culturii. Ca element de specificitate, spre deosebire de relațiile contractuale cu alte țări vecine, APC nu prevăd un cadru de relații comerciale preferențiale cu UE.

Relațiile cu Rusia, cel mai important partener al Uniunii în vecinătatea sa estică, se desfășoară în cadrul parteneriatului strategic²⁷ privind crearea a *patru spații comune*: *un spațiu economic* (incluzând prevederi speciale privind mediul și energia); *un spațiu al libertății, securității și justiției*; *un spațiu al cooperării în domeniul securității externe*; și *un spațiu al cercetării științifice, educației și culturii*. Practic, însă, Rusia nu participă decât prin asociere la PEV; relațiile bilaterale au loc paralel politicii de vecinătate, dar separat, elementele de legătură fiind date de similaritățile obiectivelor și de finanțarea comună prin NIVP. Situația este, în principal, rezultatul problemelor pe care le ridică extinderea influenței UE în regiune și care obligă la o dinamică a relațiilor UE – Rusia în baza unor proceduri și mecanisme diferite față de cele adoptate în relațiile cu alte țări PEV.

Acordul de Parteneriat și Cooperare cu **Belarus**, deși negociat din 1995, nu a intrat în vigoare. În măsura în care se vor înregistra evoluții favorabile în direcția democratizării și angajamentului de respectare a valorilor comune promovate de UE, Uniunea va iniția procedurile de aplicare a PEV.

²⁶ Singurul cadru regional poate fi considerat “Dimensiunea Nordică”, dar la care participă doar Rusia.

²⁷ Adoptat la summitul de la Petersburg din mai 2003.

Moldova și Ucraina sunt deja integrate în PEV, având adoptate **Planuri de acțiune**. Dincolo de elementele de specificitate, planurile includ un set de priorități generale în arii acoperite de Acordurile de Parteneriat și Cooperare: *întărirea stabilității și ameliorarea eficienței instituțiilor democratice și a statului de drept; garantarea respectării libertății media și a libertății de exprimare; întărirea cooperării în domeniul securității regionale și al relațiilor de bună vecinătate, în special găsirea unei soluții pentru conflictul transnistrean; managementul frontierelor; aderarea la OMC, în cazul Ucrainei și aplicarea integrală a acordului cu OMC, în cazul Republicii Moldova (RM); ameliorarea mediului de afaceri și atragerea investițiilor străine; stabilirea unui dialog constructiv și a unei cooperări eficiente privind migrația și regimul vizelor în asigurarea liberei circulații între UE, pe de o parte, și RM și Ucraina, pe de altă parte; apropierea graduală a legislației, normelor și standardelor de acquis-ul comunitar; întărirea capacității juridice și administrative.*

În prezent, principalul instrument de asistență în Europa de Est îl constituie **programul Tacis**, care include atât programe naționale, cât și programe multilaterale în domeniul siguranței nucleare, al cooperării transfrontaliere și al cooperării regionale. Complementar, pot fi accesate și alte instrumente specifice: Asistența Macro-Financiară, ajutorul umanitar ECHO, Programul pentru Securitatea Alimentară.

- **Caucazul de Sud (Georgia, Armenia, Azerbaidjan)**. Zona nu a fost inclusă în prima Comunicare a Comisiei asupra Europei Extinse. Dar Raportul Parlamentului European asupra propunerii Comisiei (noiembrie 2003) și Strategia de Securitate adoptată de Consiliul European din decembrie 2003 au stabilit zona Caucazului de Sud ca zonă de interes pentru UE în prevenirea conflictelor regionale, având în vedere că cele trei țări sunt membre ale Consiliului Europei și ale OSCE. Un rol esențial a revenit însă Rezoluției Parlamentului din 26 februarie 2004 – **“EU policy towards South Caucasus”**²⁸ – ce recomandă Consiliului ca regiunea să primească un *“statut definitiv în politica de vecinătate, în conformitate cu principiul evitării unor noi linii de demarcație în Europa, atât pentru a stimula țările din regiune să avanseze în adoptarea reformelor economice și politice, cât și pentru a răspunde interesului UE de a crește rolul său politic în regiune și de a-și asuma un rol sporit în rezolvarea conflictelor”*²⁹.

Ca urmare, în Comunicarea din iunie 2004 asupra Politicii Europene de Vecinătate, Comisia a propus includerea Georgiei, Armeniei și Azerbaidjanului în sistemul PEV, în funcție de progresele fiecărei țări în domeniile democrației, a statului de drept, a respectării drepturilor omului și a dezvoltării economiei de piață. Primul pas către aplicarea PEV în cele trei țări a fost făcut în martie 2005 prin **publicarea Rapoartelor de țară**, cu recomandarea Comisiei de a se elabora Planurile de acțiune. Rapoartele descriu situația actuală în domeniile importante pentru politica de vecinătate (democrație, stat de drept, respectarea drepturilor omului, cooperarea în materie de justiție și afaceri interne, reformele economice și sociale, liberalizarea schimburilor, contribuția la stabilitatea regională) și propun obiectivele cheie pentru Planurile de acțiune.

²⁸ Referința P5_TA(2004)0122.

²⁹ Rezoluția Parlamentului European 2003/2225(INI), p. 5.

În concluzie, acoperirea geografică a PEV, prin contextul de cooperare regională și de integrare pe care îl oferă, este în măsură să stimuleze conturarea unei vaste arii de stabilitate, pace, prosperitate și liberă circulație care ar putea fi denumită, conform propunerii Parlamentului european, “**regiunea pan-europeană și mediteraneană**”. Elementele sale de identitate ar fi *spațiile de acțiune comună* – politice, economice și de securitate, bazate pe împărtășirea unor *valori comune*: statul de drept, democrația, libertățile fundamentale și drepturile omului³⁰.

§ 1.3. Domeniile de acțiune ale Politicii Europene de Vecinătate

În baza obiectivelor și a priorităților incluse în planurile de acțiune, pot fi circumscrise **trei mari domenii de acțiune ale PEV**, numite și “spații” sau “dimensiuni”:

- *dimensiunea politică, umană și culturală;*
- *dimensiunea economică;*
- *dimensiunea de securitate.*

Dimensiunea politică, umană și culturală

PEV va acționa în principal pentru promovarea în regiunile de interes a **democrației, a statului de drept, a drepturilor și libertăților fundamentale**, precum și pentru **intensificarea cooperării culturale și a dialogului** între popoarele țărilor membre și ale țărilor vecine.

Prin Planurile bilaterale de acțiune, Uniunea va urmări în toate țările partenere, ca **priorități: întărirea democrației și a statului de drept, respectarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale (în special libertatea presei și libertatea de exprimare), drepturile minorităților și ale copiilor, egalitatea între femei și bărbați, dezvoltarea societății civile.**

Un rol important va reveni în acest context integrării țărilor partenere în spațiul european al educației, precum și promovării dialogului inter-cultural, având în vedere că, un proces durabil de “europenizare” nu poate fi conceput în afara unui contact real între popoarele țărilor partenere care să faciliteze înțelegerea și respectul reciproc, toleranța, solidaritatea, non-discriminarea, dezvoltarea societății civile. Politica de vecinătate va promova, în consecință, *cooperarea în domeniul educației, al cercetării, al culturii și al dezvoltării capitalului uman.*

³⁰ Raportul Parlamentului European asupra Comunicării Comisiei „Wider Europe-Neighbourhood: A New Framework for Relations with our Eastern and Southern Neighbours” (COM(2003) 104-203/2018 (INI)), Final A5-0378/2003, 5 noiembrie 2003, p. 20.

Dimensiunea economică

În domeniul economic pot fi identificate **trei axe majore** ale politicii de vecinătate:

- a) *comerț și piață internă;*
- b) *rețele de energie, transport și telecomunicații;*
- c) *dezvoltarea economică și socială.*

a) Planurile de acțiune vor promova și vor crea condițiile **liberalizării schimburilor comerciale**, conform dispozițiilor Acordurilor de Asociere sau a Acordurilor de Parteneriat și Cooperare. Rezultatul ar putea să se constituie într-o vastă zonă pan-europeană și mediteraneană de liber schimb (*Pan-European and Mediterranean Free Trade Area*).

Pe termen lung, deși documentele oficiale nu fac precizări clare și nu stabilesc termene, PEV oferă posibilitatea **aderării țărilor partenere la piața internă**. În acest scop, Planurile de acțiune vor susține un proces de armonizare legislativă prin adoptarea diverselor componente de acquis în funcție de evoluțiile fiecărei țări în parte.

b) Principal importator și al doilea consumator de **energie** al lumii, Uniunea Europeană este interesată de asigurarea securității energetice. Având în vedere că vecinătatea sa estică și sudică dispune de importante rezerve de petrol și gaz natural, este de înțeles de ce în politica de vecinătate, parteneriatul energetic strategic este o axă prioritară. Planurile de acțiune vor urmări dezvoltarea rețelelor și interconectarea țărilor UE și a țărilor partenere, cooperarea în domeniul energiei, convergența politicilor energetice și corelarea acestora cu obiectivele dezvoltării durabile.

Rețelele de transport și telecomunicații au, de asemenea, un rol cheie în promovarea integrării comerciale și economice la nivel regional. Planurile de acțiune vor urmări dezvoltarea și interconectarea rețelelor la nivel pan-european, ameliorarea eficacității și siguranței sistemelor de transport, precum și armonizarea legislativă.

c) PEV dispune de un ridicat potențial privind ameliorarea condițiilor de **dezvoltare economică și socială** în țările vecine. În primul rând, *liberalizarea fluxurilor comerciale* va genera efecte de creare de comerț, economii de scară și ameliorarea condițiilor de concurență. Apoi, *armonizarea legislativă, creșterea stabilității și securității, asistența tehnică și financiară din partea UE, întărirea dialogului și cooperării în domeniul social și al protecției mediului, promovarea tehnologiilor informației și comunicării* vor îmbunătăți mediul de afaceri, vor atrage fluxuri de investiții străine directe și vor crea condițiile unei dezvoltări economice și sociale durabile. Beneficiile sunt însă condiționate de adoptarea politicilor complementare necesare asigurării macro-stabilității și funcționalității mecanismelor economiei de piață,

precum și pentru diminuarea impactului social pe termen scurt determinat de restructurările economice.

Dimensiunea de securitate

Axele prioritare ale planurilor de acțiune PEV în **domeniul securității** sunt:

- a) *justiția și afacerile interne;*
- b) *politica externă și de securitate.*

a) Problema principală în materie de **justiție și afaceri interne** este legată de găsirea soluțiilor adaptate fiecărei regiuni și țări pentru a răspunde, pe de o parte, obiectivului de deschidere a granițelor și, pe de altă parte, nevoii de securitate și stabilitate regională. În consecință, managementul frontierelor este considerat o prioritate în majoritatea planurilor de acțiune. Ele stabilesc măsuri privind cooperarea în domeniul migrației, al regimului vizelor și condițiilor de azil, combaterea terorismului, a crimei organizate și a spălării banilor, combaterea traficului cu droguri și arme. De asemenea, PA identifică posibilitățile de întărire a colaborării în domeniul justiției și al poliției, inclusiv prin cooperarea cu organismele europene specializate, cum ar fi EUROPOL și EUROJUST. În acest scop, o atenție specială va fi acordată ratificării și implementării unor convenții internaționale cheie.

b) PEV, ca element al **strategiei europene de securitate**, are rolul de a întări participarea Uniunii la prevenirea conflictelor și gestionarea crizelor. În consecință, Planurile de acțiune vor defini atât ariile de dialog bilateral, cât și cadrul de cooperare multilaterală privind guvernarea globală și combaterea amenințărilor la adresa securității și stabilității în întreaga lume. Uniunea Europeană urmărește să integreze țările partenere în unele aspecte ale Politicii Externe și de Securitate Comune și ale Politicii Europene de Securitate și Apărare și să stabilească un cadru de responsabilități împărțite în domeniul securității și stabilității regionale.

§ 1.4 Complementarități între Politica Europeană de Vecinătate și alte politici ale UE

Din cele de mai sus, rezultă că Politica Europeană de Vecinătate, prin spectrul foarte larg de arii de acțiune, intră în corelație cu mare parte a politicilor Uniunii. În funcție de progresele pe care PEV le va favoriza în domeniul integrării politice și economice, țările partenere vor participa, probabil într-un sistem al geometriei variabile, la ansamblul politicilor și programelor comunitare. Pe termen scurt și mediu, însă, pot fi identificate **cinci complementarități** cu impact semnificativ asupra eficacității PEV și a perspectivelor sale de evoluție:

- *Politica regională;*
- *Justiție și afaceri interne;*

- *Educație, cultură și cercetare;*
- *Politicile de dezvoltare durabilă, socială și de mediu;*
- *Politica externă și de securitate.*

Politica regională

Regiunile aflate la granițele externe ale UE, suportând în plus față de efectele datorate decalajelor inițiale de dezvoltare și efectele de perifericitate, sunt beneficiare “privilegiate” ale politicii regionale. Prin programele de potențare a factorilor endogeni de dezvoltare și prin conectarea la rețelele transeuropene de transport, comunicație și energie, politica regională diminuează caracterul de perifericitate al acestor regiuni, făcând posibil și transferul peste graniță al stabilității și prosperității lor economice. În plus, prin inițiativa INTERREG, aplicată în cadrul politicii regionale, sunt susținute trei programe (de cooperare transfrontalieră, transnațională și interregională, de dezvoltare a rețelelor energetice și de amenajare a teritoriului), programe care pot fi corelate cu obiectivele fixate prin Planurile de acțiune ale PEV. Reforma politicii regionale din 2004 întărește, de altfel, complementaritatea cu PEV prin includerea cooperării transfrontaliere, pentru perioada de programare 2007-2013, în categoria obiectivelor de coeziune.

Justiție și afaceri interne

Obiectivul strategic al UE în domeniul JAI îl constituie crearea unui „*spațiu de libertate, securitate și justiție în cadrul frontierelor interne*”. În Politica Europeană de Vecinătate, justiția și afacerile interne reprezintă o arie dominantă a domeniului de securitate, impunând modificări importante ale acquis-ului comunitar, pentru a-l adapta specificului țărilor vecine și relațiilor de cooperare ce vor fi dezvoltate. Practic, prin PEV, va rezulta un transfer al centrului de greutate privind problemele de securitate (azil, migrație, vize, măsuri de luptă contra terorismului și a crimei organizate, etc) la “granițele” externe a ceea ce începe să se contureze ca o “regiune pan-europeană”. Planurile de acțiune includ deja acțiuni majore ale domeniului JAI (migrație, managementul frontierelor, combaterea crimei organizate, combaterea spălării banilor și a crimei organizate în domeniul economic și financiar) și prevăd posibilitatea participării țărilor vecine la diverse programe europene și internaționale. Justiția și afacerile interne prezintă, prin urmare, pe termen scurt, cel mai ridicat grad de complementaritate cu obiectivele PEV și oferă posibilități variate de integrare politică.

Educație, cultură și cercetare

Programele comunitare în domeniul educației, culturii și cercetării pot fi conectate fără dificultate la Politica Europeană de Vecinătate, având în vedere experiența UE în dezvoltarea programelor de cooperare internațională privind formarea profesională, mobilitatea, cercetarea-dezvoltarea și formarea rețelelor de cercetare și expertiză, recunoașterea reciprocă a diplomelor și calificărilor, aplicarea noilor tehnologii ale

informației și comunicării, precum și integrarea dimensiunii culturale și europene în politicile de educație. Intensificarea cooperării și integrarea țărilor vecine în spațiul european al educației și cercetării vor crea premisele atât pentru dezvoltarea resurselor umane, cât și pentru realizarea unui spațiu de stabilitate și securitate, prin conturarea și întărirea sentimentului de apartenență la un spațiu comun de valori și interese împărtășite. În cadrul acordurilor bilaterale, Comisia dezvoltă deja programe în domeniul cultural și al educației prin TACIS și MEDA, iar prin Planurile de acțiune, Comisia are în vedere participarea țărilor partenere la Community R&D Framework Programmes, Culture 2000, Tempus III, Erasmus Mundus și Youth.

Politicile de dezvoltare durabilă

Dezvoltarea durabilă constituie un obiectiv al procesului de integrare europeană, transformat în criteriu de condiționalitate al adoptării și aplicării politicilor Uniunii și ale țărilor membre. În politica de vecinătate, deși strategia face referiri la dezvoltarea durabilă, iar multe dintre prioritățile Planurilor de acțiune vin în promovarea unei astfel de orientări, Uniunea nu este clară și categorică cu privire la aplicarea principiului sustenabilității. Având însă în vedere situația, în unele cazuri dramatică, a țărilor integrate în PEV în ceea ce privește problemele de mediu, gradul de sărăcie și excludere socială și dezechilibrele de pe piața muncii este de așteptat o întărire a dimensiunilor socială și de mediu în relațiile de cooperare și în programele ce vor fi dezvoltate. Durabilitatea va deveni, cu siguranță, criteriu de condiționalitate în aplicarea PEV, iar legislația comunitară în direcția dezvoltării durabile va integra și componenta externă pan-europeană.

Politica externă și de securitate

Deși PEV este o componentă individualizată în relațiile externe ale UE (prin obiective, metodă, instrumente și aria geografică de acoperire), una din funcțiile sale implicite o constituie atragerea noilor parteneri privilegiați în promovarea priorităților Politicii Externe și de Securitate Comună și a Politicii Europene de Securitate și Apărare. Conform Documentului de Strategie, țările partenere sunt chemate să se implice în asumarea responsabilităților privind securitatea și stabilitatea, nu doar la nivelul regiunii din care fac parte, ci și la nivel mondial. În consecință, relațiile de cooperare vor depăși cadrul regional, planurile de acțiune urmând să integreze obiective ale celor două politici în domeniul securității globale. În plus, respectarea de către țările partenere a angajamentelor internaționale în materie de securitate constituie criteriu de condiționalitate.

1. 5 Oportunități și limite ale PEV. Rolul României ca viitoare țară frontieră

Analiza Politicii Europene de Vecinătate reflectă cu certitudine faptul că aceasta oferă importante elemente de valoare adăugată, din perspectiva generală a procesului de integrare în Europa. **Oportunitățile PEV** țin în special de:

Institutul European din România – Studii de impact III

- *structurarea mai clară a politicilor și acțiunilor UE, prin orientarea pe obiective prioritare într-o strategie unitară care corelează obiective de politică externă cu obiective ale politicilor interne;*
- *diminuarea efectelor de perifericitate în țările și regiunile de frontieră ale UE, precum și externalizarea beneficiilor integrării asupra noilor vecini, cu posibilitatea fixării, cel puțin din perspectiva actuală, a limitelor externe ale UE;*
- *întărirea poziției UE pe plan mondial și creșterea potențialului Uniunii de a contribui la asigurarea păcii și securității pe continent și în lume;*
- *diminuarea riscului de apariție a unor linii de demarcație între UE și țările vecine, care să genereze efecte de instabilitate și insecuritate în regiune, cu impact negativ asupra țărilor membre;*
- *întărirea dimensiunii economice a acordurilor existente prin intensificarea caracterului preferențial al relațiilor comerciale, perspectiva aderării la piața internă, conectarea la rețelele transeuropene, participarea la diverse acțiuni și programe ale UE;*
- *îmbunătățirea asistenței tehnice și financiare din partea UE, cu orientarea pe priorități ale țărilor vecine printr-o abordare progresivă și diferențiată stabilită prin acorduri bilaterale;*
- *stimularea reformelor economice și administrative în țările vecine, promovarea modelului european al economiei sociale de piață și susținerea implementării unui sistem al democrației durabile bazat pe valorile comune europene;*
- *crearea unui cadru favorabil dezvoltării durabile, prin liberalizarea fluxurilor comerciale, ameliorarea climatului investițional, stabilizarea macroeconomică, ameliorarea competitivității, transferul de tehnologie și know-how;*
- *întărirea cooperării în domeniul cultural, al educației, al formării profesionale și al mobilității tinerilor; PEV va sprijini în țările vecine dezvoltarea resurselor umane, implementarea procesului Bologna și va extinde participarea acestor țări la programele comunitare;*
- *promovarea solidarității, a sentimentului de apartenență la un spațiu comun de valori și de interese, a cunoașterii și respectului reciproc al sistemelor specifice de valori;*
- *structurarea unui cadru de dialog politic și de cooperare în domeniul justiției și al afacerilor interne și în cel al politicii externe; chiar dacă PEV nu oferă, deocamdată, instrumente pentru dezvoltarea acestui dialog, ele vor rezulta din procesul cooperării necesare aplicării Planurilor de acțiune, oferind astfel elemente importante de valoare adăugată în materie de „integrare” politică;*
- *gestiunea mai eficace a frontierelor comune (prin îmbunătățirea condițiilor de cooperare în probleme legate de migrație, azil, politici de viză, trafic*

frontalier, combaterea terorismului și a crimei organizate) și asocierea țărilor partenere la unele aspecte ale PESC și PESA (prevenirea conflictelor, gestionarea crizelor, etc);

- *stimularea țărilor PEV în adoptarea standardelor bune guvernări și a valorilor comune europene, în special: libertate, democrație, respectarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, statul de drept.*

Ca urmare, se poate aprecia că PEV oferă un context favorabil relațiilor externe ale UE și are potențial, în special, pentru susținerea proceselor de dezvoltare economică a țărilor vecine și întărirea stabilității și securității regionale, prin cooperarea în domeniile JAI și PESC, diminuarea decalajelor între UE și țările vecine, promovarea valorilor europene în regiune și în lume, creșterea rolului Uniunii ca actor global. În același timp, însă, Politica Europeană de Vecinătate prezintă o serie de **limite** al căror impact poate merge de la „simpla” diminuare a eficacității acțiunilor UE, până la reconsiderarea în profunzime a întregii strategii PEV. Pot fi menționate ca limite, următoarele aspecte:

- *PEV reflectă poziția dominantă a Uniunii Europene în plan regional, fără să ofere țărilor vecine o structură de cooperare politică suficient de atractivă și de puternică pentru a le determina să accelereze procesul de „europenizare”; spre deosebire de strategia de extindere, PEV nu prevede instituționalizarea relațiilor cu periferia, fiind astfel lipsită de forța de atracție a integrării politice; din această perspectivă, rămâne de văzut dacă PEV va dezvolta un context eficient al realizării reformelor necesare în țările partenere pentru o participare efectivă la cei trei piloni ai procesului de integrare – piața internă, JAI și PESC – sau se va limita la rolul de întări relațiile de cooperare cu țările vecine, cu un suport financiar și tehnic suplimentar din partea UE;*

- *debutul PEV se realizează în condițiile unui dezechilibru între angajamente și condiționalități, cu riscul de a diminua șansa Uniunii de a acționa nu doar în calitate de leadership direcțional și instrumental, ci și ca leadership structural³¹ (prin atragerea periferiei într-un proces cumulativ de dezvoltare și integrare). Chiar dacă sprijinul financiar al Uniunii se ridică la 14 milioane euro pentru perioada de finanțare 2007-2013 numai prin intermediul NIVP, iar condiționalitatea este pozitivă, oferta PEV poate să reprezinte puțin față de așteptările țărilor vecine, dacă avem în vedere că: accesul la UEM este blocat; liberalizarea comercială nu este suficient de atractivă, pe de o parte, pentru că, cel puțin deocamdată, nu se extinde asupra serviciilor și agriculturii – domenii cu pondere importantă în realizarea PIB-ului țărilor partenere – și, pe de altă parte, pentru că, în calitate de membră a OMC, Uniunea are obligația să acorde orice preferință comercială stabilită prin acorduri bilaterale tuturor țărilor OMC, conform „clauzei națiunii celei mai favorizate” (avantajele preferințelor sunt astfel mult diminuate); perspectiva pieței interne este îndepărtată și prezintă puțin interes pentru țări slab competitive în lipsa proceselor redistributive ce rezultă din aplicarea unor politici comunitare; oferta de participare la programele Uniunii este vagă și slab reprezentată în Planurile de acțiune, cu excepția domeniului educației și al cercetării. În schimb, țările*

³¹ Vitaliy Denysyuk, “Politique de voisinage de l’Union Européenne, quelles transformations sur le regime commercial regional en Europe”, în *Revue du Marché commun et de l’Union européenne*, nr. 485, februarie 2005, p. 114.

Institutul European din România – Studii de impact III

vecine sunt condiționate în progresivitatea relațiilor cu UE de îndeplinirea unui ansamblu extrem de vast de criterii, comparabile cu cele aplicate procesului de extindere;

- deși dialogul politic este prevăzut pentru cooperarea în domeniile JAI și PESC, *nu se menționează clar mecanismele și instrumentele de dialog*, cu riscul de a lipsi acțiunile comune de eficacitatea și coerența necesară realizării obiectivelor multiple ale PEV;

- *dificila coordonare a instrumentelor și acțiunilor*; complementaritățile multiple pe care le presupune PEV cu diverse politici și acțiuni ale Uniunii presupun dezvoltarea unor mecanisme de corelare a instrumentelor specifice pentru a coordona peste 300 de acțiuni prevăzute în planurile de acțiune); strategia UE nu a dezvoltat încă astfel de mecanisme, cu excepția, poate, a NIVP, rezultând de aici riscul de suprapuneri și de ineficiență în utilizarea resurselor.

În concluzie, luând în considerare rolul potențial pe care îl poate juca Politica Europeană de Vecinătate în strategia de integrare europeană, precum și limitele pe care le presupune în concepția actuală prin raportare la perspectivele Uniunii, pot fi stabilite următoarele **elemente de condiționalitate ale realizării obiectivelor PEV**:

- *îmbunătățirea ofertei Uniunii*, în special prin: întărirea dimensiunii politice; ameliorarea pragmatismului Planurilor de acțiune și concentrarea pe un număr mai redus de obiective cheie; creșterea rolului PEV în crearea condițiilor pentru ca liberalizarea comerțului și integrarea graduală în piața internă să nu genereze șocuri asimetrice și accentuarea decalajelor; promovarea libertății de circulație a persoanelor; definirea mai clară a acquis-ului minim al pieței interne ce trebuie aplicat în țările PEV; simplificarea agendei pentru implementarea unui sistem al democrației durabile;

- *asigurarea complementarității acțiunilor și instrumentelor PEV cu acțiuni și programe ale diverselor organizații internaționale și de cooperare regională*, în scopul obținerii unei valori adăugate mai ridicate și a economisirii resurselor;

- având în vedere aria foarte largă de acțiune a PEV și intercondiționalitatea ridicată cu multe dintre politicile comunitare, succesul strategiei UE va depinde, de asemenea, de măsura în care va reuși să asigure *coerența diverselor instrumente și programe, într-o abordare raportată atât la obiectivele interne, cât și la cele externe ale procesului de integrare*;

- *găsirea unor surse complementare de finanțare și dezvoltarea unor modele de analiză a impactului programelor adoptate, pentru ameliorarea eficacității efortului financiar*;

- *integrarea agriculturii și serviciilor în procesul de liberalizare comercială*, fără de care integrarea comercială va avea efecte limitate asupra proceselor de restructurare;

- integrarea în strategiile naționale de dezvoltare economică a obiectivelor Strategiei de la Lisabona; *asumarea obiectivelor Lisabona și a modelului social*

europăean, orientând procesul dezvoltării economice pe principiile dezvoltării durabile constituie un catalizator în procesul de europeanizare și creează premisele pentru reducerea decalajelor între țările membre și vecinătatea UE;

- *întărirea capacității administrative și juridice a țărilor frontaliere de a aplica politica de vecinătate*, precum și asigurarea coerenței acțiunilor adoptate la nivel comunitar, național, regional și local, în cadrul unui proces de descentralizare și promovare a cooperării transfrontaliere;
- *stabilirea unui cadru favorabil dezvoltării și dinamizării euroregiunilor;*
- *un accent mai mare pus pe dezvoltarea resurselor umane, ca element cheie în realizarea obiectivelor PEV;*
- *gestiunea responsabilă a vecinătății împărțite* în așa fel încât să se evite riscul unor conflicte de interese cu parteneri strategici și/sau de apariție a unor noi linii de demarcație în relațiile cu țări ne-incluse în PEV.

Pe ansamblu, rezultă că PEV oferă șansa stabilizării frontierelor externe ale UE, dar rămâne în discuție capacitatea acesteia de a promova efectiv un model de dezvoltare și de cooperare în plan regional care să elimine tentația aderării și să asigure o largă zonă pan-europeană de prosperitate, stabilitate și securitate.

O soluție pentru gestiunea politică a unui ansamblu atât de vast, funcționând într-un sistem al cercurilor concentrice cu geometrie variabilă, ar putea fi **adoptarea metodei funcționaliste** de integrare a țărilor vecine: integrarea prin economic, pe pilonul pieței comune, cu pași mărunți, într-un model de cooperare care să permită accentuarea interdependențelor și dezvoltarea solidarității, altfel spus, „învăluirea politicului printr-o strategie economică de creștere funcțională”³² în baza unei logici cumulative de integrare. Dar, aplicarea cu succes a funcționalismului, presupune:

- *adoptarea unei strategii de dezvoltare durabilă* de către țările partenere și stabilirea unui calendar fezabil al reformelor în direcția implementării mecanismelor economiei de piață, al ameliorării competitivității, al adoptării unui set de politici publice care să asigure stabilizarea macroeconomică și contextul necesar dinamizării creșterii într-o economie deschisă;
- *flexibilizarea modelului, cu păstrarea integralității pieței interne;* flexibilizarea necesară trebuie strict realizată în corelație cu ritmul de evoluție al țărilor vecine și presupune stabilirea clară a domeniilor în care armonizarea legislativă se impune (cu definirea elementelor minime de *acquis* ce trebuie adoptate), fără o adaptare a legislației pieței interne la particularitățile țărilor vecine. PEV nu trebuie să contribuie la amplificarea riscurilor de diluare a procesului de integrare prin fragmentarea piețelor sau diminuarea constrângerilor legislative ale pieței comune (politici privind protecția consumatorului, constrângeri sociale și de mediu, concurență, etc), în încercarea de a facilita accesul partenerilor vecini;

³² Octav Bibere, *Uniunea Europeană între real și virtual*, Editura All Educațional, București, 1999, p. 113.

Institutul European din România – Studii de impact III

- *gestiunea atentă a raportului cost-beneficii, cu atenție specială la impactul integrării economice asupra standardului de viață al grupurilor vulnerabile (segmente socio-profesionale afectate de procesele de restructurare antrenate de liberalizarea piețelor și internaționalizarea afacerilor);*

- *anticiparea șocurilor în special a celor legate de liberalizarea piețelor de capital și a pieței muncii și adoptarea politicilor necesare gestionării lor în condiții de costuri economice și sociale reduse (experiența aderării țărilor din Europa Centrală și de Est poate fi în acest sens extrem de utilă);*

- *crearea premiselor pentru trecerea la metoda neo-funcționalistă, aplicată în procesul integrării țărilor membre, dacă evoluția Uniunii va impune extinderea către țările PEV.*

În aplicarea PEV, un rol important va reveni țărilor și regiunilor frontaliere. Ca viitoare țară de graniță a Uniunii, România va avea atât oportunitatea, cât și responsabilitatea dezvoltării unor relații de cooperare transfrontalieră întărită cu Republica Moldova și Ucraina, în scopul realizării priorităților fixate prin Planurile de acțiune. Ținând cont de faptul că strategia PEV transpune în noul context metodologia aplicată în cadrul procesului de extindere a UE spre Europa Centrală și de Est, cele două țări viitoare vecine ale UE pot folosi în aplicarea Planurilor de acțiune și integrarea în politicile și programele europene nu doar calitatea României de membru al Uniunii, ci mai ales experiența achiziționată în îndeplinirea criteriilor de aderare și în realizarea proceselor transformative în direcția europenizării. În acest scop, pot fi menționate câteva elemente cheie ale unei strategii a relațiilor între România ca viitoare țară membră, pe de o parte, și Republica Moldova și Ucraina ca țări PEV, pe de altă parte:

1. orientarea relațiilor bilaterale și de cooperare multilaterală în diversele structuri regionale din care fac parte cele trei țări, pe priorități incluse în Planurile de acțiune; luând în considerare potențialul de cooperare și exigențele de implicare ca viitoare țară frontalieră, precum și experiența acumulată în procesul de pre-aderare la Uniunea Europeană, România, din cele 80 de priorități stabilite prin Planul de acțiune pentru Moldova și 71 pentru Ucraina, ar putea avea o contribuție esențială la:

- *instituționalizarea unui sistem al democrației durabile, prin întărirea democrației și statului de drept, respectarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale (în special, libertatea presei și libertatea de exprimare), reforma administrativă și în domeniul justiției;*

- *dezvoltarea societății civile și integrarea țărilor vecine în spațiul european al educației și cercetării;* un rol important ar putea să revină sprijinului oferit în implementarea Procesului Bologna și în aderarea celor două țări la programele europene privind cultura, educația, formarea profesională și tinerii;

- *implementarea reformelor economice și administrative, ameliorarea potențialului de export, implementarea legislației europene în materie de uniune vamală și standarde; pregătirea pentru participarea la piața internă și adoptarea acquis-ului necesar asigurării funcționalității libertăților de circulație, cooperarea administrativă;*

România va putea folosi în acest scop atât posibilitățile de corelare a instrumentelor politicilor comunitare interne complementare PEV, cât și expertiza acumulată în perioada de pre-aderare;

- *întărirea dialogului politic și a cooperării în domeniul politicii externe și de securitate și în cel al justiției și afacerilor interne*, în special pentru implementarea Strategiei Europene de Securitate, combaterea terorismului, a crimei organizate, a traficului cu droguri și cu ființe umane, controlul migrației și managementul frontierei;

- **2. integrarea comercială și economică**, în conformitate cu aplicarea metodei funcționaliste (conform analizei de mai sus);

- **3. întărirea cooperării regionale transfrontaliere și transnaționale**, având ca obiective structurale: *promovarea dezvoltării economice și sociale durabile, îmbunătățirea mediului de afaceri, promovarea parteneriatului public-privat, diminuarea decalajelor, dezvoltarea infrastructurilor de transport, telecomunicații, mediu, energie, cercetare-dezvoltare, dezvoltarea societății informaționale, informare, comunicare, transfer de competențe*. Și în această direcție, România va avea oportunitatea să coreleze programele și fondurile politicilor interne cu cele ale politicii de vecinătate;

- **4. crearea unor structuri și mecanisme de comunicare, informare, consultare și dialog instituțional**, atât al nivel central, cât și la nivelul comunităților locale și regionale;

- **5. promovarea contactelor „people-to-people”**, în special prin *cooperarea în domeniul educației, al mobilității internaționale, al culturii și audio-vizualului*;

- **6. întărirea rolului euroregiunilor**; în acest scop, se impune crearea condițiilor pentru efectivă implementare, atât în România, cât și în RM și Ucraina, a *Convenției de la Madrid, a celor două Protocoale adiacente și a Cartei pentru Guvernare Locală*.

Pentru ca România să valorifice în modul cel mai eficient posibil contextul PEV în relațiile cu Republica Moldova și cu Ucraina, ar fi necesară, prin urmare, elaborarea unei strategii a aplicării politicii de vecinătate orientată pe domeniile PEV și pe obiective ale planurilor de acțiune, cu luarea în considerare a politicilor interne complementare și a Strategiei Europene de Securitate. Dacă ar fi bazată pe metoda funcționalismului, aplicarea PEV ar putea contribui efectiv la un grad cât mai ridicat de integrare a celor două țări în sistemul european; funcționalismul ar oferi nu doar avantajul flexibilității prin integrarea doar a domeniilor de interes pentru actorii implicați, fără constrângeri semnificative, ci ar oferi și avantajul progresivității integrării prin crearea mecanismelor de antrenare și de convergență necesare într-o perspectivă posibilă, chiar mai îndepărtată, a aderării celor două țări la Uniunea Europeană.

CAPITOLUL 2

ROMÂNIA – FRONTIERĂ ESTICĂ VIITOARE A UNIUNII EUROPENE

Controlul eficient și sistematic și supravegherea permanentă a celor 3.147 km de frontieră, în special a sectoarelor care vor reprezenta viitoarea frontieră externă a Uniunii Europene, ce însumează circa 2.050 km, reprezintă priorități de primă însemnătate pentru România. Viitoarea frontieră orientală a UE, pe Prut, la Dunăre și Marea Neagră, nu trebuie însă să se constituie într-o nouă cortină - fie ea și de catifea. A evita transformarea viitorului val de extindere într-un generator de noi linii de fractură și a face din această zonă una de cooperare și nu de confruntare, reprezintă provocări majore în perioada de pre și post-aderare a României la Uniunea Europeană.

În acest context, Ministerul Administrației și Internelor (MAI) și-a stabilit ca obiectiv prioritar managementul integrat al securizării viitoarei frontiere externe a UE, obiectiv ce include nu doar aspecte legate de controlul frontierelor, ci și aspecte privitoare la azil, migrație, respectarea drepturilor omului în general. Pentru un management mai eficient al securizării frontierei, România își propune să intensifice colaborarea cu statele membre ale UE și statele vecine, la viitoarele frontiere interne (Bulgaria, Ungaria) și externe (Republica Moldova, Ucraina) ale Uniunii.

§ 2.1 Premise ale alinierii României la standardele UE privitoare la frontiere

Acquis-ul corespunzător Capitolului 25 – Uniunea vamală – cuprinde codul vamal comunitar și normele de aplicare a acestuia, tariful vamal comun, incluzând și preferințele comerciale, contingentările și suspendările tarifare, precum și legislația conexasă, care depășește sfera codului vamal, cum ar fi legislația privind bunurile contrafăcute sau piratate, traficul de droguri și exportul de bunuri culturale. Acquis-ul constă în principal dintr-un număr de instrumente care asigură funcționarea uniunii vamale, precum și protecția efectivă și controlul granițelor externe ale UE.

România, asemeni celorlalte țări candidate, a furnizat informații privind crearea unei capacități operaționale corespunzătoare a administrației sale vamale, în probleme referitoare la: reforma și perfecționarea serviciilor vamale; instalarea completă și utilizarea, în cel mai scurt timp, a aplicațiilor informatice legate de serviciile vamale, în vederea transpunerii adecvate a acquis-ului; punerea în practică a măsurilor vizând reducerea timpilor de așteptare la frontieră, garantarea protecției dreptului de autor și a dreptului de proprietate industrială, combaterea infracțiunii economice și a crimei organizate, consolidarea eticii vamale, combaterea fraudei și a corupției, precum și continuarea dezvoltării și punerii în practică a unor sisteme eficiente de instruire; îmbunătățirea coordonării interne în cadrul administrației vamale, precum și între administrațiile vamale și alte organe cu rol în aplicarea și controlul respectării legislației, inclusiv poliția și autoritățile judiciare; măsurile juridice și instituționale necesare pentru asigurarea colectării și controlului viitoarelor resurse proprii ale UE, precum și pentru gestionarea corespunzătoare a politicii agricole comune.

Administrațiile vamale trebuie să garanteze că dezvoltarea și aplicarea unei strategii de colectare și gestionare a veniturilor va permite strângerea, contabilizarea, utilizarea, raportarea și auditarea veniturilor de natură vamală, atât interne, cât și comunitare, în mod corespunzător, atât la nivel național cât și la nivelul Uniunii. Acest lucru impune țărilor candidate dezvoltarea de politici, sisteme, proceduri, tehnologii și instrumente compatibile cu cerințele și standardele UE³³.

Administrațiile vamale ale țărilor candidate vor trebui să dispună de toate facilitățile necesare desfășurării în mod eficient a operațiunilor de control vamal în porturi, aeroporturi și granițe terestre, asigurării fluentei traficului de persoane și bunuri și colectării de venituri la nivel național și comunitar. Acest deziderat implică, printre altele: existența unor echipamente și unități de control al calității, unități de control și investigare, unități de radio și telecomunicații, instrumente și echipamente care să permită o mai bună analiză a vehiculelor de transport și încărcăturii lor, echipamente de specialitate pentru detectarea bunurilor transportate ilegal și, acolo unde este cazul, echipamente pentru vedere nocturnă și detectoare de caldură; înființarea de controale care să succeadă operațiunilor de lichidare în vamă; dezvoltarea cooperării între diferitele agenții care funcționează la granițe și în interior; promovarea cooperării internaționale între serviciile vamale; crearea, perfecționarea, utilizarea și verificarea periodică a sistemelor de informații și informare care să sprijine unitățile de control situate la granițe și în interior; crearea, dezvoltarea, utilizarea și verificarea periodică a profilelor de risc, care iau în considerare în special situația economică a regiunii respective, pentru fiecare dintre locurile în care se efectuează controlul vamal.

Mai mult decât atât, sistemele și procedurile de analiză și aplicare a legislației trebuie să fie computerizate. Procesul de computerizare include înființarea următoarelor sisteme: sisteme informatice capabile să realizeze interfața cu sistemele UE (TARIC, NCTS, EU Import Quota și CIS/SCENT, etc.); sisteme informatice adecvate mesajelor EDI (*Electronic Data Interchange*); sisteme informatice capabile să utilizeze standardele/sistemul de transmisie CCN/CSI al UE; un sistem computerizat de prelucrare a declarațiilor vamale; un sistem computerizat de colectare și contabilizare a veniturilor; un sistem computerizat de control al tranzitului, integrat cu sistemul de prelucrare a declarațiilor vamale; unul sau mai multe sisteme computerizate de informații și informare; furnizarea de date statistice privind comerțul exterior în limitele de timp prestabilite.

În documentul de pozitie la Capitolul 25 de negociere - Uniunea vamală - Romania a declarat că „acceptă în întregime acquis-ul comunitar în vigoare la data de 31 decembrie 1999, nu solicită nici o perioadă de tranziție sau derogare și declară că va fi în măsură să aplice în întregime, la data aderării, acest acquis”³⁴.

³³ Vezi descrierea Capitolului 25 - Uniunea vamală,
<http://www.infoeuropa.ro/ieweb/jsp/print.jsp?cid=194&lid=1&id=199>.

³⁴ Vezi Documentul de poziție al României la Capitolul 25 -Uniunea vamală,
http://www.mie.ro/Negocieri/Romana/Documente_pozitie/Rom/CAP25-DP.pdf.

Prevederile Codului Vamal (Legea nr. 141/1997) și ale Regulamentului de aplicare a Codului Vamal (HG nr. 626/1997) sunt armonizate în cea mai mare parte cu legislația vamală comunitară, punerea în practică a acestora făcându-se în mod unitar. Nu există deosebiri de aplicare față de legislația comunitară în ceea ce privește utilizarea nomenclurii tarifare, informațiile tarifare obligatorii, regulile de origine, valoarea în vamă, procedurile și regimurile vamale la import și export, tranzitul, antrepozitul vamal, documentul administrativ unic, datoria vamală.

În septembrie 1999 România a demarat activitatea de elaborare a Tarifului vamal national integrat, având aceleași principii și același format cu Tariful Integrat Comun (TARIC). Totodată, a întreprins acțiuni menite să pregătească din punct de vedere logistic și tehnic serviciile sale vamale pentru o implementare eficientă a sarcinilor care îi revin ca viitor stat membru al UE. În acest context o prioritate deosebită o constituie securizarea frontierelor de Nord și Est, care vor fi dotate cu echipamente moderne de detecție și control (mijloace fixe și mobile cu raze Roentgen pentru efectuarea controlului fizic nedistructiv, sisteme de gestionare a consemnelor, etc.). Pentru realizarea acestor obiective, România va aloca importante resurse financiare proprii și fonduri provenind din asistența pe care o primește din partea UE.

Concomitent cu asigurarea procesului de preluare și aplicare a acquis-ului comunitar, România urmărește îndeplinirea obligațiilor ce îi revin ca parte contractantă la mai multe convenții internaționale multilaterale, recomandări ale Organizației Mondiale a Vămirilor, precum și din acordurile bilaterale privind colaborarea și asistența reciprocă în domeniul vamal.

Întărirea capacității instituționale de preluare a acquis-ului comunitar, ca preocupare principală a administrației vamale române în perioada de până la aderare, se realizează și prin diversificarea acțiunilor de formare a personalului propriu. România a luat măsuri în perioada de până la aderare pentru pregătirea administrației vamale române în vederea asumării tuturor competențelor ce derivă din specificul activității vamale comunitare (gestionarea contingențelor tarifare, colectarea tuturor impozitelor indirecte, administrarea zonelor libere, etc).

Începând cu 30 iunie 2001, frontiera de stat a României este administrată în conformitate cu un nou act normativ³⁵ care, preluând noțiunile relevante managementului și controlul frontierei din acquis-ul comunitar a extins, totodată, la 30 de kilometri de la linia de frontieră către interior zona de competență a poliției de frontieră. Actul normativ a creat premisele separării fluxurilor pe fiecare sens de trecere din punctele de control pentru trecerea frontierei de stat, pentru cetățeni români și ai statelor cu care România a încheiat acorduri de desființare a vizelor și cetățenii celorlalte state și a stabilit regimul punctelor de trecere a frontierelor comune și alinierea la standardele stabilite prin Convenția FAL, cu privire la controlul trecerii frontierei pe apă în porturile maritime și fluviale. Noul cadru legislativ a reglementat, totodată, mecanismele prin care se realizează protecția datelor cu caracter personal și securitatea datelor stocate în baza de date a poliției de frontieră.

³⁵ OUG nr. 105/2001.

Institutul European din România – Studii de impact III

Totodată, s-a creat cadrul legislativ pentru realizarea reformei instituționale a poliției de frontieră române prin aprobarea, la aceeași dată, a actului normativ³⁶ privind organizarea și funcționarea poliției de frontieră române, care a introdus o serie de elemente conceptuale de noutate, între care definirea zonei de competență a poliției de frontieră și însuși conceptul de polițist de frontieră.

Noua structură a poliției de frontieră române, realizată - după modelul polițiilor de frontieră din statele membre ale UE - pe direcții zonale, la nivelul frontierei cu fiecare dintre statele vecine și la Marea Neagră, a intrat în vigoare la 1 iunie 2001.

Totodată, a fost elaborat un nou model de carieră a polițistului de frontieră și au fost reevaluate relația dintre diversele categorii de personal și fișele posturilor. Pe de altă parte, au fost adoptate noi programe de studiu în instituțiile de învățământ pentru ofițeri și subofițeri, punându-se accent pe pregătirea juridică a polițiștilor.

Pentru frontiera de est au fost achiziționate echipamente moderne (echipament de vedere pe timp de noapte, echipament de termoviziune portabil, autospeciale de supraveghere și control).

Pe linie de comunicații, din fonduri bugetare a fost realizat un sistem modern care permite transferul de voce și date între București și orașele reședință de județ și între acestea din urmă și punctele de control la trecerea frontierei. S-au pus, de asemenea, bazele unui sistem de informare privind circulația persoanelor și bunurilor prin frontieră, similar cu Sistemul de Informații Schengen, prin care se ține evidența, se prelucrează și se valorifică informațiile cu privire la criminalitatea transfrontalieră și infracțiunile la frontieră, la străini și la bunurile puse sub supraveghere. Sistemul este accesibil autorităților statului care au atribuții privitoare la trecerea frontierei sau altor instituții de stat interesate, poliția de frontieră fiind doar unul dintre beneficiarii săi.

Urmare a semnării unui *aide-memoire* între comandanții Gărzilor de Coastă din bazinul Mării Negre, s-a îmbunătățit cooperarea între aceste structuri, îndeosebi în ceea ce privește dezvoltarea rețelelor de cooperare în domeniul căutării și salvării pe mare, combaterea poluării maritime, a traficului ilicit cu diverse mărfuri și a contrabandei. Totodată, s-a căzut de acord asupra unui document operativ (un formular privind date despre navele suspecte) utilizate de toate autoritățile de frontieră maritimă.

Cooperarea cu autoritățile de frontieră ale statelor membre ale UE se realizează în prezent, în principal, prin intermediul ofițerilor de legătură ale acestor state la București. Un rol important în procesul de ridicare a poliției de frontieră la standardele europene l-a jucat convenția de înfrățire instituțională (*twinning*) cu Germania

În perioada 2001–2005 România a accelerat măsurile de aliniere la standardele UE în domeniu, măsuri ce au inclus: armonizarea legislației conform cerințelor spațiului Schengen; realizarea unor structuri instituționale flexibile, preluate după modelul UE, capabile să îndeplinească în mod eficient misiunile conferite de lege; perfecționarea pregătirii și specializarea polițiștilor de frontieră, prin cursuri și schimburi de experiență

³⁶ OUG nr. 104/2001.

în cadrul convențiilor de înfrățire instituțională (*twinning*); intensificarea colaborării interne și internaționale; realizarea unei dotări performante, prin programe PHARE, garanții guvernamentale și donații; demararea acțiunii de înființare a ghișeelor unice de plată a taxelor de frontieră; crearea unor echipe mixte de control formate din polițiști de frontieră și lucrători vamali; separarea fluxurilor de pasageri UE și non-UE în Aeroportul Internațional « Henri Coandă » (București–Otopeni); și demararea acțiunilor pentru realizarea sistemului integrat de securizare a frontierei.

Aceste măsuri au fost finalizate prin adoptarea, în iunie 2005, a unui Plan de Acțiune Schengen actualizat, care este în linii generale adoptat în conformitate cu termenele asumate și intrarea în vigoare, în iulie 2005, a acordului de cooperare dintre România și Bulgaria în sfera managementului frontierelor³⁷.

Intenția MAI de a angaja în 2006 un număr de 7.500 de polițiști, din care 4.000 polițiști de frontieră, denotă, prin eforturile bugetare deosebite pe care le va angrena, seriozitatea angajamentului României de a transpune în viață unul din obiectivele esențiale ale PEV – controlul migrației și a tuturor formelor de trafic ilegal.

De asemenea, în sfera managementului frontierelor și combaterii crimei organizate, ce fac obiectul PEV, de un potențial uman, logistic și de know-how deosebit, atât în prezent, cât și, mai ales, în perioada post-aderare dispun Centrul Regional SECI de Combatere a Criminalității Transfrontaliere și Centrul internațional de cooperare polițienească, ce funcționează la etajele X și, respectiv, IX ale clădirii Parlamentului României. Cel dintâi reunește eforturile a 12 state sud-est europene, între care România și Republica Moldova, de combatere a infracționalității transfrontaliere, iar cel de al doilea, înființat ca directorat general subordonat MAI, facilitează cooperarea în materie polițienească a tuturor structurilor majore cu atribuții în domeniu, inclusiv EUROPOL și INTERPOL, asigurând, pe această bază, premisele adoptării unei strategii comune în domeniu.

§ 2.2 Strategia României privitoare la managementul integrat al frontierelor

Managementul integrat al frontierei de stat reprezintă sistemul de coordonare unitară a acțiunilor și procedurilor desfășurate de instituțiile și organismele abilitate să asigure menținerea stării de normalitate la frontiera de stat, realizarea cooperării privind regimul de frontieră cu alte state și instituții similare din țările vecine, precum și asigurarea compatibilizării permanente cu normele și practicile de supraveghere și control al frontierei de stat aplicate în țările UE³⁸.

Prin Strategia managementului integrat al frontierei de stat se urmărește coordonarea unitară la nivel central și teritorial, de către structurile și organismele cu responsabilități la frontieră, a acțiunilor și măsurilor întreprinse pentru securizarea

³⁷ *Romania 2005 Comprehensive Monitoring Report*, European Commission, SEC (2005) 1354, Brussels, 25 October 2005, COM (2005) 534 final, p. 67, <http://delegatie.infoeuropa.ro/ROMR2005.pdf>.

³⁸ Vezi HG nr. 471/1 aprilie 2004 privind Strategia națională a managementului integrat al frontierei de stat.

frontierei de stat, monitorizarea și combaterea fenomenului infracțional transnațional, realizarea compatibilității cu normele și procedurile comunitare privind supravegherea și controlul trecerii frontierei de stat în scopul asigurării condițiilor pentru aderarea României la UE³⁹.

Necesitatea securizării frontierei de stat a României, în special a celei de nord și de est, este determinată de creșterea în amploare și complexitate a infracționalității transfrontaliere, cu precădere pe direcția principală est-vest, de internaționalizarea fenomenului criminalității organizate, proliferarea armelor de distrugere în masă și a acțiunilor teroriste în lume, precum și de generarea condițiilor favorizante acestor fenomene prin persistența crizei economice, a conflictelor sociale, etnice și religioase în unele state din vecinătatea granițelor României.

Pentru asigurarea coordonării la nivel central a îndeplinirii atribuțiilor autorităților naționale cu responsabilități la frontiera de stat a României, prin HG nr. 943/2001⁴⁰ a fost înființat, la 21 iunie 2001, Grupul Interministerial Român pentru Managementul Integrat al Frontierei de Stat (GIRMIFS).

Grupul este un organism consultativ fără personalitate juridică, cu rolul de a eficientiza comunicarea și colaborarea dintre MAI și celelalte autorități publice centrale și locale cu atribuții la frontieră, precum și de a contribui la fundamentarea dispozițiilor sau, după caz, a ordinelor acestora privind măsurile adoptate și acțiunile corelate, ce urmează să fie întreprinse pentru securizarea frontierei de stat și realizarea unui management integrat și performant al acesteia.

GIRMIFS stabilește concepția de ansamblu și asigură coordonarea unitară, pe baza Strategiei, a managementului integrat al frontierei, a acțiunilor și măsurilor pentru securizarea frontierei de stat, desfășurate de către autoritățile române cu responsabilități la frontieră, centralizează și monitorizează rezultatele cooperării dintre acestea și partenerii externi cu atribuții în domeniu.

GIRMIFS își desfășoară activitatea sub autoritatea și conducerea directă a primului-ministru al Guvernului României, în calitate de președinte, și este format din conducătorii ministerelor și instituțiilor de apărare a țării, ordinii publice și siguranței naționale, abilitate să întreprindă activități în domeniul securizării frontierei de stat⁴¹.

În structura GIRMIFS funcționează comisii de specialitate interministeriale, în următoarele domenii: frontiere exterioare, migrație, crima organizată transfrontalieră, cooperarea polițienească, cooperarea pe linie informatică, implementarea acquis-ului Schengen.

Principala realizare a GIRMIFS o constituie întocmirea Strategiei Naționale a Managementului Integrat al Frontierei de Stat a României în perioada 2004–2006, ce constituie o dezvoltare a Strategiei Naționale a Managementului Integrat al Frontierei de

³⁹ *Coordonare Strategică, GIRMIFS*, <http://proiectsisf.mai.gov.ro/index01.htm>.

⁴⁰ Publicată în *Monitorul Oficial* nr. 618/1 octombrie 2001.

⁴¹ *Coordonare Strategică – Activități GIRMIFS - 2004*, <http://proiectsisf.mai.gov.ro/index02.htm>.

Stat aprobată prin HG nr. 482/2003⁴². Elaborarea Strategiei a fost determinată atât de necesitatea transpunerii în practică a observațiilor, recomandărilor și concluziilor formulate de organismele UE, privind progresele înregistrate de România în domeniul justiției și afacerilor interne, cât și de adaptarea la dinamica criminalității transfrontaliere, în scopul creșterii gradului de securitate al frontierei naționale și al intensificării procesului de aderare la structurile comunitare.

Principiile care ghidează Strategia sunt următoarele:

- *Principiul legalității.* Toate acțiunile circumscrise managementului integrat al frontierei se desfășoară cu respectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, prevederilor documentelor internaționale la care România este parte, acquis-ului comunitar, acquis-ului Schengen și legislației naționale în domeniu.
- *Principiul coordonării și cooperării unitare.* Managementul frontierei de stat este coordonat în mod unitar de către Grupul Interministerial Român pentru Managementul Integrat al Frontierei și are la bază cooperarea instituțiilor naționale cu atribuții la frontieră, schimbul de informații între acestea și diseminarea bunelor practici în domeniu.
- *Principiul complementarității.* În cadrul managementului integrat al frontierei, cooperarea instituțiilor cu atribuții în domeniu se realizează astfel încât să se evite vidul de competență, paralelismele și diferendele privind exercitarea atribuțiilor.
- *Principiul conducerii autonome.* Cooperarea inter-instituțională în domeniul managementului frontierei se realizează cu respectarea autonomiei fiecăreia dintre structurile implicate.
- *Principiul creșterii eficienței și eficacității.* În realizarea obiectivelor de management integrat al frontierei se urmărește creșterea eficienței și eficacității în întreținerea resurselor (umane, tehnice, tehnologice, informaționale, financiare, logistice, etc.) proprii fiecărei instituții.
- *Principiul continuității.* Activitățile desfășurate pentru managementul frontierei trebuie să se deruleze fără întreruperi și în ritm susținut și să fie caracterizate de coerență.
- *Principiul profesionalismului și al motivării personalului.* Managementul integrat al frontierei presupune pregătirea profesională a personalului conform noilor cerințe, proiectarea și utilizarea de pârghii motivaționale adecvate, în vederea desfășurării activităților specifice la nivelul standardelor comunitare.
- *Principiul finalității.* Pentru atingerea cu eficacitate a obiectivelor stabilite se utilizează combinații de resurse și acțiuni diversificate, fără absolutizarea unei singure variante.

⁴² Publicată în *Monitorul Oficial* nr. 309/8 mai 2003.

Scopul principal al Strategiei îl constituie realizarea unui sistem integrat de management al tuturor frontierelor României, aliniat la principiile comunitare, care să asigure: un grad înalt de securizare al frontierelor, care să ofere protecția cetățenilor României și ai UE, prin aplicarea măsurilor adecvate privind controlul frontierelor, prevenirea și combaterea criminalității transfrontaliere și a terorismului internațional; modernizarea procedurilor de control pentru fluidizarea liberei circulații a persoanelor și mărfurilor la frontieră; politici adecvate în domeniul migrației și azilului, aliniate la dreptul internațional și acquis-ul comunitar; demararea din timp a acțiunilor menite să creeze cadrul necesar pentru ca România să satisfacă, cât mai curând posibil după aderarea la UE, condițiile necesare aplicării acquis-ului Schengen și, implicit, accesarea în acest spațiu.

Instrumentul de implementare a Strategiei îl constituie Planul de acțiune pentru implementarea Strategiei Naționale a Managementului Integrat al Frontierei de Stat a României în perioada 2004-2006, care stabilește acțiunile și responsabilitățile concrete ce revin fiecărui minister/instituții cu atribuții în domeniu.

În scopul coordonării unitare a managementului frontierei și monitorizării constante a cooperării dintre instituțiile cu atribuții la frontieră, a fost constituit Grupul de Monitorizare pentru Managementul Securizării Frontierei.

În octombrie 2005 a fost adoptat un Concept pentru Implementarea Sistemului Integrat de Securizare a Frontierei, ce atestă progresul făcut pentru dezvoltarea unei viziuni strategice mai clare privitoare la pașii de urmat în domeniu.

§ 2.3 Problema transparenței atribuirii contractelor de achiziții în sfera securității

Directivele comunitare din domeniul achizițiilor publice⁴³ impun următoarele măsuri în cazul unei licitații publice: publicitatea intensă a anunțului de licitație atât pe plan local cât și internațional; publicitatea pe site-ul de licitații publice a UE „Tenders Electronic Daily”; publicarea pe site a tuturor datelor pendinte licitației, inclusiv a celor financiare; publicarea cerințelor de participare și a caietului de sarcini. În cazul în care un stat se simte nedreptățit în atribuirea unui contract de licitație publică, el se poate adresa forurilor competente ale UE.

GIRMIFS, prin Decizia nr. 2, a desemnat MAI prin Unitatea de Management a Proiectului să atribuie contractul-cadru de realizare a Sistemului Integrat pentru Securitatea Frontierei de Stat a României unui integrator general de sistem, conform prevederilor art. 9 lit. C, alin. 2 din OUG nr. 60/2001 aprobată prin Legea nr. 212/2002 și să coordoneze implementarea părții finanțate din fonduri comunitare în cadrul proiectelor de asistență financiară nerambursabilă din partea UE, precum și fonduri bugetare pentru co-finanțarea asigurată de statul român.

⁴³ În speță 92/50/CE privind achizițiile publice în domeniul serviciilor, 93/36/CE privind achizițiile publice în domeniul produselor, 93/37/CE privind achizițiile publice în domeniul lucrărilor, 93/38/CE privind achizițiile publice din sectoarele speciale.

Atribuirea contractului de achiziție publică s-a realizat prin aplicarea procedurii de negociere cu o singură sursă⁴⁴. MAI a oferit contractul de management integrat al frontierei de stat unui consorțiu european, EADS, cu care a negociat direct, refuzând să dea publicității informații esențiale referitoare la condițiile în care a fost încheiată această afacere.

Clasificat ”secret de serviciu” de către MAI în timpul guvernării PSD, contractul a fost deklasificat de către noul guvern rezultat din alegerile din toamna anului 2004, sub nr. 956449/16 februarie 2005.

Invocând directiva comunitară 2004/18/EC a Parlamentului și Consiliului European din 31 mai 2004, referitoare la coordonarea procedurilor pentru atribuirea unui contract de achiziții publice în domeniul serviciilor, produselor sau al contractelor publice, care la rubrica *excluderi de la obligații*, stipulează că: „contractele care sunt declarate „secrete” sau afectează interesele esențiale ale Statelor Membre, pot fi excluse de la aceste îndatoriri”, MAI a susținut că modul de atribuire a acestui contract a fost în concordanță cu acquis-ul comunitar⁴⁵, deoarece acesta a fost declarat „secret de serviciu”. Însă directivele comunitare mai sus amintite, la rubrica transparență, cer publicarea oricărui anunț de licitație măcar pe plan național, ceea ce nu s-a întâmplat în cazul EADS. Informarea corectă a opiniei publice asupra detaliilor acestei licitații nu ar fi fost de natură a afecta siguranța națională. MAI avea chiar obligația de a da publicității anumite date legate de proiect, în condițiile în care fondurile din care a fost finanțat contractul proveneau în proporție de 15% din fonduri comunitare, iar restul de la bugetul de stat. În condițiile nerespectării cerințelor minimale de informare nu se poate vorbi despre respectarea normelor comunitare în cazul acestei licitații. În plus, contractul a fost încheiat în condiții nefavorabile statului român. Între clauzele oneroase ale contractului se înscrie subpunctul 4.1.1 ce prevede faptul că „vanzătorul va fi unica interfață pentru cumpărător și va decide în mod autonom asupra subcontractelor” și că „în cazul în care vânzătorul va subcontracta lucrări...cumpărătorul nu are dreptul de a formula obiecțiuni cu privire la condițiile contractului”.

Semnat la 12 august 2004, contractul de achiziție pentru implementarea Sistemului Integrat pentru Securizarea Frontierei de Stat a României (SISF) urmează să se deruleze până în 2009 și va costa cel puțin 650 de milioane de euro (cu opțiune de subcontractare de încă 350 de milioane de euro). Într-o fază inițială a proiectului, care se va derula până la 31 decembrie 2006, eforturile de modernizare a sistemului de securizare a frontierei vor fi canalizate cu precădere către viitoarea frontieră externă a UE⁴⁶.

În baza contractului, se va asigura achiziționarea și instalarea unor sisteme de supraveghere performante, realizarea unor centre de comandă și control moderne și echiparea a peste 180 de sedii și centre de instruire ale poliției de frontieră române.

⁴⁴ Contractul cu EADS - Atribuire contract, <http://proiectsisf.mai.gov.ro/index16.htm>.

⁴⁵ Pentru legislația UE privitoare la achizițiile publice vezi *Public works contracts, public supply contracts and public service contracts*, <http://europa.eu.int/scadplus/leg/en/lvb/l22009.htm>.

⁴⁶ Obiective prevăzute a se realiza în prima fază de derulare a contractului, pentru asigurarea unui înalt nivel de control și supraveghere la frontieră la 31.12.2006, <http://www.mai.gov.ro/Documente/Prima%20Pagina/Obiective.pdf>.

Totodată, proiectul va asigura extinderea și dezvoltarea infrastructurii de IT și de comunicații necesară cooperării între toate instituțiile cu competențe la frontieră. Contractul acoperă furnizarea de sisteme de supraveghere, facilități de comandă și control, inclusiv tot necesarul de hardware și software, o infrastructură de comunicații și IT, plus lucrări de construcții, destinate să amelioreze condițiile de muncă ale polițiștilor de frontieră. EADS acționează în calitate de contractor general și integrator de sistem și coordonează procesul de modernizare a elicopterelor, navelor maritime, centrelor de instruire tehnică și echipamentelor de lucru ale agenților poliției de frontieră române.

Comisia Europeană a semnalat o serie de suprapuneri între proiectele finanțate prin intermediul programelor PHARE și cele prevăzute de contractul încheiat cu firma EADS. În februarie 2005, guvernul a anunțat că va renegocia termenii contractului încheiat în august 2004, pentru evitarea acestor suprapuneri și achitarea prețului corect pentru acest proiect. La scurtă vreme, ministrul Administrației și Internelor a declarat, la rândul său, că se impune o reanalizare a contractului, întrucât, pe de o parte, acesta conține suprapuneri cu programele de securizare a frontierei finanțate din fonduri europene nerambursabile, iar, pe de altă parte, el nu acoperă decât 6 județe de câmpie, în loc de 9, de pe viitoarea frontieră externă și linia litorală a Mării Negre, nefiind cuprinsă tocmai zona cea mai problematică, respectiv granița de nord cu Ucraina (județele Satu Mare, Maramureș, Suceava)⁴⁷.

La 15 iunie 2005 MAI a dat publicității concomitent două comunicate: cel dintâi anunța continuarea cooperării cu EADS în executarea contractului încheiat în august 2004⁴⁸, iar cel de al doilea aducea la cunoștința opiniei publice rezultatele verificărilor efectuate în anul 2005 de către Corpul de Control al ministrului Administrației și Internelor pentru stabilirea împrejurărilor în care au fost încheiate contractele de achiziție aferente realizării SISF - contractul de achiziție a studiului de fezabilitate încheiat cu firma BEARING POINT și contractul-cadru în vederea implementării sale încheiat cu concernul multinațional EADS.

În primul caz, verificările au stabilit că după atribuirea contractului, firma BEARING POINT, a notificat partea română că nu poate realiza decât studiul de fezabilitate și nu și proiectul tehnic, așa cum se convenise inițial, iar aceasta a fost de acord să achite firmei germane echivalentul în lei a 430.000 euro, cu toate că mandatul de negociere prevăzuse suma de 500.000 euro deopotrivă pentru studiul de fezabilitate și proiectul tehnic. Mai mult decât atât, studiul de fezabilitate realizat de firma BEARING POINT era în realitate o sinteză a unor studii anterioare, cu același obiect, realizate de alte societăți în beneficiul poliției de frontieră române.

Privitor la contractul încheiat cu firma EADS, verificările au evidențiat faptul că nu a fost negociat un preț ferm, ci doar unul minimal, și că la stabilirea acestuia, la valoarea de 650 de milioane de euro, nu a fost luată în calcul detalierea bunurilor și serviciilor ce urmau a fi achiziționate și nici prețul minim al acestora. Descrierea

⁴⁷ Emil Popescu, „Contractul de securizare a frontierei este la prețul pieței, spune EADS”, în *Ziarul Financiar*, 11 martie 2005.

⁴⁸ „MAI și EADS GmbH – Parteneriat pentru securitatea frontierei României”, în *Buletin Informativ*, 13-19 iunie 2005, <http://www.mai.gov.ro/Documente/Arhiva%20comunicate/Buletin%20informativ%2013-19%20iunie%202005.pdf>.

sistemelor aferente, detalierea bunurilor și serviciilor ce urmau a fi achiziționate nu a fost menționată în contractul-cadru. Anexele contractului au fost negociate mult după încheierea contractului-cadru, iar prin prima anexă, parafată la 8 octombrie 2004, a fost schimbată natura contractului, dintr-un contract de achiziții de bunuri, într-un contract de achiziții a unor sisteme integrate, fără să se menționeze cine va fi proprietarul codurilor sursă ale softului implementat de EADS. Prin toate aceste curențe de fond și formă, persoanele participante la negociere au încălcat grav principiul utilizării eficiente a fondurilor publice⁴⁹.

În formula sa renegociată, din 9 noiembrie 2005, materializată sub forma unui act adițional⁵⁰, contractul prevede o reducere de preț – de la 650 de milioane de euro la 524,5 milioane de euro – ca urmare a eliminării suprapunerilor cu proiectele finanțate de UE prin programele PHARE și facilitatea Schengen, apreciate de MAI la peste 450 de milioane de euro. Noile prevederi ale contractului sunt de natură a asigura o îmbunătățire calitativă și cantitativă a SISF. S-a prevăzut obligația EADS de a realiza și implementa subsistemul de comunicațiile mobile din cadrul SISF în tehnologie standard TETRA, care este utilizată în statele UE și a fost deja implementată în cadrul proiectelor de modernizare a sistemului de securizare a frontierei finanțate prin programe PHARE. Codul sursă al software-ului dezvoltat, precum și licențele de dezvoltare a acestuia, la sfârșitul perioadei de garanție vor fi puse la dispoziția MAI. A fost revizuit și articolul din contract ce-i vizează pe subcontractanți astfel încât să se asigure respectarea principiului asigurării transparenței în achiziția bunurilor și serviciilor. Nu în ultimul rând, au fost modificate, în favoarea statului român, și prevederile legate de garanțiile oferite de EADS pentru bunurile și serviciile sale și soluționarea eventualelor litigii între părți⁵¹.

Dincolo de „lecția” cazului EADS, după cum remarca Raportul Comisiei Europene de Monitorizare a României pe 2005, pregătirile pentru aplicarea acquis-ului Schengen și managementul viitoarei frontiere externe a UE se cer armonizate și efectuate de o manieră mai consistentă. Între altele, un atare demers va necesita: modernizarea echipamentului și infrastructurii de-a lungul frontierelor verde și albastră astfel încât să fie atins un înalt nivel de control în mod uniform; accelerarea pregătirii pentru viitoarea participare în Sistemul de Informații Schengen (SIS II); ocuparea tuturor posturilor vacante în poliția de frontieră până la finele anului 2009; pregătirea profesionistă a agenților angajați pe bază de contract, precum și a viitorilor angajați din poliția de frontieră, în conformitate cu legea statutului poliției; consolidarea capacității de analiză de risc operațională a poliției de frontieră; și întărirea capacității de supraveghere a

⁴⁹ „Ministerul Administrației și Internelor a sesizat Parchetul în legătură cu unele aspecte ale încheierii contractelor cu BEARING POINT și EADS”, în *Buletin Informativ*, 13-19 iunie 2005, <http://www.mai.gov.ro/Documente/Arhiva%20comunicate/Buletin%20informativ%2013-19%20iunie%202005.pdf>.

⁵⁰ Act adițional nr. 1 din 09.11.2005 la Contractul nr. S/980352 din 12.08.2004, declassificat sub nr. 95649 din 16.02.2005, http://www.mai.gov.ro/Documente/Prima%20Pagina/act_aditional.pdf.

⁵¹ „Ministerul Administrației și Internelor a încheiat, miercuri, negocierea cu concernul EADS pe marginea contractului privind securizarea frontierelor”, în *Buletin Informativ*, 11 noiembrie 2005, http://www.mai.gov.ro/Documente/Prima%20Pagina/BI_contract_EADS.pdf.

zonelor de coastă ale Mării Negre și a Dunării, în cazul acesteia din urmă în strânsă cooperare cu Bulgaria⁵².

§ 2.4 Relațiile transfrontaliere dintre România și Republica Moldova

Debutul negocierilor de aderare a României la UE (februarie 2000) a impus Bucureștiului elaborarea unei strategii de implementare a standardelor UE privitoare la frontiere în relațiile cu Republica Moldova. Aceasta a afectat următoarele domenii: traficul de frontieră; acordarea cetățeniei române; și semnarea tratatului bilateral.

- *Traficul de frontieră*

În urma unei runde de consultări între departamentele juridice ale ministerelor de Externe ale Republicii Moldova și României, desfășurate la Chișinău în perioada 11-12 aprilie 2001, România a înaintat Republicii Moldova proiectul unui acord bilateral prin care propunea introducerea obligativității folosirii pasapoartelor, precum și un document privind reglementarea regimului dublei cetățenii. Proiectul acordului între Guvernul României și Guvernul Republicii Moldova privind călătoriile reciproce ale cetățenilor celor două state viza intrarea, ieșirea, tranzitarea sau staționarea pe teritoriile celor două state. Partea română a propus ca procedurile de intrare în vigoare a acestui acord să fie terminate până cel târziu la 1 iulie, conform angajamentelor României față de UE. Cu același prilej, România și-a afirmat dorința încheierii cât mai curând posibil a unor acorduri de readmisie a străinilor, de reglementare a micului trafic de frontieră, privitoare la controlul la trecerea frontierei și controlul documentelor de călătorie.

Pe cale de consecință, începând cu 1 iulie 2001 România a introdus obligativitatea pașapoartelor pentru cetățenii moldoveni, care până atunci puteau intra pe teritoriul României doar prezentând buletinul de identitate.

În ceea ce privește regimul vizelor, deși la 1 iulie 2004 România a introdus obligativitatea vizelor pentru toate statele ex-sovietice, pentru cetățenii Republicii Moldova a reușit amânarea introducerii sale și în cele din urmă obținerea unui regim mai favorabil. În octombrie 2005 au fost finalizate prevederile acordului bilateral de reglementare a regimului de vize. Potrivit acestora, cetățenii moldoveni urmează să primească vize cu intrări multiple, pentru o perioadă îndelungată⁵³.

- *Acordarea cetățeniei române*

În anul 2000, România a oferit cetățenilor Republicii Moldova posibilitatea dobândirii cetățeniei române fără nici o constrângere domiciliară. Cele câteva mii de

⁵² *Romania 2005 Comprehensive Monitoring Report*, European Commission, SEC (2005) 1354, Brussels, 25 October 2005, COM (2005) 534 final, pp. 67-68, <http://delegatie.infoeuropa.ro/ROMR2005.pdf>.

⁵³ Cosmin Popa „România vrea să resusciteze Organizația de Cooperare la Marea Neagră”, în *Adevărul*, 29 octombrie 2005, http://www.adevarulonline.ro/index.jsp?page=articol&article_id=159781.

cetățeni moldoveni care au profitat de această oportunitate la finele anului 2000 și începutul anului 2001 au provocat nemulțumirea autorităților de la Chișinău.

În martie 2001, în timpul campaniei pentru alegerile prezidențiale, pentru a demonta acuza de românofobie generată de anunțarea intenției ca după alegeri să supună unui referendum aderarea Republicii Moldova la Uniunea Rusia-Belarus și acordarea statutului de a doua limbă oficială, limbii ruse, Vladimir Voronin a declarat că va propune amendarea Constituției, în așa fel încât să devină posibilă deținerea dublei cetățenii. Inițiativa ar fi permis moldovenilor care o doresc, să ceară și să obțină cetățenia română. Potrivit unor date neoficiale, peste 200.000 de cetățeni ai Republicii Moldova dețin cetățenia României și peste 50.000 pe cea a Rusiei. Procedura de acordare a cetățeniei, bazată pe atestarea faptului că un urmaș al solicitantului a fost cetățean român, a produs un scandal diplomatic între București și Chișinău. Ambasadorul Republicii Moldova la București, Emil Ciobu, a trimis o scrisoare unui ziar românesc, acuzând guvernul român că dorește să acorde cetățenia cât mai multor cetățeni moldoveni pentru a discredita instituțiile oficiale ale Republicii Moldova și să faciliteze o anexare progresivă a Republicii.

- *Semnarea tratatului bilateral*

Deși România a fost prima țară care a recunoscut Republica Moldova, la numai câteva ore după proclamarea independenței sale de stat, la 27 august 1991, tratatul politic de bază dintre România și Republica Moldova, a cărui negociere a început în februarie 1992, nu s-a semnat nici până în prezent din cauza unor clauze pe care Chișinăul le-a considerat în dezavantajul său⁵⁴. În prezent Republica Moldova este singurul stat vecin cu care România nu are încheiat un tratat politic de bază⁵⁵. Există însă perspective reale ca această carență majoră în relațiile bilaterale să fie corectată curând. În urma întâlnirii de la Iași din 25 septembrie 2005 dintre președinții Traian Băsescu și Vladimir Voronin, președintele Băsescu a declarat că România și Republica Moldova și-au propus să finalizeze cât mai repede tratatul politic de bază. În viziunea României, tratatul ar urma să ia forma unui acord bilateral de parteneriat european, documentul fiind considerat o modalitate concretă de asistare a Chișinăului în demersurile sale de aderare la UE.

După vizita președintelui Băsescu la Chișinău, în ianuarie 2005 și, mai ales, vizita de răspuns a președintelui Voronin la Iași în septembrie 2005, relațiile României cu Republica Moldova au fost transpuse pe baze pragmatice, concretizate în susținerea acordată Republicii Moldova, în toate forurile internaționale, pentru integrarea europeană și în problema transnistreană, refacerea colaborării economice și intensificarea schimburilor comerciale dintre cele două țări, și sprijinirea Republicii Moldova pentru a

⁵⁴ *Romania after 2000: Threats and Challenges*, Annual Early Warning Report Romania 2001, Romanian Academic Society, Bucharest, 2002, p. 168

⁵⁵ *Noua frontieră Schengen și impactul asupra relațiilor dintre România și Republica Moldova: Implicații ale securizării frontierei la nivel politic, social, economic și operațional*, Institutul pentru Politici Publice și Centrul pentru Studii Internaționale, București, octombrie 2002, p. 33

deveni membru cu drepturi depline în sistemul de distribuție a energiei electrice în sud-estul Europei⁵⁶.

În cadrul politicii sale de protejare a drepturilor românilor din străinătate, statul român va continua să sprijine, în relația cu Republica Moldova, promovarea democrației, a economiei de piață, a principiului bunei vecinătăți, a drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățenilor, inclusiv afirmarea identității etnice a românilor din Republica Moldova.

§ 2.5 Relațiile transfrontaliere dintre România și Ucraina

România a fost printre primele state care au recunoscut independența Ucrainei, ulterior raporturile bilaterale cunoscând un caracter sinuos, cu numeroase sincope, dar și colaborări în domeniile economic-comercial și cultural-științific.

La 2 iunie 1997, la Constanța, s-a semnat *Tratatul cu privire la relațiile de bună vecinătate și cooperare între România și Ucraina*, document ratificat de Parlamentul României prin Legea 129/16 iulie 1997⁵⁷.

Prin articolul 2, aliniatul 1, al acestui Tratat, România nu numai că recunoaște frontierele actuale pe care le are cu Ucraina, dar renunță și la orice revendicări teritoriale pe viitor: „*Părțile Contractante, în concordanță cu principiile și normele dreptului internațional și cu principiile Actului final de la Helsinki, reafirmă că frontiera existentă între ele este inviolabilă și, de aceea, ele se vor abține, acum și în viitor, de la orice atentat împotriva acestei frontiere, precum și de la orice cerere sau acțiune îndreptată spre acapararea și uzurparea unei părți sau a întregului teritoriu al celeilalte Părți Contractante*”⁵⁸.

În tratatul de bază cu Ucraina guvernul român a solicitat includerea unei referiri la pactul Ribbentrop-Molotov, cerere reiterată și în cadrul negocierilor pentru tratatul de bază cu Rusia. Aceasta atitudine a fost percepută în țările respective, mai ales în Ucraina, drept o atitudine revizionistă. În tratat a fost stipulat angajamentul Bucureștiului și Kievului de a aplica normele și standardele internaționale privind protecția minorităților naționale, inclusiv Recomandarea 1201 (1993) a Adunării Parlamentare a Consiliului Europei, și de a sprijini, în conformitate cu Convenția-cadru europeană privind cooperarea transfrontalieră, colaborarea unităților administrativ-teritoriale din cele două state în cadrul euro-regiunilor existente și a celor două euro-regiuni nou create în nordul și sudul Basarabiei. Deși teoretic extrem de importante, ținând seama de faptul că Ucraina este o țară în care trăiesc aproximativ o jumătate de milion de români - în nordul

⁵⁶ Vezi Comunicatul de presă din 25 septembrie 2005 al întâlnirii dintre președinții Traian Băsescu și Vladimir Voronin la Iași, http://www.presidency.ro/?_RID=det&tb=date&id=6618&_PRID=ag.

⁵⁷ Nicolae Ecobescu (coordonator), *Tratatele politice de bază*, Institutul Român de Studii Internaționale « Nicolae Titulescu », București, 2003, p. 189

⁵⁸ „Tratat cu privire la relațiile de bună vecinătate și cooperare între România și Ucraina”, în *Politica Externă*, anul II, nr. 3-4, toamna 1997, p. 210.

Bucovinei, în sudul Basarabiei, în ținutul Herța și Maramureșul istoric⁵⁹ -, aceste prevederi ale tratatului nu au fost aplicate de partea ucraineană decât într-o măsură neglijabilă.

Un anume rol în impulsivarea relațiilor româno-ucrainiene l-a jucat Programul PHARE-Inițiativa de Cooperare Transfrontalieră 2003. Programul a avut drept obiectiv îmbunătățirea cooperării transfrontaliere la nivel local între România și țările vecine ce nu sunt candidate la integrarea în UE, cu scopul de a crea premisele pentru viitoare programe PHARE de Cooperare Transfrontalieră și Bună Vecinătate (2004-2006). Acest program a finanțat o serie de proiecte comune de dimensiuni mici cu impact transfrontalier ce încurajau stabilirea unor legături între comunități/organizații/instituții de ambele părți ale frontierei; asistența tehnică pentru programarea multi-anuală și implementarea viitoarelor proiecte de cooperare transfrontalieră cu Serbia și Muntenegru, Ucraina și Moldova; și sprijinul dezvoltării pe mai departe a regiunilor de frontieră.

La 17 iunie 2003 s-a semnat la Cernăuți *Tratatul privind regimul frontierei de stat româno-ucrainene, colaborarea și asistența mutuală în problemele de frontieră*, ce a pus bazele unui regim al frontierei de tip modern între România și Ucraina, în conformitate cu standardele și cerințele europene. Tratatul a oferit celor două state cadrul legal necesar pentru eventuale corectări ale traseului frontierei, în raport cu evoluțiile din zonele de frontieră, fluviale și maritime. În acest scop, prin tratat s-a înființat o comisie mixtă de frontieră, având ca atribuții, printre altele, verificarea periodică a traseului frontierei fluviale, în cazul unor evoluții morfologice naturale. În același timp, prin intermediul său au fost oferite garanții că marea teritorială a ambelor state o să aibă în permanență, în conformitate cu dreptul internațional, o lățime de 12 mile marine.

Dacă negocierile în privința regimului frontierei de stat au fost încununuate de succes, cele derulate în paralel, începând din 1998, în chestiunea demarcării platoului continental, au bătut pasul pe loc. În cele din urmă, în septembrie 2004, România s-a văzut nevoită să înainteze Curții Internaționale de Justiție de la Haga o cerere de arbitraj a diferendului privind Insula Șerpilor, delimitarea platoului continental și a zonelor economice exclusive ale României și Ucrainei la Marea Neagră⁶⁰.

Încălcând paragraful 6 din art. 12 al tratatului privind regimul frontierei, care prevedea că realizarea pe apele de frontieră sau pe malurile acestora a oricăror construcții care pot provoca modificarea albiei acestor ape sau a regimului lor de scurgere se efectuează în conformitate cu înțelegerile bilaterale în vigoare, la 11 mai 2004 Ucraina a demarat construirea unui canal de mare adâncime Dunăre – Marea Neagră pe brațul Bâstroe din Delta Dunării, demers de natură a afecta atât Rezervația Biosferei Deltei Dunării (inclusă în patrimoniul natural mondial și aflată sub protecția specială a UNESCO), cât și regimul navigației pe porțiunea Dunării de Jos și, deci, regimul frontierei de stat a României.

Fără a lua în considerare reacțiile negative și apelurile de suspendare a lucrărilor

⁵⁹ Adrian Severin, *Locurile unde se construiește Europa*, Polirom, Iași, 2000, p. 52.

⁶⁰ „România a cerut Curții de Justiție de la Haga tranșarea problemei Insulei Șerpilor”, în *Adevărul*, 17 septembrie 2004, <http://www.adevarulonline.ro/arhiva/2004/Septembrie/900/97429/>.

până la respectarea dreptului internațional relevant, exprimate de partea română, de statele europene și de Comisia Europeană, de organizațiile internaționale active în domeniul protecției mediului înconjurător și de diverse organizații neguvernamentale, Ucraina a continuat derularea lucrărilor de construcție a canalului.

Diplomația română a întreprins numeroase demersuri bilaterale și multilaterale în vederea determinării unei atitudini conforme dreptului internațional din partea Ucrainei. Aceasta a inclus și tentativa de a aduce subiectul Bâstroe în discuția reuniunii informale a Consiliului Nord-Atlantic la nivel de miniștri ai Apărării de la Poiana Brașov (octombrie 2004), reacția puterilor occidentale fiind mai degrabă rece, deși în acel moment Ucraina regimului Kucima era supusă unui veritabil embargo politic din partea Occidentului.

În septembrie 2005, noua administrație de la Kiev a făcut un prim pas către normalizarea relațiilor transfrontaliere dintre cele două state, prin decizia de sistare a construcției canalului Bâstroe⁶¹, decizia finală în acest sens urmând a fi luată însă abia după o întâlnire consultativă a miniștrilor mediului român și ucrainean.

Cu prilejul vizitei efectuate în noiembrie 2005 la București, ministrul ucrainean de Externe Boris Tarasiuk a semnat împreună cu omologul său român Mihai-Răzvan Ungureanu scrisori comune adresate Înalțului Reprezentant OSCE pentru Minorități și Secretarului General al Consiliului Europei prin care se solicită implicarea celor două organizații în monitorizarea „depolitizată” a respectării drepturilor minorității române din Ucraina și a minorității ucrainene din România. Cu același prilej s-a anunțat intenția deschiderii de secții cu predare în limba minorităților în universitățile de stat din România și Ucraina, a unui centru cultural român la Kiev și a unui ucrainean la București, precum și intenția simplificării sistemului de vize pentru cetățenii ucraineni. În privința delimitării platoului continental și a zonelor economice exclusive la Marea Neagră și a problemei Insulei Șerpilor, Boris Tarasiuk a declarat că Ucraina poate lua o decizie până în mai 2006 și că cel mai probabil va depune în 2006 un contramemorandum la Curtea Internațională de Justiție⁶².

⁶¹ Vezi comunicatul MAE, citat de cotidianul *Gardianul*, 23 septembrie 2005, „Ucraina, obligată să țină cont de presiunile europene, renunță la Bâstroe”, <http://www.gardianul.ro/index.php?a=primapagina2005092305.xml>

⁶² Magda Crișan, „România și Ucraina continuă tatonările”, în *Adevărul*, 11 noiembrie 2005, p. 7.

CAPITOLUL 3

ASPIRAȚIA ȘI ORIENTAREA EUROPEANĂ A REPUBLICII MOLDOVA

§ 3.1 De la “străinătatea apropiată” a Rusiei la “noua vecinătate” a UE

§ 3.1.1 Perspective geopolitice

Republica Moldova (RM) a fost caracterizată drept o „țară-tampon” între România și Ucraina, dar, de fapt, este o țară-tampon între două proiecte geopolitice majore: cel euro-atlantic (sub egida NATO și UE), și cel euro-asiatic (sub egida Rusiei).

Succesul primului proiect – concretizat în faptul că RM a devenit, din 2004, stat vecin al NATO și va fi, în viitorul apropiat, vecin al UE – a determinat, în mare măsură, actuala orientare pro-europeană a Chișinăului.

Ea este însă și rezultatul mutațiilor survenite începând cu anul 2003 în spațiul ex-sovietic. Șocul care a zguduit puterea comunistă de la Chișinău a fost summitul CSI de la Yalta din 18-19 septembrie 2003, în cursul căruia președinții Federației Ruse, Ucrainei, Kazahstanului și Belarusului au semnat un acord privind crearea unui Spațiu Economic Unic (SEU). SEU urma să devină o replică a UE, prevăzându-se taxe comune, circulația liberă a mărfurilor, serviciilor, capitalurilor și forței de muncă, dar și armonizarea legislației comerciale, în vederea înlăturării barierelor vamale. Chișinăul a fost exclus din acest aranjament, ceea ce a determinat protestele lui Vladimir Voronin care a declarat că RM va întreprinde pe viitor acțiuni mai hotărâte în direcția Uniunii Europene. Un alt eveniment crucial a fost respingerea de către Chișinău, la 24 noiembrie 2003, a planului rus de soluționare a conflictului transnistrean. Vizita președintelui rus Vladimir Putin, programată cu ocazia semnării Memorandumului Kozak, a fost anulată în ultima clipă, marcând deteriorarea relațiilor dintre cele două state. Decizia lui Voronin a fost luată sub presiunea manifestațiilor de stradă, dar și în urma consultărilor cu oficiali occidentali. Fapt este că, în acest fel, comuniștii moldoveni, care vedeau ușa Kremlinului închizându-se pentru ei, au fost obligați să se reorienteze spre Occident⁶³.

În același timp, “revoluția trandafirilor” din Georgia, de la sfârșitul anului 2003, și cea “portocalie” din Ucraina, de la sfârșitul anului 2004, au fost veritabile cutremure politice ale căror unde de șoc s-au simțit până la Chișinău, unde au existat temeri serioase că procese similare ar putea apărea și în Republica Moldova⁶⁴.

În acest context complicat, Voronin a descoperit integrarea europeană ca “paratrăsnet al revoluțiilor”. Nefiind o alegere internă, motivată de evoluția societății

⁶³A se vedea “Interviul acordat de Președintele Republicii Moldova Vladimir Voronin publicației Trud-Moldova, 30 ianuarie 2004”, <http://presedinte.md/press.php?p=1&s=1584&lang=rom>.

⁶⁴Vladimir Voronin însuși recunoștea că “rafalele înprospătătoare ale revoluțiilor europene, revoluții de importanță hotărâtoare, din Gruzia și Ucraina au umplut cu aer și pânzele democrației moldovenești”. A se vedea “Discursul de investiție al Domnului Vladimir Voronin, Președintele Republicii Moldova (Chișinău, 7 aprilie 2005)”, <http://www.prm.md/press.php?p=1&s=2786&lang=rom>.

moldovenești însăși, ci o opțiune impusă de evenimente externe, actualul curs politic este, de aceea, mai degrabă fragil. În plus, integrarea europeană este percepută deocamdată doar ca o prioritate geopolitică, ceea ce împiedică conștientizarea și asumarea UE drept o comunitate de valori⁶⁵.

Aceste evoluții recente sunt însă rezultatul unor fenomene persistente și de durată. Destrămarea Uniunii Sovietice, sfârșitul războiului rece și ofensiva declanșată de SUA împotriva terorismului, în urma atacurilor de la 11 septembrie 2001, au dus la reconsiderarea unor aspecte fundamentale ale geopoliticii mondiale. Principalul efect al acestor evenimente succesive îl constituie redefinirea *Heartland*-ului. În prezent, *axis mundi* traversează un spațiu care cuprinde Caucazul, Asia Centrală, Afganistanul, și Orientul Mijlociu lărgit⁶⁶. Această zonă este numită de Zbigniew Brzezinski “Balcanii globali”, datorită “potențialului exploziv de a arunca lumea în haos”⁶⁷.

În acest context, regiunea Mării Negre, situată în vecinătatea imediată a NATO, a UE, dar și a Orientului Mijlociu, a fost “redescoperită”⁶⁸ atât de Washington, cât și de Bruxelles, și a dobândit ample valențe geopolitice, devenind o „trambulină” pentru exportul de democrație, dar și o bază pentru combaterea terorismului. În aceeași măsură în care este o oportunitate, regiunea prezintă însă și pentru statele deja ancorate în lumea occidentală o serie de riscuri precum conflictele înghețate, criminalitatea transfrontalieră și deficitul democratic.

Din postura de stat NATO și viitor membru al UE, România are, prin urmare, poziția privilegiată și dificilă de graniță a Occidentului.

La rândul său, UE și-a intensificat activitățile diplomatice în fostul spațiu sovietic, în special în statele care vor deveni sau au devenit vecini ai Uniunii, după extinderea comunității europene la 25 de state membre, în mai 2004. În timp ce Moscova tratează fostele republici sovietice drept “străinătatea apropiată”, oficialii de la Bruxelles le consideră “vecini comuni” ai Rusiei și ai UE.

Avansul geopolitic al Occidentului s-a făcut pe seama restrângerii sferei tradiționale de influență a Moscovei. După 1991, Rusia și-a văzut restrânsă influența la propriul teritoriu. Șocul căderii în “fundătura continentală” a fost augmentat de intrarea fostelor țări comuniste din Europa Centrală și Răsăriteană în orbita Occidentului. Prin aderarea statelor baltice, Poloniei și României la NATO, Rusia s-a văzut izolată în vest de un veritabil “cordon sanitar” care se va închide total odată ce opțiunea Ucrainei privind integrarea în structurile euro-atlantice va fi definitivă.

⁶⁵ Nicu Popescu, “The Revolutionary Evolution in Moldova”, în *CEPS Neighbourhood Watch*, Issue 3, April 2005, p. 3.

⁶⁶ Ionel Nicu Sava, *Geopolitical Patterns of Euro-Atlanticism. A Perspective from South Eastern Europe*, Conflict Studies Research Centre, Central & Eastern Europe Series 04/16 June 2004, pp. 9-10. Articolul a mai fost publicat în *Euro-Atlantic Studies*, nr. 8, University of Bucharest, Editura Universității din București, 2005.

⁶⁷ Zbigniew Brzezinski, “Hegemonic Quicksand”, în *The National Interest*, Winter 2003/04, p. 5.

⁶⁸ Ronald D. Asmus, Bruce P. Jackson, “The Black Sea and the Frontiers of Freedom”, în *Policy Review*, June-July 2004, pp. 17-18.

Mai mult decât atât, în Asia Centrală și în Caucaz, SUA au încercat să profite de vacuumul de putere creat în urma disoluției URSS – eveniment pe care președintele Putin îl numește o “catastrofă geopolitică”⁶⁹ – pentru a substitui influenței rusești propria influență.

Este posibil ca regiunea Mării Negre să capete o valoare încă și mai mare pentru Washington și Bruxelles, în urma evoluțiilor recente care demonstrează că Moscova nu a renunțat la dominarea unor zone pe care le percepea, până de curând, ca aflându-se în sfera sa exclusivă de influență.

Astfel, pe fondul unui reflux al “revoluțiilor portocalii” care au marcat perioada 2003-2004, Kremlinul caută să articuleze coaliții care să contrabalanseze prezența americană în Asia Centrală și în regiunea Mării Caspice, elaborând, în paralel proiecte privind realizarea unei Uniuni Euro-Asiatice formate din Rusia, Kazahstan și Belarus⁷⁰. În cadrul reuniunii Organizației pentru Cooperare de la Shanghai din 5 iulie 2005, Moscova a reușit să cointereneze celelalte state membre (China, Uzbekistan, Republica Kirghiză, Tadjikistan și Kazahstan) să adopte o declarație comună prin care se solicită Washingtonului să stabilească termene precise pentru părăsirea bazelor din Kirghizia și Uzbekistan folosite pentru tranzitul legat de operațiunile militare din Afganistan.

În acest puzzle global, Republica Moldova începe să iasă din anonim, chiar dacă pentru Occident adevărata miză o reprezintă ancorarea Ucrainei în Vest⁷¹.

Republica Moldova rămâne însă relevantă pentru Rusia, de unde și atitudinea sa constantă față de Tiraspol. La 17 noiembrie 1995, Duma de Stat a adoptat o hotărâre prin care cerea președintelui Elțîn să recunoască Transnistria drept zonă de interes strategic pentru Moscova, “ținând seama de tendința de extindere a NATO spre est”⁷². Și în prezent, importanța Transnistriei rezidă mai puțin în prezența unei populații rusofone, cât în faptul că, prin intermediul său, Moscova “poate menține Republica Moldova sub tutelă, Ucraina sub control și Balcanii sub supraveghere”⁷³.

De aceea, în viitorul previzibil, Moscova va continua să joace pe cartea transnistreană, încercând să împiedice, pe o perioadă nedefinită, reglementarea crizei, obligând astfel RM să rămână prizonieră într-o zonă gri sub influență rusească.

⁶⁹ “Putin: Collapse of USSR Could Have Been Avoided”, depeșă a Agenției *RIA Novosti* din 6 mai 2005.

⁷⁰ “The CIS and Baltic press on Russia”, depeșă a Agenției *RIA Novosti*, 22 iulie 2005.

⁷¹ Pentru importanța acordată de către SUA, Ucrainei, a se vedea *Ukraine’s Future and U.S. Interests*. Hearing Before the Subcommittee on Europe of the Committee on International Relations, House of Representatives, U.S. Government Printing Office, Washington, 2004, <http://www.house.gov/international-relations>. De asemenea, Testimony of Bruce Pitcairn Jackson Before the Committee on Foreign Relations Subcommittee on European Affairs “The Future of Democracy in the Black Sea Region”, March 8, 2005.

⁷² “Proiectul de Hotărâre a Dumei de Stat a Federației Ruse cu privire la unele probleme ale colaborării dintre Federația Rusă și Transnistria”, în Marian Enache, Dorin Cimpoeșu, *Misiune diplomatică în Republica Moldova, 1993-1997*, Polirom, Iași, 2000, p. 379.

⁷³ Petre Deică, *Rusia imperială. Recidiva sau visul unui geopolitician rus*, la <http://www.geopolitica.ro>. A se vedea și Dmitri Trenin, *The End of Eurasia: Russia on the Border Between Geopolitics and Globalization*, Moscow, Carnegie Moscow Center, 2001, p. 171.

§ 3.1.2 Perspective geoeconomice

Semnificația “Balcanilor globali” nu rezidă numai în potențialul lor destabilizator pentru întreaga lume, ci și în vastele resurse energetice pe care le dețin. În prezent, 68% din rezervele mondiale de petrol și 41% din cele de gaz se găsesc aici⁷⁴.

La rândul său, zona extinsă a Mării Negre nu este numai o poartă de acces a Occidentului spre noul *Heartland*⁷⁵, ci furnizează ea însăși un procent relevant din energia necesară statelor din UE, estimându-se că acesta va cunoaște o creștere în următoarea decadă⁷⁶. Cererea va fi în parte acoperită prin intermediul unor magistrale de transport spre sursele energetice de la Marea Caspică și Orientul Apropiat și Mijlociu, ceea ce ar minimaliza dependența UE față de livrările din Federația Rusă⁷⁷. Moscova este conștientă de acest lucru, președintele Putin afirmând constant că “Marea Neagră oferă Rusiei acces direct la cele mai importante rute globale de transport”⁷⁸.

Regiunea Mării Negre a avut întotdeauna roluri, simultane sau succesive, de punte de legătură și frontieră⁷⁹. Dacă în trecut era stația terminus a Drumului Mătăsii, faptul că zona va fi tranzitată de coridoarele de transport a energiei spre Vestul Europei, îi va amplifica vizibilitatea, Bruxelles-ul fiind direct interesat ca siguranța și constanța aprovizionării să nu fie în nici un fel periclitate.

Pentru Moldova, situația este mult mai delicată. Importul de energie din Federația Rusă și Ucraina acoperă aproximativ 97% din necesarul intern, plasând Chișinăul într-o postură de dependență economică față de Moscova.⁸⁰ Aceasta este amplificată și de orientarea disproporționată a comerțului moldovenesc către piața rusă, ceea ce face ca, din punct de vedere geoeconomic, Republica Moldova să aparțină, aproape în totalitate, spațiului euro-asiatic.

De aceea, pentru Chișinău, singura modalitate eficientă de a diminua vulnerabilitatea economică este reorientarea treptată, dar fermă, spre UE.

⁷⁴ Zbigniew Brzezinski, *op. cit.*, p. 6.

⁷⁵ Testimony of Bruce Pitcairn Jackson Before the Committee on Foreign Relations Subcommittee on European Affairs “The Future of Democracy in the Black Sea Region”, March 8, 2005.

⁷⁶ Potrivit președintelui Traian Băsescu, “din zona extinsă a Mării Negre se furnizează în momentul de față 50% din energia necesară U.E. și perspectiva este ca în următorii zece ani 70% din necesarul de energie al țărilor U.E. să fie furnizat din aceasta zonă”. A se vedea transcriptul dezbaterii cu tema “Noile direcții ale politicii externe românești” din 14 iunie 2005, cu participarea președintelui Băsescu, <http://www.ziua.ro/b.html>. Cifrele vehiculate de președinte sunt exacte, cu precizarea că ele reprezintă totalul importurilor UE de energie care vin din zona Golfului, Rusia și Africa de Nord. A se vedea “Strategia europeană de securitate”, în Alexandru-Radu Timofte, *Marea provocare a începutului de mileniu – securitatea în societatea globalizată*, Editura Academiei Naționale de Informații, 2005, București, p. 228.

⁷⁷ Alexandra Sarcinschi, Cristian Băhnăreanu, *Redimensionări și configurări ale mediului de securitate regional (zona Mării Negre și Balcani)*, Editura Universității Naționale de Apărare, București, 2005, p. 18.

⁷⁸ CDI Russia Weekly, 18 septembrie 2003.

⁷⁹ Alexandra Sarcinschi, Cristian Băhnăreanu, *op. cit.*, p. 7.

⁸⁰ Oleg Serebrian, *Politică și geopolitică*, Cartier, Chișinău, 2004, p.24.

§ 3.2 Percepții moldovenești ale UE, României și integrării europene

Integrarea europeană este o temă care s-a impus numai relativ recent pe agenda publică a RM. Deși vași referințe la apartenența europeană a Chișinăului s-au mai strecurat în discursurile unor oficiali⁸¹, opțiunea aderării nu a fost decât o ipoteză de lucru sau “un fel de hobby pentru câțiva tineri diplomați”⁸².

Întrucât, în geopolitică, percepția încorporează interesul⁸³, cu alte cuvinte percepția unui actor asupra unui spațiu geografic și asupra propriului rol în ecuația de putere este influențată și de interesele sale, este evident că lipsa referințelor privind UE este un reflex al faptului că, multă vreme, Chișinăul nu a dorit să urmeze un parcurs european.

În fapt, de la câștigarea independenței, RM a oscilat, incert, între CSI și UE. Această indecizie fundamentală s-a tradus, la nivelul politic dar și la cel al reprezentării colective, prin contradicția “integrării concomitente în CSI și UE”. La nivel declarativ, această atitudine ambiguă a fost explicată astfel de către ex-președintele Lucinschi, în 1997: “Noi suntem educați în condiții alb-negru. Ori – ori. Sau de această parte a baricadei sau de alta. Dar Moldova va fi în cadrul CSI. Va fi și în Uniunea Europeană. Cu timpul, desigur”⁸⁴.

Opțiunea este un simptom al crizei identitare cu care se confruntă RM. Interesant este faptul că scindarea între Est și Vest a fost prezentată de elita politică de la Chișinău drept un mijloc pentru întărirea statalității, argumentându-se că favorizarea simultană a celor două opțiuni ireconciliabile asigură independența țării⁸⁵.

Astfel, în opinia lui Vasile Stati, ideologul și istoricul oficial al comuniștilor moldoveni, Chișinăul poate curta deopotrivă Moscova și Bruxelles-ul (sau Bucureștiul), pentru că această politică are drept efect libertatea de mișcare a Republicii: “Prin recunoașterea suzeranității duble – și a Poloniei, și a Ucrainei (**sic!**) – Moldova **ca și acum (subl.n.)** se afla sub ocrotirea amândurora, căci pretențiile ambelor, și ale Poloniei și ale Ungariei, se anulau reciproc. Astfel, prin abilitatea diplomatică a lui Ștefan, Moldova la 1475, fiind de iure (**sic!**) vasală, era, de facto, de sine stătătoare, «vasalitatea» ei fiind mai mult decorativă”⁸⁶.

⁸¹ În discursul său de investitură, președintele Petru Lucinschi afirma, la 15 ianuarie 1997, că “Șansa Republicii Moldova sunt (**sic!**) modernitatea și orizontul european”. A se vedea “Discursul de Investitură”, în Marian Enache, Dorin Cimpoșu, *op. cit.*, p. 392.

⁸² Oleg Serebrian, *op. cit.*, p.9.

⁸³ Constantin Hlihor, *Istorie și geopolitică în Europa secolului XX. Considerații teoretice și metodologice*, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, București, 1999, p. 174.

⁸⁴ Iulian Frunțașu, *O istorie etnopolitică a Basarabiei (1812-2002)*, Cartier, Chișinău, 2002, p. 405.

⁸⁵ Deși, în termeni strict juridici, nu există o incompatibilitate între apartenența la CSI și accederea în UE, formula “și cu Estul și cu Vestul” este falimentară din punct de vedere politic.

⁸⁶ Vasile Stati, *Istoria Moldovei*, Vivar-Editor, Chișinău, 2002, p. 81.

Aceeași idee a “dublei vasalități” a fost exprimată mult mai plastic de actualul președinte Vladimir Voronin prin teza “vițelului care sugă la două vaci”⁸⁷. De remarcat că opinia sa se suprapune, până la identitate, peste cea a predecesorului său. Astfel, în iunie 2002, el declara că „integrarea europeană nu se construiește pe bază alternativă, acesteia nu i se mai opune integrarea țărilor CSI”⁸⁸. În mai 2005, șeful statului moldovean a reiterat aceeași poziție⁸⁹, ceea ce demonstrează că responsabilii de la Chișinău sunt, în continuare, prizonierii duplicității⁹⁰.

După cum nota plastic un jurnalist moldovean, politica liderilor de la Chișinău e foarte simplă: “când pleacă în Occident, ei se bat cu pumnii în piept, afirmând că drumul Republicii Moldova are o singură direcție - spre porțile FMI-ului și ale Uniunii Europene, iar poposind în palatele Kremlinului, declară sus și tare că locomotiva trenului Republica Moldova are o singură stație terminus – Uniunea Rusia-Belarus”⁹¹.

Poate părea o ironie, dar însuși președintele Voronin incrimina la Washington, în 2002, tocmai această atitudine nehotărâtă. “Dar Moldova – spunea el – a rămas în afara acelor procese pozitive de integrare care s-au desfășurat în Europa. Este vorba, în special, de integrarea europeană. Ani la rând clasa politică din Moldova a încercat să balanseze între Vest și Est, între Europa și Rusia, interpretând primitiv interesele globale și ale Rusiei, și ale Occidentului”⁹².

Această ambivalență a fost caracteristică nu doar liderilor din Republica Moldova, ci și majorității populației. Chiar dacă în perioada 1998-2001, se poate constata o creștere a preferințelor pentru aderarea europeană, în condițiile în care costurile nu erau pe deplin

⁸⁷ Nestor Rateș, “Moldova: comuniștii la putere”,

<http://www.observatorcultural.ro/informatiarticol.phtml?xid=3490>.

⁸⁸ Anatol Guđim, *Republica Moldova și Uniunea Europeană ca parteneri*, Centrul de Investigații Strategice și Reforme, Chișinău, 2002, p. 21.

⁸⁹ “Voronin: Relațiile dintre moldoveni și ruși au intrat în codul genetic”, depeșă a *Agenției de știri Rusia la zi*, 15 mai 2005”.

⁹⁰ “Cu toate că RM a accelerat procesul de aderare la structurile NATO, politica externă moldavă continuă să fie una indecisă și lipsită de un vector occidental bine definit. Participarea Moldovei în cadrul CSI, deși cu multe necunoscute și lipsite de un viitor, continuă. Aceasta în situația când integrarea europeană și implementarea planului bilateral UE-RM este enunțată ca prioritatea numărul unu al administrației de la Chișinău. Continuarea unei astfel de politici indecise va stagna și mai mult soluționarea diferendului transnistrean, partea ucraineană justificându-și comerțul ilegal și profitabil cu zona transnistreană în baza tratatelor semnate în cadrul CSI. Din acest punct de vedere, continuarea participării într-o organizație care subminează interesele economice și politice ale RM pare anormală.” *Political & Security Statewatch*, Monthly Bulletin on Moldova issued by Idis Viitorul, nr. 3, mai-iunie 2005, p. 5.

⁹¹ Nicolae Rusu, “Țara liliacilor”, în *Contrafort*, numărul 7-8 (81-82), iulie-august 2001,

<http://www.contrafort.md/2001/81-82/169.html>.

⁹² “Alocuțiunea Președintelui Republicii Moldova Vladimir Voronin la Centrul de Studii Strategice și Internaționale (Washington, SUA)”, 18 decembrie 2002,

<http://www.prm.md/press.php?p=1&s=797&lang=rom>

conștientizate⁹³, un sondaj din 2002 arăta că 38% dintre persoanele intervievate agreau Uniunea Europeană, iar un procent identic CSI.⁹⁴

Anumite decantări par a fi mai evidente în ultima perioadă. Potrivit Barometrului de Opinie Publică realizat în perioada 26 octombrie - 10 noiembrie 2004, pe un eșantion de 1.446 de persoane, două treimi dintre moldoveni (66,4 %) ar fi votat în favoarea aderării RM la UE, în timp ce numai 5,4 la sută erau împotriva, iar 24 de procente au declarat că nu știu sau nu doresc să răspundă. Circa 64,6% dintre cei intervievați opinau că viața lor se va îmbunătăți în cazul în care RM ar adera la UE, în timp ce 3,2 procente credeau că se va înrăutăți⁹⁵.

Surprinzătoare sunt, în schimb, rezultatele unui sondaj Gallup (2003-2004), conform căruia jumătate dintre repondenți considerau că UE este partenera Moldovei, iar 77% afirmau că țara lor ar trebui să adere la UE. Mai mult, UE conducea în clasamentul încrederii moldovenilor în instituții, imediat după Biserica Ortodoxă rusă și chiar înaintea Bisericii Ortodoxe basarabene⁹⁶.

Astfel de date trebuie privite cu circumspecție, din cauza “dedublării psihice a indivizilor”⁹⁷ din stânga Prutului. Relevant pentru această aserțiune este faptul că un alt sondaj din 2000 releva că 69% dintre cei chestionați susțineau aderarea la UE, deși 55,6% declarau că nu s-au simțit niciodată europeni⁹⁸.

În privința României, o cercetare publică din 2004 relevă că aceasta este considerată de 19% și respectiv 24% (în cazul eșantionului pentru administrația publică locală din Republica Moldova) ca fiind țara cu care Chișinăul ar trebui să întrețină relații prioritare, în timp ce Rusia se bucura de 41% și 42%. De remarcat că SUA se aflau pe poziția a treia în preferințe cu 8%, în vreme ce state ale UE precum Germania, Marea Britanie sau Franța, abia dacă au obținut, individual, 6%⁹⁹.

Potrivit aceluiași sondaj, 24% dintre cei intervievați au afirmat că principalul efect al intrării României în UE va fi, din perspectiva lor, faptul că astfel vor fi impuse restricții de viză pentru circulația liberă, iar numai 10% și respectiv 20% (în cazul eșantionului pentru administrația publică locală din RM) apreciau că, astfel, Republica Moldova va avea “un partener strategic credibil printre membrii cu drepturi depline ai UE”¹⁰⁰.

⁹³ Ala Belostecinic, *Analiza Barometrului de Opinie Publică 1998, 2000, 2001*, studiu elaborat în cadrul Programului Barometrul Opiniei Publice din Moldova al Institutului de Politici Publice, Chișinău, 2001, p. 16.

⁹⁴ *Barometrul de Opinie Publică – noiembrie 2002*, realizat de Centrul de Analiză și Investigații Sociologice, Politologice și Psihologice CIVIS din Chișinău la solicitarea Institutului de Politici Publice, <http://www.ipp.md>.

⁹⁵ *Barometrul de Opinie Publică – octombrie-noiembrie 2004*, realizat de Institutul de Marketing și Sondaje IMAS-INC Chișinău, la solicitarea Institutului de Politici Publice, <http://www.ipp.md>.

⁹⁶ Magda Barascu, “26% dintre moldoveni se tem de România”, în *Evenimentul Zilei*, 21 mai 2005.

⁹⁷ Iulian Frunțașu, *op.cit.*, p. 404.

⁹⁸ *Ibid.*, p. 404.

⁹⁹ *Monitorul Social*, Cercetare de opinie publică, Institutul pentru Dezvoltare și Inițiative Sociale (IDIS) Viitorul, Chișinău, octombrie 2004, p. 81.

¹⁰⁰ *Ibid.*, p. 87.

Rămâne de văzut în ce măsură orientarea populației și a elitei politice în privința opțiunilor de integrare internațională a Republicii Moldova avansează ferm și constant în direcția europeană sau este doar conjuncturală. Pe termen mediu și lung, însă, este previzibil ca percepția referitoare la Uniunea Europeană să evolueze în funcție de un complex de factori, printre care pot fi enumerați succesul construcției europene, integrarea României și opțiunea fermă a Ucrainei în aceeași direcție, fără a fi ignorate nici transformările din însăși societatea moldovenească sau din spațiul CSI. De asemenea, în timp, este probabil că rolul României de principal avocat al Chișinăului pe lângă UE să fie conștientizat mai intens, eliminând astfel impresia că “România s-a întors cu fața spre Occident și cu spatele spre Moldova”¹⁰¹.

§3.3 Impactul evoluțiilor de politică internă din Republica Moldova și Ucraina

§ 3.3.1 Impactul factorului Voronin în Republica Moldova

Vladimir Voronin, președintele reales al RM, a evoluat spectaculos în planul politicii externe de la susținerea integrării în Uniunea Rusia-Belarus la asumarea necondiționată, cel puțin în plan retoric, a integrării europene. Oricât ar părea de ciudat, această metamorfoză nu este rezultatul unei inconsecvențe, ci evidența disponibilității liderului comunist de la Chișinău de a adera la orice cauză care îi garantează supraviețuirea politică.

Sinceritatea angajamentului său stă însă sub semnul întrebării tocmai din acest motiv. Fără a elimina *ab initio* posibilitatea unei reciclări reale a fostului *apparatchik* și general în forțele de miliție ruse într-un democrat convins și avocat al valorilor europene¹⁰², varianta unei schimbări conjuncturale este mai plauzibilă. Întrucât “pragmatismul” lui Voronin se exprimă prin lozinca “trebuie să fim acolo unde e bine”, actuala sa schimbare la față suferă de lipsă de credibilitate.

Cu toate acestea, dacă problema onestității politice a președintelui moldovean este ignorată, trebuie subliniat că el a devenit într-un fel prizonierul propriei retorici. Pariind, fie și din motive strict electorale în plan intern, sau de evitare a izolării în plan extern, pe integrarea europeană, Voronin a creat în societatea moldovenească un imens orizont de așteptare, orice deviere majoră de la actuala linie politică fiind susceptibilă să genereze frustrări care pot alimenta o criză majoră. În plus, nu trebuie neglijat faptul că Voronin a fost desemnat în funcția supremă în stat de către parlamentul de la Chișinău în urma unui “Parteneriat politic pentru realizarea obiectivelor integrării europene” care a inclus și forțele opoziției, codificat ulterior printr-o Declarație.

¹⁰¹ Intervenție telefonică a lui Iurie Roșca în emisiunea “Politica” a lui Vartan Arachelian, *Realitatea TV*, 18 ianuarie 2003.

¹⁰² Mai nou, Voronin evocă chiar și o eventuală reorientare ideologică a partidului comunist din Moldova înspre social-democrație. A se vedea Interviuul cu Vladimir Voronin realizat de Eugen Tomiuc pentru “Radio Europa Liberă”, 8 februarie 2005, http://www.contrafort.md/2005/123-124/795_2.html.

La aceasta se adaugă și faptul că, oricât ar fi încercat să menajeze, la nivel declarativ, susceptibilitățile Moscovei, Voronin a ieșit din grațiile “fratelui mai mare de la Răsărit”, care mizează acum pe formațiunea “Patria-Rodina” pentru a-și promova interesele la Chișinău¹⁰³.

În viitorul previzibil, scena politică din stânga Prutului va rămâne dominată de Voronin și de comuniști care, cu 56 de mandate, dispun de majoritate parlamentară. Coaliția Blocul Moldova Democrată, care și-a adjudecat 34 de locuri în Parlament, a intrat deja după alegerile din 6 martie 2005 într-un proces de disoluție, accelerat de caracterul său eterogen și incoerent, fapt ce favorizează implicit perspectivele de stabilitate ale guvernării comuniste. Partidul Popular Creștin-Democrat (PPCD) deține numai 11 mandate și are un impact relativ redus în electorat, mai ales că mesajul său anti-rusesc și pro-vestic tinde să fie acaparat de Voronin.

Aparent, la nivel politic, s-a ajuns la o formulă de consens politic materializată prin faptul că cele trei formațiuni parlamentare susțin drept priorități, în ciuda diferențelor ideologice, integrarea europeană, retragerea necondiționată a trupelor ruse și reglementarea crizei transnistrene.

Lipsa unei opoziții motivate și puternice, ca și absența unei societăți civile suficient de dinamice nu fac decât să sporească importanța factorului Voronin. Prin urmare, riscul major nu constă într-o nouă schimbare de macaz a liderului comunist de la Chișinău care să conducă la o realiniere față de poziția Federației Ruse (deși nici acest lucru nu poate fi în totalitate exclus), ci în faptul că el ar putea fi tentat să gireze și să perpetueze deficitul democratic din RM în spatele unei retorici sterile pro-europene.

§ 3.3.2 Impactul factorului Iușcenko în Ucraina

Succesul “revoluției portocalii” la Kiev a fost aplaudat de către Occident care a sperat că schimbarea politică va cataliza succesul procesului de democratizare în interior, asigurând totodată orientarea euro-atlantică a țării.

Noul președinte, Viktor Iușcenko, a moștenit însă de la predecesorul său Vladimir Kucima un stat oligarhic¹⁰⁴, scindat din punct de vedere politic, etnic și cultural, Niprul constituind practic linia de demarcație între o Ucraină pro-occidentală și o alta rusofonă¹⁰⁵.

¹⁰³ Michael Emerson, “The Black Sea as Epicentre of the Aftershocks of the EU’s Earthquake”, Centre for European Policy Studies, *Policy Brief* No. 79/July 2005, p. 2.

¹⁰⁴ Despre grupurile oligarhice din Ucraina a se vedea Hiski Haukkala, Arkady Moshes, *Beyond “Big Bang”: The Challenges of the EU’s Neighbourhood Policy in the East*, The Finnish Institute of International Affairs, Report 9/2004, p. 41.

¹⁰⁵ Vezi Jean-Pierre Masseret, Rapporteur and Abdülkadir Ateş, co-Rapporteur, Report submitted on behalf of the Political Committee, “Security cooperation between the EU and its eastern neighbours”, Assembly of Western European Union, The Interparliamentary European Security and Defence Assembly, Fifty-First Session, Document A/1895, 14 June 2005, p.7.

Capitalul de încredere de care a beneficiat Iușcenko tinde să se erodeze, ritmul reformelor nefiind pe măsura așteptărilor populației, ceea ce ar putea converti entuziasmul inițial în dezamăgire. În aceste condiții, există riscul ca artizanii “revoluției portocalii” să fie înfrânți în alegerile parlamentare prevăzute pentru martie 2006, eveniment care ar putea avea un impact cu atât mai mare cu cât Ucraina urmează să se transforme dintr-o republică prezidențială într-una semi-parlamentară¹⁰⁶.

Chiar și în ipoteza în care puterea de la Kiev va primi o nouă confirmare în urma scrutinului legislativ din 2006, alte frustrări pot fi induse de o așteptare pe termen indefinit în anticamera instituțiilor euro-atlantice, ceea ce ar determina Kievul să balanseze din nou spre Moscova.

Accederea în NATO este deocamdată un deziderat greu de atins. În pofida noii conduceri perceput-reformiste, Ucraina nu se califică pentru aderare decât dacă decidenții euro-atlantici doresc, astfel, disoluția Alianței. SUA și aliații săi europeni au nevoie de un parteneriat politic și economic intensificat cu Ucraina, dar integrarea acestui colos fragil în Alianță ar însemna mari riscuri: flota rusă se află încă la Sevastopol, Kievul are de rezolvat referendumul teritorial cu Moscova legat de Strâmtoarea Kerci și de regimul juridic al Mării Azov. În plan intern, o contrarevoluție a unor forțe promoscovite s-ar putea produce grație comunității numeroase rusofile și rusofone din regiunea Donețk, de exemplu. La aceasta se adaugă incapacitatea de a adopta un comportament *like-minded* – relevantă de atitudinea inamicală față de România –, reforma prea lentă și superficială a forțelor armate ucrainene, valurile recente de aderare care trebuie integrate corespunzător și, nu în ultimă instanță, opoziția deloc de neglijată a Rusiei. Neputând integra Ucraina pe termen scurt¹⁰⁷ în NATO, iar perspectiva integrării în UE fiind și mai îndepărtată, președintele Iușcenko ar putea deveni victima unor puternice resentimente populare.

§ 3.4 Rolul cooperării regionale

În evoluția proceselor de cooperare multilaterală în Europa, s-a constatat că participarea la proiectele promovate prin intermediul diverselor inițiative regionale reprezintă o precondiție logică a integrării europene¹⁰⁸. Ca urmare, interesată de integrarea în structurile euro-atlantice, de depășirea efectelor de marginalizare în contextul aderării României la UE, dar și de generarea unor efecte de propagare în regiune a efectelor de stabilitate, securitate și prosperitate dinspre vecinătatea sa vestică, RM a adoptat în materie de politică externă o strategie activă de participare la diverse inițiative și organisme de cooperare regională, precum și de dezvoltare a euroregiunilor, complementar participării la organismele internaționale.

¹⁰⁶ James Sherr, *Realism About Ukraine, Part I – Internal Conditions*, Conflict Studies Research Centre, UK Defence Academy, 28 June 2005, p. 1.

¹⁰⁷ Adică pe durata prezumată a două mandate constituționale.

¹⁰⁸ A se vedea *Europe and the Transition Process in the Republic of Moldova*, Südosteuropag Gesellschaft Conference Report, Berlin, 2-3 July 2004, p. 7.

3.4.1 Participarea Republicii Moldova la structurile de cooperare regională

Republica Moldova este membră a Națiunilor Unite, a Fondului Monetar Internațional, a Băncii Mondiale, a Organizației Mondiale pentru Comerț, a Băncii Europene pentru Reconstrucție și Dezvoltare, a Consiliului Europei și a Organizației pentru Securitate și Cooperare în Europa. Integrarea sa în dimensiunea mondială a cooperării multilaterale a fost completată după 1991 prin conturarea tot mai evidentă a dimensiunii regionale prin participarea la: Inițiativa Central Europeană, Pactul de Stabilitate pentru Europa de Sud-Est, Procesul de Cooperare în Europa de Sud-Est, Inițiativa de Cooperare în Sud-Estul Europei, Procesul de Cooperare Dunăreană, Organizația Cooperării Economice la Marea Neagră și GUAM/ GUUAM.

Inițiativa Central Europeană (ICE) este o formă flexibilă de cooperare regională care reunește în prezent 17 state: Albania, Austria, Belarus, Bosnia și Herțegovina, Bulgaria, Croația, Republica Cehă, Ungaria, Italia, Macedonia, Republica Moldova, Polonia, România, Serbia și Muntenegru, Slovacia, Slovenia și Ucraina. Inițiativa a fost creată în 1989 cu scopul de a promova cooperarea politică, economică și culturală între statele membre, a susține reformele din țările aflate în tranziție și a contribui la creșterea coeziunii în Europa în vederea constituirii unui continent fără linii de demarcație, rezultate din diferențele de dezvoltare economică sau strategiile de extindere europeană și euro-atlantică¹⁰⁹. ICE își propune să coopereze cu organizații și instituții europene, în mod special cu UE, Consiliul Europei, OSCE, dar și cu alte inițiative de cooperare, în zone de interes reciproc. Ca stat membru, Moldova beneficiază de programele de transfer de know-how, transfer de tehnologie, promovarea investițiilor și a cercetării științifice, dezvoltarea infrastructurii de transport, energie, telecomunicații, educație și formare profesională. Un rol important este acordat cooperării în domeniul controlului migrației și securității frontierelor, al drepturilor minorităților, al energiei și al IMM-urilor. Din 2002, ICE a creat un grup de lucru specializat pe cooperarea transfrontalieră – *CEI Working Group on Interregional and Cross-Border Cooperation*, cu rolul de a susține proiecte în sprijinul relațiilor de bună vecinătate, al stabilității, securității și prosperității. Raportat la obiectivele PEV, acțiunile ICE vor putea să potențeze cooperarea bilaterală UE–RM pe toate cele trei domenii: politic/uman/cultural, economic și securitate.

Pactul de Stabilitate pentru Europa de Sud-Est (PSESE) este o încercare majoră a comunității internaționale de a implementa în sud-estul Europei o strategie de prevenire pe termen lung a conflictelor, cu accent pe refacerea economică, dezvoltarea politică și securitatea socială. Treptat, PSESE a devenit un instrument cheie suplimentar menit să faciliteze integrarea statelor sud-est europene în Uniunea Europeană¹¹⁰.

Republica Moldova a aderat la PSESE la 6 iunie 2001, ca urmare a unei intense ofensive diplomatice pe care România a sprijinit-o. Începând de atunci, RM a încercat să creeze un mecanism național eficient de colaborare cu Pactul de Stabilitate și să participe la majoritatea inițiativelor acestuia. Aria foarte largă de domenii și de acoperire

¹⁰⁹ Vasile Popa, Mihai-Ștefan Dinu, *România și procesul de stabilizare regională*, Editura Universității Naționale de Apărare, București, 2004, p. 17.

¹¹⁰ Adrian Pop, *Strategii de integrare europeană*, Editura Sylvi, București, 2003, p. 142.

geografică a Pactului a favorizat familiarizarea rapidă cu dinamica și mecanismele cooperării regionale și a apropiat RM de structurile euro-atlantice. Participarea la PSESE, dincolo de sprijinul în direcția macro-stabilizării, a dezvoltării infrastructurii, a consolidării democrației și securității, a semnat inclusiv Republicii Moldova în aria de interes a UE și perspectiva integrării euro-atlantice. Dar, lipsa coerenței politice a Chișinăului și resursele financiare modeste au limitat impactul acțiunilor Pactului asupra redresării economice, a democratizării interne și a stabilității și securității RM. În plus, RM nu participă la principalul mecanism inițiat de UE în colaborare cu Pactul de Stabilitate – Procesul de Asociere și Stabilizare –, situație care-i conferă un statut oarecum marginal.

Procesul de Cooperare în Europa de Sud-Est reprezintă o structură de cooperare regională neinstituționalizată, creată în 1996, ce grupează 9 state: Albania, Bulgaria, Grecia, Macedonia, România, Serbia și Muntenegru, Turcia, Bosnia și Herțegovina și Croația. Elementul său definitoriu îl constituie faptul că el reprezintă unicul forum din Europa creat și gestionat exclusiv de statele participante în conformitate cu principiul „regional ownership”, cu scopul de a favoriza dialogul politic și consultarea în procesul de integrare a zonei în structurile europene și euro-atlantice. Obiectivul principal îl reprezintă promovarea relațiilor de bună vecinătate, a stabilității și securității în regiune, conform Cartei adoptată la București în februarie 2000. Moldova are statut de observator și cel mai important obiectiv al său îl constituie integrarea în piața regională a energiei, ce reprezintă, totodată, una din cele două inițiative majore ale Procesului, alături de planul de acțiune pentru cooperare economică regională.

Inițiativa de Cooperare în Sud-Estul Europei este o structură subregională care încurajează cooperarea și facilitarea integrării în structurile europene și euro-atlantice. Inițiativa a fost lansată în decembrie 1996 de către ambasadorul american Richard Schifter, după semnarea acordurilor de pace de la Dayton, cu scopul dezvoltării unei strategii economice și de mediu viabile în regiune. Inițiativa reunește în prezent 12 state – Albania, Bosnia și Herțegovina, Bulgaria, Croația, Macedonia, Grecia, Ungaria, Republica Moldova, România, Slovenia, Turcia, Serbia și Muntenegru – și se bucură de sprijinul Austriei, Italiei, Elveției, SUA și Republicii Cehe, precum și de o cooperare strânsă cu UE și OSCE. Inițiativa urmărește coordonarea planurilor de dezvoltare regională, asigură o mai bună prezență a sectorului privat în economia zonei, încurajează transferul de know-how și realizarea de investiții în sectorul privat.

Procesul de Cooperare Dunăreană este o inițiativă politică a României și Austriei, la care s-au alăturat Comisia Europeană și Pactul de Stabilitate. Lansat la Viena, la 27 mai 2002, Procesul de Cooperare Dunăreană este o structură neinstituționalizată, un cadru politic de cooperare și promovare a preocupărilor și intereselor comune ale statelor din regiunea dunăreană: dezvoltarea economică, navigația și transportul sustenabil, managementul mediului și al bazinului fluvial, turismul, cooperarea culturală și subregională. În cadrul Procesului au fost invitate să participe toate statele riverane Dunării, urmărindu-se, totodată, cointeresarea tuturor statelor din regiune pentru dezvoltarea cooperării în vederea unei cât mai eficiente gestionări a resurselor proprii. În prezent, pe lângă Comisia Europeană și Pactul de Stabilitate, la activitatea Procesului de Cooperare Dunăreană participă 13 state: Austria, Bosnia și Herțegovina, Bulgaria,

Republica Cehă, Croația, Germania, Ungaria, Republica Moldova, România, Serbia și Muntenegru, Slovacia, Slovenia și Ucraina. Încă de la conferința de lansare a inițiativei, România și-a exprimat dorința ca aceasta să se constituie într-o platformă politică prin care vecinii estici ai României, Ucraina și Republica Moldova, să poată accesa programe de finanțare alocate de Banca Europeană de Investiții pentru proiecte regionale. La cea de a doua conferință ministerială a Procesului, desfășurată la București, la 14 iulie 2004, s-a apreciat că acordând o mai mare atenție problemelor dunărene, în contextul lansării și implementării PEV, UE va putea contribui la consolidarea legăturilor dintre toate țările regiunii dunărene, apropiind astfel statele membre ale Uniunii de cele situate dincolo de frontierele sale¹¹¹.

Cooperarea Economică la Marea Neagră (CEMN) a fost lansată ca forum de consultare și mecanism flexibil de coordonare politică la 25 iunie 1992, prin semnarea Declarației de la Istanbul de către Albania, Armenia, Azerbaidjan, Bulgaria, Georgia, Grecia, Republica Moldova, România, Federația Rusă, Turcia și Ucraina. Serbia și Muntenegru și FRI a Macedoniei au solicitat ulterior să devină membri, iar Austria, Egipt, Franța, Germania, Israel, Italia, Polonia și Tunisia au statut de observatori¹¹². Cu prilejul reuniunii de la Chișinău ce a marcat preluarea de către România, de la Republica Moldova, începând cu 1 noiembrie 2005, a președinției în exercițiu a acestei organizații, SUA și Belarus au primit și ele statutul de observatori¹¹³. Uniunea Europeană, la rândul său, ar putea primi o invitație în același sens¹¹⁴. După intrarea în vigoare, la 30 aprilie 1999, a “Cartei pentru Cooperare Economică la Marea Neagră”¹¹⁵, CEMN a devenit o organizație regională cu identitate internațională – **Organizația Cooperării Economice la Marea Neagră (OCEMN)**. În același an, în urma adoptării Rezoluției A/54/5, OCEMN a dobândit statutul de observator la ONU.

Prin numărul mare de state membre și gradul ridicat de instituționalizare, OCEMN se impune drept cea mai importantă formă de colaborare multilaterală din regiune. Organizația se ghidează după principiile “cooperare, nu confruntare” și “angajare, nu izolare” și are drept scop promovarea stabilității și prosperității economice în regiune¹¹⁶. OCEMN dispune de 15 grupuri de lucru, cele mai importante fiind cele privind cooperarea în domeniile transporturilor, energiei și combaterii crimei organizate¹¹⁷. Pilonul financiar al organizației îl reprezintă Banca de Comerț și Dezvoltare a Mării Negre, care a finanțat peste 60 de proiecte.

¹¹¹ *Final Document of the Second Ministerial Conference of the Danube Co-operation Process (Bucharest, 14th of July 2004)*.

¹¹² Mustafa Aydın, *Europe's Next Shore: the Black Sea Region after EU Enlargement*, Occasional Paper, no. 53, European Union Institute for Security Studies, Paris, June 2004, p. 22.

¹¹³ Cosmin Popa, „România vrea să resusciteze Organizația de Cooperare la Marea Neagră”, în *Adevărul*, 29 octombrie 2005, http://www.adevarulonline.ro/index.jsp?page=articol&article_id=159781. Vezi, de asemenea, Testimony by Ambassador John F. Tefft Deputy Assistant Secretary of State for European and Eurasian Affairs "The Future of Democracy in the Black Sea Area", Senate Foreign Relations Committee, Subcommittee on European Affairs, March 8, 2005.

¹¹⁴ Mustafa Aydın, *op. cit.*, p. 17.

¹¹⁵ Carta a fost semnată în timpul reuniunii de la Yalta, la 5 iunie 1998.

¹¹⁶ Alexandra Sarcinschi, Cristian Băhnăreanu, *op. cit.*, p. 20.

¹¹⁷ În privința eficienței și rezultatelor acestei organizații, evaluările sunt diferite, uneori chiar opuse. Astfel, în opinia lui Bruce Pitcairn Jackson, OCEMN este un forum “muribund”. Pentru Aleksandr Iakovenko,

Până nu demult, UE a fost reticentă în a lua în serios organizația, a stabili relații de cooperare cu aceasta și a se implica de o manieră eficientă în proiectele sale. În fapt, grupând țări provenind din 3 arii geografice (Europa de Sud, Europa de Est și Caucazul de Sud), împărțite în 4 categorii din unghiul de vedere al relațiilor cu UE (state membre, state asociate în curs de aderare, state aflate în perioada de pre-aderare și state acoperite de politica de vecinătate), OCEMN reprezintă o structură de cooperare regională a cărei experiență poate fi folosită în asigurarea coerenței și unității de abordare în cadrul PEV. Diversitatea țărilor participante, existența conflictelor istorice, nivelul scăzut al resurselor financiare și dificultățile economice au obligat la găsirea “celui mai mic numitor comun”, și la flexibilitate în adoptarea proiectelor de cooperare, strategie ce se impune și în relațiile de vecinătate ale UE. De asemenea, prin proiectele promovate (în domeniul energiei, al liberalizării comerțului, dezvoltarea rețelelor de transport, comunicații și conectarea lor la rețelele transeuropene, atragerea investițiilor străine, dezvoltarea IMM-urilor), mecanismele create (Banca pentru Comerț și Dezvoltare a Mării Negre, Banca de date, Centrul Internațional de Studii al Mării Negre), OCEMN poate veni în sprijinul realizării obiectivelor PEV, implicit a priorităților Planului de acțiune pentru Moldova.

OCEMN prezintă, însă, o serie de limite legate în principal de agendele diferite ale fiecărui stat membru. Dacă Federația Rusă, spre exemplu, insistă asupra aspectelor economice, Republica Moldova (care a deținut președinția organizației în perioada mai-octombrie 2005) ar fi dorit să impună “sfere noi de colaborare în cadrul OCEMN, și anume securitatea și stabilitatea în regiune”¹¹⁸. Pe timpul exercitării mandatului său la președinția în exercițiu a OCEMN (noiembrie 2005-aprilie 2006), România a anunțat că va promova asumarea de către organizație a unor proiecte în sfera luptei împotriva crimei organizate și că va propune în acest sens semnarea unui memorandum de colaborare între OCEMN și Centrul regional SECI. În fapt, realizarea unui spațiu de securitate a fost dintotdeauna un obiectiv asumat al OCEMN, dar, cel puțin deocamdată, nu s-a reușit articularea unor politici concrete și distincte, din cauza reticenței unor state membre de a „amesteca” palierul de securitate cu cel economic. Pentru statele membre, exercițiul cooperării regionale nu poate fi decât util, cu condiția ca OCEMN să nu eșueze într-o alternativă la UE, ci să devină un instrument pentru promovarea politicilor Bruxelles-ului în zonă. Din acest punct de vedere de o importanță hotărâtoare urmează a fi documentul care va stabili principiile și modalitățile de colaborare dintre OCEMN și UE, a cărui definitivare constituie o prioritate a președinției românești a OCEMN, alături de domenii precum transportul, energia și afacerile interne¹¹⁹.

O altă grupare de cooperare din regiunea extinsă a Mării Negre este **GUAM/GUAM** (acronim de la Georgia, Ucraina, Azerbaidjan și Moldova), constituită în 1997. Doi ani mai târziu Uzbekistanul a devenit membru, atitudinea sa față de această structură, care se dorea o alternativă la CSI, dovedindu-se ambiguă de-a lungul timpului.

adjunct al ministrului rus de Externe, organizația dispune, dimpotrivă, de un mare potențial. Vezi Testimony of Bruce Pitcairn Jackson Before the Committee on Foreign Relations Subcommittee on European Affairs “The Future of Democracy in the Black Sea Region”, 8 March 2005 și “Russian policy in the Black Sea region”, depeșă a *Agenciei Ria Novosti*, 18 august 2005.

¹¹⁸ “Președinția Republicii Moldova în cadrul OCEMN”, <http://www.mfa.md/Ro/OCEMNhome.html>.

¹¹⁹ “România preia Președinția în Exercițiu a Organizației Economice a Mării Negre (OCEMN)”, <http://www.mae.ro/index.php?unde=doc&id=27435&idlnk=2&cat=4>

Nici Republica Moldova nu a dovedit un entuziasm constant față de GUAM. În 2001, Vladimir Voronin a refuzat să semneze, în cadrul reuniunii de la Yalta, acordul privind crearea unei zone de liber-schimb între statele membre sau Carta acestei organizații. El opina, un an mai târziu, că perspectivele activităților în cadrul GUUAM sunt “obscure și ilizibile”¹²⁰.

După mutațiile politice din 2003-2004, interesul pentru GUAM a revenit, în cadrul summitului de la Chișinău din 2005 stabilindu-se reforma grupului, intensificarea colaborării – inclusiv în domeniul politico-militar – și transformarea sa în grup regional pentru democratizarea și dezvoltarea statelor membre, România fiind invitată să participe cu statut de observator. Tocmai când se părea că GUAM se revitalizează după o perioadă confuză, după summitul de la Chișinău Uzbekistanul a anunțat că se retrage, în contextul modificării priorităților sale geopolitice (interesul pentru Organizația de Cooperare de la Shanghai), a dorinței de ameliorare a relațiilor cu Rusia (de la care președintele uzbek așteaptă susținere în alegerile din 2006) și a temerii față de un posibil efect de domino al schimbărilor politice petrecute în o parte din țările GUAM în anii anteriori.

În planul cooperării regionale și a perspectivelor PEV, un rol important îl va avea și participarea Republicii Moldova la **Comunitatea Statelor Independente (CSI)**. RM a aderat în 1994, în mare parte la presiunile Rusiei, și are doar statut de stat participant (nu a ratificat statutul). Până în prezent, cooperarea regională a fost marginală în această organizație, deoarece RM refuză orice acțiune în direcția unei cooperări politice care ar presupune structuri de tip supranațional. Așa se explică de ce, deși interesele sale economice cu statele membre CSI sunt majore, Moldova nu participă la Spațiul Economic Unic¹²¹. Relațiile au loc în cadru bilateral, iar accentul cade pe dezvoltarea relațiilor comerciale și economice, mai curând ca efect al gradului ridicat de dependență externă față de Rusia și Ucraina, decât ca strategie activă de integrare din partea RM. Cu toate acestea, participarea la CSI poate să devină complementară PEV pentru ceea ce se numește “vecinătate împărțită”, luând în considerare interesele majore ale Rusiei de a-și menține influența în regiune. Dar, criza actuală prin care trece CSI, reflectată de anunțul Ucrainei de a ieși din Spațiul Economic Unic, inițiativa Comunității Alegerilor Democratice¹²², creșterea interesului pentru inițiativa subregională GUAM sunt reflectarea faptului că forma actuală a CSI, dezvoltată pe un model unipolar având ca centru de gravitație Rusia, nu este adaptată contextului geopolitic actual. Prin urmare, rolul CSI în regiune va fi condiționat de reformarea organizației.

Deși cu statut de organizație internațională, **Consiliul European (CE)** are un impact major în dezvoltarea cooperării regionale. Constituit pentru a promova respectarea

¹²⁰ “Moldova considers GUUAM perspectives obscure”, depeșă a Agenției *RIA Novosti*, 18 iulie 2002.

¹²¹ Țările participante sunt Rusia, Ucraina, Belarus și Kazahstan.

¹²² Faptul că Washington-ul și Bruxelles-ul au transmis semnale pozitive față de unele inițiative ale noii diplomații ucrainene a încurajat Kievul să aspire la rolul de lider regional și agent al democratizării. La 12 august 2005, președintele ucrainean Victor Iușcenko și omologul său georgian Mihail Saakașvili au semnat la Borjomi o declarație comună care a consfințit intenția constituirii unei comunități de democrații în zona Marea Baltică – Marea Neagră – Marea Caspică. Ulterior, cei doi președinți, cărora li s-au alăturat șefii de stat ai Poloniei și Lituaniei, au avut o nouă întrevvedere în cursul căreia au decis constituirea unei Comunități a Alegerilor Democratice.

democrației, a statului de drept, a drepturilor omului și a identității europene, CE și-a asumat după 1989 obiective specifice pentru țările din Europa Centrală și de Est: sprijin în consolidarea reformelor, transfer de know-how în domeniile democrației, educației, culturii și mediului, garantarea drepturilor omului, promovarea cooperării transfrontaliere. Cele mai importante instrumente create în sprijinul său sunt Convenția Europeană pentru Cooperare Transfrontalieră (Madrid, 1980), cu cele două protocoale adiționale, și Conferința Permanentă a Puterilor Locale și Regionale ale Consiliului Europei (înființată în 1975 și transformată în 1994 în Congresul Puterilor Locale și Regionale din Europa). Moldova a devenit membră a Consiliului Europei la 13 iulie 1995 și a ratificat Convenția Europeană a Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale în 1997; este, de asemenea, semnatară a Convenției Europene pentru Cooperare Transfrontalieră (*The European Outline Convention on Transfrontier Cooperation*) și a celor două protocoale adiționale privind dreptul autorităților locale și regionale de a dezvolta relații transfrontaliere (*Additional Protocol No. 1 and No. 2 to European Outline Convention on Transfrontier Cooperation between territorial communities and authorities*), precum și a Cartei pentru Guvernare Locală (*European Charter of Local Self Government*). Ea beneficiază astfel de un cadru legislativ internațional pentru promovarea democrației și a cooperării transfrontaliere, precum și de programele Consiliului Europei privind întărirea democrației la nivel local și regional, programele de asistență media și cooperare tehnică, de dezvoltare a euroregiunilor și susținerea Comisiei Europene și a Pactului de Stabilitate în domeniul legislativ și al democratizării instituțiilor. Relația între calitatea de membru al Consiliului Europei și cea de țară inclusă în aria PEV este directă și presupune un nivel ridicat de complementaritate și intercondiționalitate pe dimensiunea politică. Pe de o parte, respectarea angajamentelor ca membru al Consiliului Europei condiționează sprijinul Uniunii Europene și progresivitatea în aplicarea politicii de vecinătate și, pe de altă parte, Planul de acțiune UE-RM cuprinde priorități care sprijină RM în adoptarea măsurilor și recomandărilor CE: democrație și statul de drept, respectarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, dialogul politic și cooperarea în domeniile politicii externe și de securitate și al prevenirii conflictelor și gestionării crizelor. Consiliul Europei va fi, de asemenea, implicat, alături de alte organisme și structuri regionale sau cu vocație universală, atât în definirea priorităților Planului de acțiune, cât și în evaluarea periodică de către Comisie a progreselor Republicii Moldova în realizarea obiectivelor PEV.

§ 3.4.2 Rolul euroregiunilor

Atât în viziunea Consiliului Europei, cât și a Uniunii Europene, un element cheie al prosperității economice și al stabilității politice în Europa de Sud-Est îl constituie cooperarea transfrontalieră. În consecință, au fost adoptate numeroase programe și inițiative care au încurajat și susținut proiecte de cooperare transfrontalieră, una din cele mai răspândite forme de cooperare transfrontalieră în Europa Centrală și de Est fiind **euroregiunile**.

Euroregiunile sunt considerate *forme de cooperare structurată între autorități locale și regionale din țări vecine, în scopul realizării unor obiective comune și*

ameliorării condițiilor de dezvoltare și de securitate în regiunile limitrofe. Se consideră că euroregiunile concretizează solidarități specifice, dincolo de frontierele statale și întăresc procesul de descentralizare și de integrare în spațiul european. Termenul de euroregiune acoperă însă o gamă foarte largă de structuri de cooperare, de la simpla asociere fără personalitate juridică, până la organisme de natura dreptului privat sau chiar public. În Europa Centrală și de Est, cea mai mare parte a euroregiunilor constituite sunt structuri de informare și cooperare fără caracter instituțional.

Republica Moldova este parte la trei inițiative transfrontaliere de tipul euroregiunilor:

- **Dunărea de Jos (1998)**, formată din județul Cahul (Republica Moldova), județele Brăila, Galați și Tulcea (România) și regiunea Odessa (Ucraina);
- **Prutul de Sus (2000)**: județele Bălți și Edineț (Republica Moldova), județele Botoșani și Suceava (România) și regiunea Cernăuți (Ucraina); și
- **Siret-Prut-Nistru (2002)**: județele Ungheni, Chișinău, Lăpușna, Soroca și Orhei (Republica Moldova) și județele Iași, Piatra Neamț și Vaslui (România).

Cele trei țări implicate în aceste euroregiuni au încheiat numeroase acorduri economice și de cooperare, cele mai multe dintre ele stimulate de existența trilateralei - România- Republica Moldova-Ucraina, înfiripate pe fundalul activismului deosebit de care a dat dovadă România în planul cooperării regionale și subregionale începând cu a doua jumătate a anilor '90¹²³.

În prezent, aproximativ 70% din teritoriu și 80% din populația RM participă la activități transfrontaliere în cadrul euroregiunilor.

Dincolo de elementele de specificitate, cele trei euroregiuni stabilesc **relații de cooperare în domeniile**: mediu, agricultură și amenajarea teritoriului; dezvoltare durabilă și forță de muncă; transport și telecomunicații; turism; societate civilă; media; dezvoltarea și implementarea noilor tehnologii; educație, cercetare și cultură; contacte "people-to-people"; securizarea frontierelor. Programele de cooperare transfrontalieră derulate au fost numeroase, dar impactul lor rămâne scăzut. Cei mai importanți factori ce limitează eficacitatea euroregiunilor sunt: lipsa unei abordări integrate a euroregiunilor, ca instrument al politicilor externe ale celor trei țări și a strategiilor lor de dezvoltare durabilă; lipsa unor planuri de acțiune cu obiective și priorități clar definite; potențialul economic relativ scăzut al regiunilor implicate; lipsa de experiență și relativ slaba competență a structurilor administrative locale și regionale; accentul excesiv pus mai

¹²³ Pentru detalii a se vedea Adrian Pop, *At the Crossroads of Interlocking Subregional Arrangements : Romania's Pivotal Role in East Central Europe*, NATO Defense College Monograph Series, Fall 1999; idem, "Subregionalism and Security in Central and South East Europe", în Răzvan Theodorescu and Leland Conley Barrows (eds.), *South East Europe – The Ambiguous Definitions of a Space/L'Europe du Sud-Est – Les définitions ambiguës d'un espace*, UNESCO-CEPES, Editura Enciclopedică, Bucharest, 2002, pp. 177-198.

degrabă pe programe de informare și consultare decât programe de dezvoltare; și resursele limitate de finanțare.

Cu toate acestea, euroregiunile au promovat relații de bună vecinătate și au favorizat acumularea de experiență în materie de cooperare transfrontalieră, experiență ce poate constitui un suport important în aplicarea PEV. De asemenea, în perspectiva aderării României la UE, instrumentele politicii regionale vor putea fi folosite, complementar Noului Instrument pentru Vecinătate și Parteneriat, pentru intensificarea activităților celor trei euroregiuni.

Pentru a transforma, însă, euroregiunile în structuri eficiente pentru realizarea obiectivelor PEV, atât România, cât și RM ar trebui:

- să adopte un cadru legislativ general favorabil promovării cooperării transfrontaliere, în conformitate cu principiile Convenției de la Madrid și a Protocoalelor adiacente;
- să dezvolte structuri de informare, consultare și dialog instituțional care să susțină diversele inițiative ale euroregiunilor și să asigure coerența pe verticală (între nivelurile de decizie național, regional, local) și pe orizontală (între euroregiuni);
- să adopte măsuri specifice dezvoltării cooperării transfrontaliere: descentralizare, planificare teritorială și organizare administrativă favorabilă creșterii rolului structurilor regionale și locale, politici bugetare care să susțină inițiativele colectivităților pe plan regional și local, politici de frontieră flexibile, etc;
- să promoveze o ofertă specializată de dezvoltare a resurselor umane, în funcție de competențele necesare întăririi capacității colectivităților și a autorităților teritoriale de a dezvolta cooperarea transfrontalieră.

Ca document pragmatic de orientare a măsurilor de promovare a cooperării în cadrul euroregiunilor, ar putea fi folosită Recomandarea (2005)2 a Comitetului de Miniștri ai statelor membre ale Consiliului Europei, cu privire la bunele practici și reducerea obstacolelor în materie de cooperare transfrontalieră și inter-teritorială a colectivităților sau autorităților teritoriale¹²⁴.

În concluzie, RM beneficiază de un cadru multilateral favorabil cooperării transfrontaliere și transnaționale, respectiv aplicării PEV și realizării priorităților Planului de acțiune. De asemenea, chiar dacă dimensiunea principală a PEV este cea bilaterală, UE intenționează să promoveze direct prin politica de vecinătate și abordarea multilaterală, ca urmare a internaționalizării accentuate atât a problemelor de securitate, cât și a dezvoltării economice și sociale durabile. Conform Documentului de Strategie, PEV va susține inițiativele de cooperare regională în următoarele sectoare prioritare:

¹²⁴ Adoptată la 19 ianuarie 2005.

- economie, mediu de afaceri, ocupare și politică socială, infrastructură, dezvoltare durabilă, combaterea sărăciei și excluderii sociale, rețele transnaționale de energie și transport;
- mediu, securitate nucleară și resurse naturale;
- justiție și afaceri interne, în special: managementul frontierelor, controlul migrației, combaterea crimei organizate, a spălării banilor, a traficului cu droguri și ființe umane;
- dezvoltarea societății civile, promovarea bunei guvernante și respectarea drepturilor omului, promovarea schimburilor și cooperării în domeniul cultural, al educației, al sănătății publice.

În plus, întărirea dimensiunii multilaterale a PEV va contribui nu doar la potențarea acțiunilor bilaterale, ci va asigura un context favorabil și diminuării riscului de apariție a noi linii de demarcație în regiune.

Prin urmare, PEV este în măsură să contribuie la întărirea formelor existente de cooperare și să ofere un instrument de orientare în dezvoltările ulterioare ale diverselor aranjamente de cooperare regională și sub-regională. De altfel, din analiza obiectivelor structurilor de cooperare multilaterală la care participă Republica Moldova se poate observa că ele acoperă toate domeniile de acțiune ale politicii de vecinătate. Dar, pentru ca diversele inițiative regionale să poată fi efectiv corelate cu PEV și să devină instrumente ale integrării europene, se impune un plus de coerență a obiectivelor acestora, precum și o relativă specializare.

§ 3.5 Rolul Reprezentantului Special al UE pentru Republica Moldova

La 16 martie 2005, Uniunea Europeană l-a desemnat pe Adriaan Jacobovits de Szeged în nou creată funcție de Reprezentant Special al UE (RSUE) pentru Republica Moldova.

În mod normal, Reprezentantul Special al UE este un diplomat al Bruxelles-ului pentru anumite zone sau state afectate de conflicte¹²⁵, având un rol important în elaborarea politicilor UE față de acestea¹²⁶. El este delegat de către Consiliul Uniunii Europene (Consiliul Afacerilor Generale și al Relațiilor Externe), și își coordonează acțiunile cu Înalțul Reprezentant al UE pentru PESC, Javier Solana.

¹²⁵ UE dispune, în prezent, de alți 7 reprezentanți speciali: pentru Bosnia (Lordul Ashdown), Macedonia (Michael Sahlín), Caucazul de Sud (Heikki Talvitie), Afganistan (Francesc Vendrell), Orientul Mijlociu (Marc Otte), regiunea Marilor Lacuri în Africa (Aldo Ajello) și pentru coordonarea Pactului de Stabilitate (Erhard Busek).

¹²⁶ Nicu Popescu, *Reprezentantul Special UE pentru Moldova: de la oportunitate la acțiuni*, <http://www.studiidesecuritate.ro>.

Cu un buget de 278.000 euro pentru 2005¹²⁷, principala responsabilitate a lui Adriaan Jacobovits de Szeged constă în sprijinirea eforturilor de soluționare a conflictului din Transnistria. Javier Solana aprecia că “numirea ambasadorului Adriaan Jacobovits de Szeged în funcția de reprezentant special al Uniunii Europene în Moldova este un semn clar al angajamentului continuu al Uniunii de a contribui la reglementarea de lungă durată a conflictului din Transnistria”¹²⁸.

Dar, deși RSUE se ocupă predominant de probleme de securitate, mandatul său este mult mai larg, în cazul lui Adriaan Jacobovits de Szeged el incluzând promovarea bunelor relații dintre Republica Moldova și UE, în conformitate cu Planul de acțiuni semnat în cadrul PEV, promovarea cooperării regionale, dar și acordarea de sprijin în combaterea traficului de arme și ființe umane din și prin Moldova sau contribuirea la întărirea democrației, statului de drept și respectarea drepturilor și libertăților fundamentale pentru toți cetățenii RM¹²⁹.

Adriaan Jacobovits de Szeged își aprecia singur misiunea ca fiind “importantă”, pentru că, astfel, se realizează “legătura dintre Republica Moldova și statele Uniunii Europene, care doresc relații mai strânse cu aceasta țară, dar nu cunosc prea multe lucruri despre ea”¹³⁰.

Chiar dacă numirea RSUE pentru Republica Moldova, ilustrează angajamentul crescând al UE, atribuțiile sale privind întărirea democrației sugerează că suportul Bruxelles-ului este condiționat de modul în care Chișinăul își onorează angajamentele.

§3.6 Rolul României

§3.6.1. Aspecte politico-diplomatice

Relațiile dintre România și Republica Moldova au intrat în ultima perioadă pe un fâgaș normal, după ce vreme îndelungată au fost caracterizate de o veritabilă criză. Explicația constă în conștientizarea de către liderii moldoveni a rolului pe care Bucureștiul îl poate juca pentru apropierea Chișinăului de structurile europene. Cu toate acestea, Voronin a condiționat, chiar dacă nu explicit, calitatea legăturilor bilaterale de abandonarea de către București a paradigmei celor „două state românești”, care, în

¹²⁷ Vezi Jean-Pierre Masseret, Rapporteur și Abdülkadir Ateş, co-Rapporteur, Report submitted on behalf of the Political Committee, “Security cooperation between the EU and its eastern neighbours”, Assembly of Western European Union, The Interparliamentary European Security and Defence Assembly, Fifty-First Session, Document A/1895, 14 June 2005, p. 16.

¹²⁸ Diana Lungu, “Reformele interne vor consolida parteneriatul Moldovei cu Uniunea Europeană”, interviu cu Javier Solana, Înalțul Reprezentant al UE pentru PESC, 15 aprilie 2005, http://ue.eu.int/ueDocs/cms_Data/docs/pressdata/OT/sghr_int/84582.pdf

¹²⁹ Javier Solana comments on the appointment of an EU Special Representative for Moldova, http://ue.eu.int/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/declarations/84175.pdf.

¹³⁰ Oana Popescu, “La negocierile transnistrene, doar prin intermediul UE, interviu cu Adriaan Jacobovits de Szeged” în *Cotidianul*, 6 iunie 2005, <http://moldovaworld.iatp.md/viewarticle.php?id=569>.

viziunea sa, este responsabilă de crearea unei atmosfere tensionate. Chiar dacă retorica incriminată de politicienii din stânga Nistrului a constituit mai degrabă un pretext decât o cauză reală a deteriorării relațiilor, o minimă menajare a susceptibilităților Chișinăului în acest sens este necesară.

În vederea sprijinirii aspirației europene a Republicii Moldova, România poate acționa pe două paliere distincte: în plan bilateral, prin furnizarea unui ajutor direct și constant Chișinăului, și, la nivel european, prin demersurile pe care le poate întreprinde din calitatea sa de viitor membru al UE.

În sfera relațiilor bilaterale, nu există practic domeniu reflectat în Planul de acțiuni RM-UE în care Bucureștiul să nu poată acorda consultanță pertinentă și utilă statului vecin, având în vedere laborioasa sa experiență vizând integrarea europeană.

Identificarea priorităților și a modalităților concrete de sprijin se poate face cel mai bine în cadrul unor ședințe comune ale Executivelor celor două țări, după modelul ședinței de guvern româno-ungare desfășurate în luna octombrie 2005. Organizarea unui asemenea eveniment, pe lângă valoarea simbolică, ar putea permite aprobarea unei serii de măsuri comune în capitole diverse precum infrastructură, protecția mediului, învățământ și cultură.

De asemenea, Parlamentul României ar putea să ofere forului similar din Republica Moldova posibilitatea de a trimite la București un parlamentar cu statut de observator care să urmărească procesul legislativ cu impact în domeniul integrării europene.

Până la momentul la care va deveni membru cu drepturi depline al UE, România nu va putea influența plenar PEV. Din acest punct de vedere sunt mai mult decât relevante exemplele Finlandei și Poloniei care, abia după aderare, au solicitat Bruxelles-ului un angajament mai puternic față de statele vecine nemembre¹³¹, Finlanda reușind chiar să promoveze după aderare o valoroasă inițiativă de cooperare în plan regional: Dimensiunea Nordică a UE.

Finlanda poate inspira România în privința articulării unei posibile Dimensiuni Europene a Mării Negre, care lipsește deocamdată de pe agenda Bruxelles-ului. Urmând modelul instituit de Helsinki prin Dimensiunea Nordică, România ar putea avea inițiativa organizării unui Forum pentru Securitate și Democrație în regiunea Mării Negre la care să invite să participe statele membre OCEMN, UE și SUA¹³². Proiectele Forumului ar putea beneficia de finanțare prin Instrumentul European de Vecinătate și Parteneriat, aflat în stadiu de finalizare. În acest sens, România trebuie să-și coordoneze eforturile cu Bulgaria, Grecia (deocamdată singurul stat membru UE prezent în OCEMN) și Turcia, care a început negocierile de aderare.

¹³¹ Marius Vahl, *The EU and Black Sea Regional Cooperation: Some Challenges for BSEC*, aprilie 2005, http://www.ceps.be/wp.php?article_id=420

¹³² Scenariul unei asemenea inițiative este evocat de Michael Emerson, *The Black Sea as Epicentre of the After-Shocks of the EU's Earthquake*, Paper prepared for symposium of The German Marshall Fund of the United States, "The United States and the European Union: Shaping a Common Geo-Strategy", Washington DC, 29–30 June 2005, pp. 9-10.

În prezent, Republicii Moldova nu i se oferă nici o perspectivă clară privind integrarea. Benita Ferrero-Waldner, Comisarul european pentru relațiile externe și politica europeană de vecinătate a declarat, în mai 2005, că Republica Moldova trebuie să se abțină de la depunerea cererii de aderare la Uniunea Europeană, pentru a evita un refuz¹³³. Menținerea indefinită a Chișinăului într-un spațiu al incertitudinii poate genera, pe termen mediu și lung, frustrare în rândul clasei politice și a populației. Oficialii UE ar trebui să trimită mesaje clare că ușa Uniunii rămâne deschisă pentru RM. O asemenea viziune trebuie să fie punctată cu manifestări concrete de sprijin și comunicare, dar și cu gesturi în plan simbolic, menite să încurajeze Chișinăul să se afle pe drumul cel bun. Un astfel de semnal ar fi redenumirea politicii față de statele aspirante la aderare, iar **Politica Europeană de Integrare** este un nume deja propus de unii specialiști, în viziunea cărora astfel s-ar transmite un semnal benefic¹³⁴. Un astfel de demers ar trebui să beneficieze de susținerea totală a Bucureștiului.

Este interesant că și opinia publică din România consideră că parcursul european al Chișinăului trebuie încurajat de București. Astfel, potrivit unui sondaj de opinie care evidențiază impresiile românilor despre politica externă a României, repondenții cred, în proporție de un sfert, că relației cu Republica Moldova ar trebui să i se acorde o atenție sporită, apreciind totodată că, în ultimii 15 ani, politica față de Republica Moldova a fost "nu prea bună" (49 la sută), "proastă" (26 la sută) sau "foarte proastă" (patru procente)¹³⁵.

În plus, majoritatea românilor consideră că Republica Moldova ar trebui ajutată cu burse pentru studenți și sprijinită în eforturile de integrare euro-atlantică. În ciuda acestor opinii, 42 la sută dintre repondenți cred că România ar trebui să respecte cererea UE de a introduce vize pentru moldoveni, iar 16 la sută dintre ei cred că acest lucru ar trebui să se întâmple chiar dacă oficialii europeni nu îl solicită¹³⁶.

Aceasta în contextul în care, la nivelul percepției publice românești, se remarcă o "proiectare" a existenței către spațiul euro-atlantic, fapt ce reiese din identitatea pe care românii - dincolo de naționalitate - și-o alocă. Astfel, doar 16 procente dintre repondenți s-ar recomanda drept "balcanici" sau "est europeni", majoritatea (51 la sută) preferând să se considere cetățeni "europeni" iar 23 la sută "cetățeni ai lumii"¹³⁷.

§ 3.6.2. Aspecte cultural-spirituale

La nivel oficial și instituționalizat, relațiile culturale dintre România și Republica Moldova sunt într-o stare deplorabilă, departe de posibilitățile extrem de generoase oferite de limba comună sau de panteonul care adăpostește, de-o parte și de alta a Prutului, aceleași figuri tutelare.

¹³³ A se vedea „Comisarul european - Ucraina, Moldova și Georgia trebuie să se abțină de la depunerea cererii de aderare la UE, pentru a evita refuzul”, depeșă a Agenției *Novosti Moldova* din 3 mai 2005.

¹³⁴ Michael Emerson, *op. cit.*, p. 8.

¹³⁵ *Percepția opiniei publice din România asupra politicii externe și a relațiilor internaționale*, Institutul pentru Politici Publice, București, octombrie 2005, p. 49.

¹³⁶ *Ibidem*, pp.50-51.

¹³⁷ *Ibidem*, pp .47-48.

Pentru a da un singur exemplu, pe care îl considerăm însă relevant, în ianuarie 2005, lună dedicată împlinirii a 155 de ani de la nașterea lui Mihai Eminescu (considerat poet național atât în România, cât și în Republica Moldova), la Chișinău nu a fost organizat nici măcar un singur eveniment comun.

Această stare de fapt nu este imputabilă doar oficialilor moldoveni. Într-o lună când se mai aniversau 146 de ani de la Unirea Principatelor, ambasada României la Chișinău a excelat prin absență, orice manifestare culturală fiind inexistentă în activitatea sa din această perioadă¹³⁸.

Pe site-ul instituției se afirmă însă că “România concepe relația sa cu Republica Moldova pe două coordonate majore:

- afirmarea caracterului special al acestei relații, conferit de comunitatea de limbă, istorie, cultură, tradiții - realități ce nu pot fi eludate sau negate;
- dimensiunea europeană a cooperării bilaterale, având la bază obiectivul strategic al ambelor state de integrare în Uniunea Europeană”¹³⁹.

Dacă “relațiile speciale” nu s-au materializat tocmai în momentul cel mai propice și mai semnificativ, nu e de mirare că și “dimensiunea europeană a cooperării bilaterale” a fost ignorată în luna mai, care a stat sub semnul “Zilei Europei”. Lozinca “drumului comun european” nu s-a concretizat prin nimic, ambasada României organizând totuși un concert dedicat memoriei lui George Enescu la Academia de Muzică, Teatru și Arte Plastice din Chișinău¹⁴⁰.

Din păcate, această stare de lucruri nu este un accident, ci o constantă. În 2004, făcând o lapidară evaluare a activității diplomaților români care s-au perindat din 1991 în statul vecin, cunoscutul critic și eseist moldovean Vitalie Ciobanu constata cu tristețe că “misiunea diplomatică a României la Chișinău sâmbrează în autosuficiență și mulțumire de sine”, “calitatea” ambasadurilor români dând seama, în opinia sa, de lipsa de interes a Bucureștiului pentru Republica Moldova¹⁴¹.

De fapt, lipsei de interes îi corespunde un deficit cronic de experți nu doar în problematica relațiilor cu Republica Moldova, ci în cea a întregului spațiu ex-sovietic¹⁴².

Pe aceeași pagină electronică a ambasadei României la Chișinău, singurul aspect menționat la rubrica “Relații culturale” este colaborarea pe linie de învățământ. Este

¹³⁸ *Agenda diplomației publice. Manifestări organizate de misiunile diplomatice și Institutele Culturale ale României, ianuarie 2005*. De menționat că sursa o reprezintă chiar comunicările misiunilor diplomatice și ale Institutelor Culturale ale României din perioada 1 ianuarie - 4 februarie 2005.

¹³⁹ Ambasada României la Chișinău, <http://chisinau.mae.ro/index.php?lang=ro&id=654>.

¹⁴⁰ *Agenda diplomației publice. Manifestări organizate de misiunile diplomatice și Institutele Culturale ale României, mai 2005*.

¹⁴¹ Vitalie Ciobanu, *Anatomia unui faliment geopolitic: Republica Moldova*, Polirom, Iași, 2005, p. 395.

¹⁴² Alina Mungiu-Pippidi, “Mândria bine temperată. Are politica externă resurse pentru ambițiile noului președinte?”, în *Dilema*, 10-16 iunie 2005, p. 11.

adevărat că învățământul este un domeniu relevant¹⁴³, însă acordarea de burse pentru tinerii din Republica Moldova pentru a studia în România este un paleativ care nu poate acoperi registrul vast și complex al unor relații culturale normale, ca să nu mai vorbim de cel al unor relații “speciale”.

În plus, măsurile în domeniul învățământului sunt unidirecționale, Bucureștiul nefăcând nimic pentru a convinge tinerii români să aleagă centre universitare din Republica Moldova (aceeași fiind situația și pentru Federația Rusă sau Ucraina), din rândul cărora, ulterior, ar putea fi selectați cei care ar putea acoperi golurile de personal specializat în problematica Estului.

Bucureștiul a eșuat și în edificarea unui spațiu cultural-informațional, realitate demonstrată de lipsa de circulație a presei românești în Republica Moldova unde toate publicațiile (și mai ales cele culturale) din România sunt practic inaccesibile¹⁴⁴, fapt cu atât mai grav, cu cât peisajul mass-media este dominat de publicațiile în limba rusă, în care sunt disponibile, zilnic, “aproximativ 215 pagini”¹⁴⁵.

Fenomenul este reciproc și la București, unde, la punctele de distribuție a presei, nu ajunge nici o revistă culturală de la Chișinău. Este indiciul unei lipse quasi-totale de comunicare la nivelul elitelor culturale din cele două state, dar și la nivelul populației. Arta și cultura din Republica Moldova sunt, de asemenea, virtual necunoscute cetățenilor români. Singura excepție notabilă este Editura Cartier care a reușit să-și promoveze, cu succes, cărțile pe piața românească.

Lucrurile stau la fel în domeniul televiziunii. Deși postul național TVR1 poate fi recepționat în centrele urbane și, uneori, chiar și în zonele rurale, impactul său este redus, pentru că nu difuzează nici o emisiune dedicată românilor din afara granițelor. După cum observa Vitalie Ciobanu, “România a ignorat forța audiovizualului”¹⁴⁶, privând astfel populația din Republica Moldova de o sursă alternativă de informație. Spre comparație, ORT (televiziunea de stat a Federației Ruse) dispune de un studiu teritorial la Chișinău.

În plus, propaganda anti-românească este promovată asiduu prin intermediul TVM, determinându-i până și pe jurnaliștii moldoveni să protesteze în mod repetat¹⁴⁷.

¹⁴³ România a primit la studii, în fiecare an, un număr substanțial de tineri din Republica Moldova. Prin HG 87/2005, numărul de locuri cu finanțare totală sau parțială din bugetul Ministerului Educației și Cercetării pentru tinerii de origine română din Republica Moldova, țări învecinate și diasporă este de 1.650 pentru învățământ universitar (dintre care o 1.000 revin Republicii Moldova), respectiv 600 pentru învățământ postuniversitar (150 pentru Republica Moldova). Cifrele pentru anul de învățământ 2005/2006 sunt similare celor din anul anterior. La acestea se adaugă pregătirea unor tineri absolvenți ai învățământului juridic din Republica Moldova la Institutul Național al Magistraturii din București, precum și pregătirea unor tineri ofițeri moldoveni la Universitatea Națională de Apărare “Carol I” din capitala României.

¹⁴⁴ Vitalie Ciobanu, *op. cit.*, p. 71.

¹⁴⁵ A se vedea transcriptul dezbaterii “Noile direcții ale politicii externe românești” din 14 iunie 2005, cu participarea președintelui Băsescu, <http://www.ziua.ro/b.html>.

¹⁴⁶ Vitalie Ciobanu, *op. cit.*, p. 186.

¹⁴⁷ În cadrul unor manifestări de protest, angajații Companiei de stat Teleradio Moldova au solicitat, între altele, în februarie 2002:

Mai mult, “la TVM se cenzurează nu numai apariția unor persoane, a unor idei, ci și a unor cuvinte, ca «român», «românească»”, canalul devenind un instrument de propagandă comunistă, antiromânească și antidemocratică, în ultimă instanță, ca în cei mai grei ani ai totalitarismului sovietic¹⁴⁸.

O altă problemă constă în modul în care sunt gestionate fondurile alocate de către statul român pentru susținerea unor activități culturale în Republica Moldova. Presa românească a publicat, în septembrie și octombrie 2005, extrasele unui raport considerat autentic care analizează proiectele derulate de Departamentul pentru Românii de Pretutindeni în cursul anului 2004 în statul vecin. Potrivit documentului, “majoritatea contractanților din Republica Moldova s-au dovedit a fi neloiali, nesinceri, au cheltuit cu iresponsabilitate fondurile publice, fiind, în cel mai bun caz, lipsiti de calitate managerială”¹⁴⁹.

Dincolo de acuzațiile formulate la adresa partenerilor din Republica Moldova, documentul incriminează însăși instituția care a elaborat auditul. Concluzia cea mai importantă a acestei evaluări interne a Departamentului pentru Românii de Pretutindeni se referă la incapacitatea acestui department, a cărui activitate trebuie să fie aceea de a promova și susține programele comunităților românești de pretutindeni, de a-și onora sarcinile.

Rezultatul acestei stări de fapt este deosebit de periculos. În primul rând, compromite activitatea partenerilor serioși din Republica Moldova, chiar dacă aceștia nu au fost neapărat incriminați în bloc, ci s-au făcut și referiri punctuale la unele cazuri în care beneficiarii de peste Prut ai unor fonduri alocate de statul român nu s-au achitat de obligațiile care le reveneau. În al doilea rând, există posibilitatea nefastă ca opinia publică românească să capete o anumită adversitate față de subiectul “Republica Moldova”, întrucât raportul sugera chiar că banii trimiși de București la Chișinău erau folosiți împotriva intereselor românești¹⁵⁰. Un alt risc potențial constă în folosirea, în România, a problematicei relațiilor cu Republica Moldova ca mijloc de tranșare a unor răfuieți politice interne.

“-Să fie abrogată cenzura politică la posturile Naționale de Radio și Televiziune. Să fie respectată libertatea de expresie a jurnaliștilor și dreptul la informație corectă a telespectatorilor și radioascultătorilor. Să nu fie trunchiat adevărul pe motiv că nu place guvernanților.(...)”

-Să fie anulat tabu-ul asupra cuvintelor «român», «limba română», «Basarabia», «Istoria românilor», «regim totalitar».

-Să se ridice interdicțiile impuse de actuala guvernare asupra diferitelor perioade istorice ale poporului nostru, inclusiv asupra a celei interbelice și a celor legate de deportări, foametea organizată de regimul stalinist de ocupație, perioada renașterii naționale din 1989.” “Teleradio Moldova cere libertatea Televiziunii și Radioului Public din Republica Moldova”, depeșă *Mediafax* din 27 februarie 2002.

¹⁴⁸ Nicolae Negru, *Mass-Media din Republica Moldova*, comunicare prezentată în cadrul conferinței internaționale “Participarea în Pactul de Stabilitate ca accelerator al reformelor social-economice în regiune”, Chișinău, 7-8 decembrie 2001, p. 4.

¹⁴⁹ “Jaf la Românii de Pretutindeni”, în *Ziua*, 30 septembrie 2005,

<http://www.ziua.net/display.php?id=185740&data=2005-09-30> Același material a fost publicat și de Agenția Romanian Global News, www.rgnpress.ro.

¹⁵⁰ “Banii României în interesul Rusiei. Fondurile Departamentului pentru Românii de Pretutindeni au fost folosite pentru axa PSD-Chișinău-Moscova”, în *Ziua*, 1 octombrie 2005, <http://www.ziua.net/display.php?id=185829&data=2005-10-01>.

Un alt semn de întrebare persistă în legătură cu lipsa de reacție totală a oficialilor români. Astfel, deși raportul a fost transmis responsabililor MAE și ai Cancelariei Primului Ministru încă din luna aprilie 2005, nici după publicarea sa în presă nu au existat anchete și nici măcar nu a fost formulată o poziție oficială.

La aceasta se adaugă lipsa de activitate a Departamentului pentru Românii de Pretutindeni pe parcursul anului 2005, din cauza transferării sale în subordinea Ministerului de Externe, ceea ce a dus la inițierea “unei serii de activități specifice vizând predarea-preluarea datelor privind prevederile și execuțiile bugetare, a patrimoniului aferent, precum și a celorlalte drepturi și obligații ce decurg din acestea”¹⁵¹.

În loc de a formula o concluzie, preferăm să cităm opinia lui Vitalie Ciobanu care observa că “tot ce se poate cita în materie de strategie pentru Basarabia sunt bursele de studiu acordate tinerilor moldoveni și susținerea unor reviste de către Institutul Cultural Român (fosta Fundație Culturală Română)”¹⁵².

§ 3.6.3 Aspecte economice

Relațiile economice dintre România și Republica Moldova sunt încă departe de potențialul de care dispun cele două state, evoluția schimburilor comerciale fiind influențată, de-a lungul timpului, și de calitatea colaborării politice (vezi Anexa 3).

Astfel, în anul 2000, când Bucureștiul nu resimțise încă total șocul venirii comuniștilor la putere în Chișinău, România a fost principalul exportator în Republica Moldova, înaintea Federației Ruse și Ucrainei.

Răcirea raporturilor politice s-a resimțit ulterior și în planul relațiilor economice bilaterale, chiar și în aceste condiții România continuând totuși să fie principalul partener comercial al Republicii Moldova în Europa Centrală și de Est.

La diminuarea schimburilor comerciale a contribuit și introducerea, de către București a controlului pașapoartelor la granița româno-moldovenească, ceea ce a îngreunat traficul de persoane și de bunuri între cele două țări¹⁵³.

În 2003, s-a ajuns până acolo încât reprezentantul Chișinăului pe lângă Consiliul European, Alexei Tulbure, a acuzat România că lovește deliberat în economia Republicii Moldova interzicând importul de carne și ouă, gest considerat inamical¹⁵⁴.

¹⁵¹ Aceasta este explicația pentru blocarea activității Departamentului furnizată chiar de către MAE român. A se vedea „Răspunsul remis de Ministerul Afacerilor Externe la întrebarea formulată de doamna deputat Leonida Lari înregistrată la Camera Deputaților cu numărul 458A/2005”, www.cdep.ro.

¹⁵² Vitalie Ciobanu, *op.cit.*, p. 390.

¹⁵³ Valeriu Prohnițky, “Moldova-Ukraine-Romania: a regional portrayal of economy and trade”, în *South-East Europe Review*, no. 2/2002, p. 41.

¹⁵⁴ Vezi “Discursul reprezentantului permanent al Republicii Moldova pe lângă Consiliul European Alexei Tulbure, la ședința Comitetului de Miniștri al CE”, în *Moldova suverană*, 15 octombrie 2003, <http://www.moldova-suverana.md/articol.php?id=1613>.

Institutul European din România – Studii de impact III

După o perioadă de regres, situația s-a ameliorat în 2004-2005. În 2004, volumul total al schimburilor comerciale ale României cu Republica Moldova s-a cifrat la 282,3 milioane dolari SUA¹⁵⁵, iar în primele 9 luni ale anului 2005 exporturile României către RM au crescut cu 47%, iar cele ale RM către România cu 20%¹⁵⁶.

¹⁵⁵ Din acest volum total de schimburi comerciale, exportului i-au revenit 205,2 milioane dolari SUA, importului 77,1 milioane dolari SUA, soldul fiind de +128,1 milioane dolari SUA. Vezi Anexa 3.

¹⁵⁶ Vezi Comunicatul de presă din 25 septembrie 2005 al întâlnirii dintre președinții Traian Băsescu și Vladimir Voronin la Iași, http://www.presidency.ro/?_RID=det&tb=date&id=6618&_PRID=ag.

CAPITOLUL 4

CONFLICTUL DIN TRANSNISTRIA ÎN PERSPECTIVA EXTINDERII UNIUNII EUROPENE

§ 4.1 Transnistria – aspecte geopolitice și geoeconomice

Procesul de disoluție a URSS (1990-1991) a generat reaprinderea tensiunilor istorice între etniile din componența colosului eterogen sovietic, un exemplu în acest sens constituindu-l conflictul transnistrean¹⁵⁷. Caracterul său “înghețat”¹⁵⁸ a facilitat circumstanțe agravante pentru ciocnirea de interese geopolitice și economice din stânga Nistrului. Facțiunile implicate, cea moldovenească (românofonă), respectiv cea slavă (rusă și ucrainiană) nu au atins numitorul comun pașnic al menținerii Transnistriei în cadrul noului stat independent cu capitala la Chișinău, consecința fiind războiul din 1991-1992. Prezența pe teritoriul transnistrean a Armatei a XIV-a ruse¹⁵⁹ sub conducerea generalului Aleksandr Lebed, implicarea efectivelor și arsenalului acesteia în conflict, au înclinat decisiv balanța în favoarea liderilor separatiști de la Tiraspol. O justificare rațională, conformă normelor de drept internațional, din partea Kremlinului privind imixtiunea sa de partea unor structuri autoproclemate – pe care, de altfel, autoritățile ruse nu le recunosc oficial nici la acest moment – lipsește însă. Mai mult, în pofida angajamentelor internaționale asumate de Federația Rusă cu ocazia summit-ului OSCE de la Istanbul (decembrie 1999) și reiterate la Porto în decembrie 2002, de retragere a efectivelor și a arsenalului Armatei a XIV-a¹⁶⁰ din Transnistria, acestea nu au fost încă îndeplinite decât parțial. Dincolo de atingerea gravă adusă relevanței și misiunii OSCE ca organizație de securitate colectivă cu mari ambiții și pretenții de eficiență, acest fapt relevă un parametru fundamental al politicii rusești în Transnistria. Este vorba de păstrarea controlului (sau cel puțin a influenței) asupra celui mai înaintat avanpost geopolitic vestic, la granița comună a NATO și UE înfăptuită prin integrarea României în cele două organizații occidentale. Astfel, conceptul geopolitic de *străinătate apropiată*¹⁶¹, elaborat în cercurile de putere de la Kremlin în perioada 1992-1993¹⁶², este încă un instrument predilect în încercarea de stopare a expansiunii intereselor politice, economice

¹⁵⁷ Pentru o analiză comprehensivă a originilor și evoluției conflictului transnistrean în anii ‘90, vezi Adrian Pop, “The Conflict in the Transnistrian Region of the Republic of Moldova”, în Rebecca Haynes (ed.), *Moldova, Bessarabia, Transnistria*, Occasional Papers in Romanian Studies No.3, School of Slavonic and East European Studies, University College London, 2003, pp. 205-217.

¹⁵⁸ *Frozen conflict*, în limba engleză.

¹⁵⁹ Pentru analiza contextului și obiectivelor prezenței Armatei a XIV-a în Transnistria, vezi Irina F. Selivanova, “Trans-Dniestria”, în Jeremy R. Azrael and Emil A. Payin (coord.), *U.S. and Russian Policymaking with Respect to the Use of Force*, Conference Report, RAND, CF-129-CRES, Santa Monica, California, 1996, www.rand.org/publications/CF/CF129/CF-129.chapter4.html.

¹⁶⁰ Denumirea oficială actuală a Armatei a XIV-a este Grupul Operativ al Armatei Ruse (GOAR). Vezi în acest sens, “Moldova: The problem of small arms” in *South Eastern Europe SALW Monitor*, www.seesac.org/target/Country%20Assessment%20Moldova.pdf.

¹⁶¹ *The Emergence of Russian Foreign Policy*, The Library of the Congress, <http://countrystudies.us/russia/77.htm>.

¹⁶² Vezi Alexei Pushkov, “Russia and the West. An endangered relationship?”, în *NATO Review*, No.1, February 1994, Vol. 42, pp. 19-23.

și militare vestice în zonă. Caracterul extrateritorial al acestui concept, de preservare a drepturilor cetățenilor ruși din afara granițelor Federației Ruse, a avut drept consecință negativă faptul că CSI trebuia să însemne un conglomerat de sateliți post-sovietici, controlabili în ultimă instanță prin forță, grație prezenței militare rusești propriu-zise și a unor conflicte înghețate (Nagorno-Karabach între armeni și azeri, Osetia de Sud, Abhazia și Adjaria în Georgia).

Miza jocului are și o componentă geoeconomică semnificativă¹⁶³ întrucât autoritățile autoproclamatei Republici Moldovenești Nistrene (RMN), dar nerecunoscute de nici o entitate statală ori for internațional, ascund sub efigia caducă a comunismului activități ilicite de tip mafiot, extrem de profitabile. În acest timp, majoritatea locuitorilor trăiesc în condiții precare de viață – detaliu al statisticii care face din Republica Moldova cel mai sărac stat european¹⁶⁴. Interesele economice depășesc, de altfel, nivelul conducerii transnistrene, acestea vizând influente cercuri de afaceri din Rusia, Ucraina și Republica Moldova¹⁶⁵, precum și companii occidentale care importă sau produc în acest off-shore ilicit numit RMN.

Trebuie, de asemenea, reliefat faptul că regimul de tip mafiot de la Tiraspol a devenit parte a unei întregi rețele de structuri criminale în cadrul CSI¹⁶⁶ și un centru de raliere și susținere a mișcărilor secesioniste din statele ex-sovietice. S-a creat în anul 2004 chiar o alianță a entităților statale nerecunoscute din cadrul CIS, din care fac parte alături de RMN, Abhazia și Osetia de Sud. Pe 2 iunie 2004, liderul transnistrean Igor Smirnov promitea în temeiul garanțiilor mutuale de securitate din acel pact, sprijin militar separatiștilor din Osetia de Sud în cazul în care aceștia din urmă ar fi fost atacați de trupele georgiene¹⁶⁷.

Fundamentul puterii lui Igor Smirnov îl constituie conjuncția dintre gradul ridicat de profitabilitate al activităților ilicite transnistrene și represiunea dirijată predilect înspre

¹⁶³ Inițial, o bună parte (cca. 40%) din potențialul industrial al Republicii Moldova se găsea în stânga Nistrului, pe teritoriul RMN, pe parcursul anilor de tranziție importanța acestei împrejurări geoeconomice descrescând proporțional cu procesul de dezindustrializare a Republicii Moldova. Trebuie însă reliefat faptul că procesul de privatizare a unităților industriale din Transnistria relansat (ca un factor de presiune la adresa Chișinăului) și desfășurat într-un ritm rapid începând din 2003 are un caracter unilateral, sub egida și în beneficiul regimului separatist.

¹⁶⁴ Vezi, de exemplu, seria de rapoarte lunare “Country Report: Moldova” realizate de *The Economist Intelligence Unit*, www.eiu.com.

¹⁶⁵ Privatizarea Uzinei metalurgice de la Râbnita în anul 1999 nu putea avea loc fără confirmarea tacită a anumitor decidenți de la Chișinău, beneficiarul, compania rusească Itera fiind puțin probabil a face investiții de milioane de dolari fără garanții ferme asupra dreptului său de proprietate. Vezi în acest sens, Oazu Nantoi, *The East Zone Conflict in the Republic of Moldova – A New Approach*, Institute for Public Policy, Chisinau, June 28, 2002, pp. 6-7, www.ipp.md/publications/en.html.

¹⁶⁶ Prostituatele din Moscova sunt estimate a fi în proporție de 40% de proveniență transnistreană, în timp ce 90% din tutun și alcool, respectiv 60% din petrolul importat în Transnistria sunt bunuri de contrabandă, subiect al unei masive evaziuni fiscale față de regimul Republicii Moldova. Vezi studiul lui Ceslav Ciobanu, *NATO/EU Enlargement: Moldova and the “Frozen and Forgotten” Conflicts in Post-Soviet States*, United States Institute of Peace, p. 30, moldova.org/download/eng/67/.

¹⁶⁷ Vezi în acest sens Vladimir Socor, “Trans-Dniester offers military assistance to South Ossetia, Abkhazia”, The Jamestown Foundation, *Eurasia Daily Monitor*, 14 June 2004.

comunitatea românofonă de pe malul stâng al Nistrului¹⁶⁸, toate acestea producându-se sub umbrela de securitate a Armatei a XIV-a a Federației Ruse.

O situație gravă caracterizează soarta comunităților agrare aflate în așa-numita zonă de securitate impusă de RMN în urma războiului din 1992, regimul Smirnov instituind *de facto*, contrar înțelegerilor anterioare, posturi vamale, de grăniceri și miliție pe traseul rutier Tiraspol-Râbnița. Astfel, s-a ajuns ca agricultorii din localitățile Doroțcaia, Coșnița, Pârâta, Cocieri, Molovata Nouă etc. să plătească veritabile *taxe de protecție*¹⁶⁹ pentru a putea ajunge și cultiva terenurile asupra cărora au drepturi legale de proprietate, anii 2004 și 2005 fiind caracterizați, de altfel, de compromiterea recoltelor din cauza atitudinii dictatorial-discreționare a regimului mafiot de la Tiraspol¹⁷⁰.

Autoritățile oficiale moldovenești au însă partea lor de vină în perpetuarea fenomenului ilicit transnistrean, întrucât au conferit regimului Smirnov, în perioada 1996-2001, prerogative ale suveranității de stat în aria productivă și comercială. Astfel, prin *Decizia protocolară cu privire la soluționarea problemelor apărute în domeniul funcționării serviciilor vamale ale Republicii Moldova și Transnistriei* (document bilateral semnat de Mircea Snegur, președintele Republicii Moldova, și de Igor Smirnov) separatiștilor li s-a acordat dreptul de a utiliza propria ștampilă vamală cu inscripția “Republica Moldova. Vama Tiraspol”. Aici trebuie precizat ca încă din anul 1991, nici un agent economic din zona controlată de regimul de la Tiraspol nu plătește impozite la bugetul statului moldovenesc. Semnarea acestui document a legalizat fluxul imens de contrabandă ce trecea prin Transnistria, permițând supraviețuirea și consolidarea economică a RMN¹⁷¹.

¹⁶⁸ Criza școlară din anul 2004 este doar unul din episoadele recente ale încălcării sistematice de către regimul separatist a drepturilor și libertăților fundamentale prevăzute de legislația internațională. Vezi în acest sens *Severe Violations of Human Rights in the Transnistrian Region of Moldova. Statement by the International Helsinki Federation for Human Rights (IHF) and the Moldovan Helsinki Committee, Vienna/Chisinau 11 August 2004*, www.ihf.org. Se cuvin menționate, de asemenea, capitolul 4 *Human rights in Transnistria* din raportul realizat pentru Înalțul comisar al ONU pentru refugiați (UNHCR) de Argentina Gribincea și Mihai Grecu, “Moldova: Situation Analysis and Trend Assessment”, *Written Papers*, October 2004, respectiv raportul pentru Republica Moldova al Departamentului de Stat american în chestiunea drepturilor omului, *Moldova - Country Reports on Human Rights Practices - 2004*, Released by the Bureau of Democracy, Human Rights, and Labor, February 28, 2005, www.state.gov/g/drl/rls/hrrpt/2004/41697.htm.

¹⁶⁹ Mai mult, agricultorii în cauză au fost constrânși în anul 2005 să încheie contracte de arendă pe propriile terenuri cu autoritățile separatiste.

¹⁷⁰ Pentru analiza acestui fenomen grav la adresa regimului proprietății și a securității alimentare a multor comunități din stânga Nistrului, vezi Ion Manole, *Dreptul la proprietate în regiunea de est a Republicii Moldova*, www.politicom.moldova.org/.

¹⁷¹ Doar Guvernul condus de prim-ministrul Ion Sturza a instituit, în aprilie 1999, posturi fiscale de-a lungul Nistrului pentru a controla cât de cât fluxul de mărfuri transnistrean. Contrabanda prin Transnistria devenise însă o afacere extrem de profitabilă pe ambele maluri ale Nistrului, cei ce încercau să se opună acestei practici fiind înlăturați. La 2 iulie 1999, a fost asasinat la comandă Eugen Grosu, șeful vămii Căușeni, după ce a capturat câteva partide de mărfuri de contrabandă din Transnistria și a refuzat să se asocieze cu alte persoane corupte din structurile de stat ale Republicii Moldova. Evident, că asasinii nu au fost găsiți și pedepsiți. Mai mult, căderea guvernului Sturza nu s-a lăsat așteptată, politica sa vamală nefiind agreeată de grupurile de interese de la Chișinău și Tiraspol (noiembrie 1999).

Pe lângă ștampila vamală, Republica Moldova a asigurat pentru agenții economici din Transnistria toate condițiile pentru activități economice: certificate tip "A" necesare pentru exportul textilelor în Uniunea Europeană, certificate de conformitate, scrisori oficiale de garanție către bănci străine pentru obținerea de credite etc. Agenția Națională de Identificare Automată (EAN) a oferit agenților economici transnistreni inclusiv coduri lineare, fără de care exporturile lor nu ar fi fost posibile. Abia prin schimbarea din septembrie 2001 a politicii Chișinăului față de regimul Smirnov și introducerea unor noi ștampile vamale, formula de negocieri a fost inversată - mai întâi elaborarea statutului juridic, iar apoi oferirea ștampilelor vamale pentru operațiunile de export. Această formulă nu le-a convenit liderilor separatiști¹⁷² care au recurs la o campanie provocatoare la adresa autorităților comuniste de la Chișinău. Dependenta energetică a Republicii Moldova față de Centrala electrică de la Cuciurgani, aflată în mâna liderilor transnistreni, constituie un alt aspect critic al înstăpânirii clanului Smirnov asupra surselor vitale ale subzistenței locuitorilor de pe ambele maluri ale Nistrului. De asemenea, rapoarte independente au reliefat faptul că structuri economice din aria RMN (uzina mecanică de la Tighina, cea metalurgică de la Râbnici, respectiv fabrica "Electromas" din Tiraspol) produc armament de contrabandă pentru destinații din zone de conflict, iar trei rachete radioactive Alazan datând din vremea URSS erau recent disponibile spre cumpărare¹⁷³.

Controlul efectiv al frontierei moldo-ucrainiene pe segmentul său transnistrean (452 km) ar putea reprezenta un instrument de coerciție eficient la adresa regimului separatist.

Precondiția-test o constituie o schimbare radicală de atitudine din partea noilor autorități de la Kiev, care să permită pe teritoriul lor înființarea cât mai multor puncte vamale mixte¹⁷⁴ și monitorizarea militarizată strictă a graniței de o misiune internațională sub mandat UE, contrabanda transnistreană nefiind o amenințare doar la adresa securității Republicii Moldova, ci și a Ucrainei.

§ 4.2 Gestionarea dosarului transnistrean

§4.2.1 Tentativele de soluționare a conflictului

Planul OSCE

Mandatul misiunii OSCE din Moldova avea (februarie 1993) și continuă să aibă drept scop principal "să faciliteze realizarea unei reglementări de durată, cuprinzătoare a conflictului în toate aspectele sale [...], bazată pe consolidarea independenței și

¹⁷² În fruntea Comitetului vamal transnistrean se afla chiar fiul lui Igor Smirnov, arsenalul Armatei a XIV-a reprezentând o sursă enormă de export ilicit și necontrolat.

¹⁷³ Vezi investigațiile recente ale lui Brian Johnson Thomas și Mark Franchetti, "Radiation rockets on sale to 'terrorists'" în *The Sunday Times*, May 8, 2005 sau studiul lui Alex Kliment, "The Transnistrian Dilemma", *SAIS Review*, Volume 25, Number 1, Winter-Spring 2005, The Johns Hopkins University Press, pp. 71-73.

¹⁷⁴ Vezi istoricul detaliat al problemei în studiul *EU Border Guards Set To Ensure Moldova's Economic Reintegration*, <http://www.azi.md/news?ID=28594>, April 8, 2004.

suveranității Republicii Moldova în granițele sale actuale și a integrității sale teritoriale, și o înțelegere referitoare la un statut special pentru regiunea transnistreană”¹⁷⁵.

Bilanțul medierii conflictului de către OSCE este însă dezamăgitor și la acest moment. S-a reușit reducerea armamentului și trupelor Federației Ruse, dar nu și respectarea termenelor succesive privitoare la retragerea totală a acestora din urmă din Transnistria. Obstrucțiile Moscovei au condus adesea eforturile de mediere către impas, iar intransigența Tiraspolului alimentată tot de la Kremlin a făcut din federalizare condiția așezării la masa negocierilor.

În iulie 2002, cu ocazia negocierilor de la Kiev dintre Chișinău și Tiraspol, a fost prezentat Planul OSCE¹⁷⁶ de transformare a Republicii Moldova într-o federație de „entități statale”, cu constituțiile și legile lor proprii. Planul nu stipula numărul acestora, dar erau vizate, în primul rând, Transnistria și structura autonomă găgăuză (*Gagauz-Yeri*). Se avea în vedere o delimitare a competențelor, guvernului federal revenindu-i prerogativele din sfera politicii externe, apărării și securității.

Potrivit documentului OSCE, armata Republicii Moldova și forțele militare ale Transnistriei urmau să se unifice în viitor, nefiind însă specificate calendarul și procedura. În schimb, cele două entități în conflict urmau a-și reduce trupele și armamentul, să aplice măsuri de întărire a încrederii reciproce, să se anunțe reciproc despre mișcările de trupe și exercițiile militare ale fiecărei părți și să delege reciproc ofițeri de legătură. Toate aceste prevederi urmau a legaliza forțele militare ale regimului Smirnov, în a căror componență se găsesc generali, ofițeri și chiar subofițeri transferați direct din armata Rusiei.

Conform Planului OSCE, noul parlament federal compus din 101 membri trebuia să fie bicameral: *Camera legislatorilor*, compusă din 71 de deputați, în care subiecții federației urmau să aibă o reprezentare proporțională cu numărul voturilor, respectiv *Camera reprezentanților*, compusă din 30 de membri, pe baza principiului reprezentării egale, fără a se ține seama de ponderea demografică.

Pe teritoriul federației trebuia să circule o singură monedă, leul moldovenesc, iar taxele vamale în interiorul său - abolite.

Pe plan internațional, Republica Moldova urma să fie pusă sub “garanțiile” politice și juridice ale Rusiei, Ucrainei și OSCE, care aveau puterea să monitorizeze chestiunile constituționale și legislative, instituțiile noului stat federal și să arbitreze neînțelegerile dintre subiecții federației, deciziile lor fiind preeminente în raport cu hotărârile autorităților statale.

Cum se va dovedi curând, Planul OSCE de federalizare al Republicii Moldova era impracticabil și inacceptabil din mai multe puncte de vedere. În primul rând, acesta contravenea constituției statului moldovenesc, mandatului OSCE și programului

¹⁷⁵ www.osce.org/documents/mm/1993/02/4312_en.pdf.

¹⁷⁶ *Draft Agreement on the Basis of Relations between the Republic of Moldova and Transdnistria*, 2 July 2002, www.adept.md.

partidului de guvernământ. Astfel, Constituția stipulează, la articolul 1, că „Republica Moldova este un stat suveran, independent, unitar și indivizibil”, mandatul OSCE -așa după cum am văzut- nu prevede nicidecum schimbarea statutului juridic și politic al statului moldovenesc pe plan intern și internațional, iar programul cu care comuniștii moldoveni au câștigat alegerile în 2001 consemna faptul că partidul militează “pentru un stat suveran, independent, unitar și indivizibil”. În al doilea rând, amendarea constituției unui stat independent și divizarea acestuia exclusiv pe criterii etnice era de natură să instituie un precedent periculos pentru reglementarea de către comunitatea internațională a unor conflicte similare. Consecințele urmau a fi mai degrabă favorizarea tensiunilor interetnice și destabilizarea politică în regiune, cu consecințe previzibile în ceea ce privește creșterea traficului ilegal de arme, droguri, persoane, bani și a imigrației clandestine către Europa Centrală și de Vest. În al treilea rând, planul OSCE ignora voința populației Republicii Moldova care, potrivit sondajelor de opinie, în marea sa majoritate se opune federalizării statului¹⁷⁷.

Planul rusesc

Un fenomen politic aparte s-a produs pe scena politică moldovenească în ultimii ani, cauza determinantă fiind tot chestiunea transnistreană. Astfel, dacă în anul 2001, Partidul Comunist câștiga alegerile din Republica Moldova cu o platformă electorală pro-rusească și anti-occidentală, care avea ca obiectiv prioritar aderarea statului moldovenesc la Uniunea Rusia-Belarus¹⁷⁸, următoarele alegeri, din martie 2005 au fost câștigate de același partid, dar cu un mesaj politic inversat. Între cele două episoade a intervenit un moment de cotitură în orientarea strategică a Chișinăului prin apariția documentului denumit informal Memorandumul Kozak¹⁷⁹ (16 noiembrie 2003), adică planul rusesc de soluționare pașnică a conflictului transnistrean.

“Memorandumul privind principiile de bază ale structurilor oficiale ale statului unificat”¹⁸⁰ reitiera soluția planului OSCE de federalizare a Republicii Moldova în granițele sale din 1990. Principiile politice evocate în denumirea documentului vizau caracterul unitar și democratic, demilitarizat și neutru al noului stat. Acesta avea în componența sa federală doi subiecți, RMN și entitatea autonomă găgăuză, cărora li se recunoșteau toate structurile, prerogativele și însemnele oficiale. Limba moldovenească urma să devină “limbă de stat”, în timp ce -potrivit terminologiei absconse a Memorandumului-, limba rusă căpăta statutul de “limbă oficială”. Celor doi subiecți ai Federației li se acorda dreptul de secesiune, prin referendum (la nivelul teritoriului entității în cauză), în cazul în care “Republica Federală Moldova” decidea să se unească cu un alt stat sau își pierdea calitatea de subiect de drept internațional.

¹⁷⁷ Sondajul Institutului de Politici Publice din Chișinău indica, în decembrie 2003, faptul că 37,8% din cetățenii Republicii Moldova se pronunțau împotriva federalizării, 21,2% o considerau o soluție acceptabilă, 13,1% afirmau că acest subiect nu-i privește, 25,5% nu știau cum să se pronunțe, iar 2,4% refuzau să răspundă. Vezi www.azi.md/news?ID=27042.

¹⁷⁸ <http://elections.parlament.md/candidates/parties/perml/>.

¹⁷⁹ Dmitri Kozak, adjunctul șefului administrației prezidențiale rusești.

¹⁸⁰ *Draft Memorandum on the Basic Principles of the State Structure of a United State in Moldova*, November 17, 2003, <http://eurojournal.org/more.php?>.

Principalele instituții federale urmau să fie Președinția, Parlamentul și Curtea Constituțională. Parlamentul avea o structură bicamerală: *Senatul* compus dintr-un număr de 26 de membri (9 din RMN, 4 din Găgăuzia și 13 provenind din camera legislativă inferioară) și *Camera Reprezentanților* (numărând 71 de aleși la nivel federal). Senatul avea competență extinsă, putând respinge orice proiect legislativ referitor la Federație, fapt cu potențiale consecințe grave¹⁸¹ în condițiile în care, *a priori*, subiecții Federației aveau 50% din voturi. Curtea Constituțională prezerva, la rândul său, drepturi de reprezentare excesive pentru cei doi subiecți (din cei 11 membri, 4 erau din partea RMN, 1 din partea autonomiei găgăuze, iar restul de 6 din partea Camerei Reprezentanților).

În perioada de tranziție, RMN avea dreptul să-și păstreze forțele militare, legislația emisă de regimul separatist începând cu momentul secesiunii (1992) urmând a rămâne, *de jure*, în vigoare.

Documentul era însoțit de garanții neclare și incomplete de securitate. Astfel, trupe rusești de menținere a păcii ar fi trebuit să supravegheze implementarea prevederilor de securitate ale Memorandumului cu un contingent de 2.000 de militari, în timp ce angajamentele de retragere erau la fel de vagi, cândva până în anul 2030, în funcție de realizarea obiectivului demilitarizării complete a teritoriului federal¹⁸².

Memorandumul Kozak a fost întâmpinat inițial favorabil de președintele Voronin ca "un proiect realist, de compromis pentru depășirea dezbinării teritoriale, politice și economice a statului nostru", caracterizarea sa trebuind coroborată cu cea a liderului majorității parlamentare a comuniștilor, Victor Stepaniuc, care aprecia că "proponerea rusă este un pas pozitiv...", întrucât propunând "o federalizare asimetrică, Moscova a adoptat poziția Chișinăului"¹⁸³. Presa moldovenească independentă a fost un factor important de coagulare a unei opoziții populare puternice¹⁸⁴ atât prin analiza critică a propunerilor Kremlinului, cât și prin acuza că președintele ar fi fost convins să accepte federalizarea Moldovei în schimbul unui cadou personal discret, de lux, anume un avion (Yak-40) aparținând flotei prezidențiale rusești. Negocierile între experții moldoveni și transnistreni au fost facilitate de acte de bunăvoință din partea președinției moldovenești care a amnariat persoanele care în anul 1992 "au comis infracțiuni contra participanților la luptele pentru apărarea integrității teritoriale și independenței Republicii Moldova și contra populației civile". Mai mult, a fost anunțată chiar și atingerea consensului între cele două părți, cu o seară înaintea preconizatei vizite a lui Vladimir Putin la Chișinău (25 noiembrie 2003), pentru a asista la semnarea documentului.

¹⁸¹ Unii autori nu au ezitat să califice Memorandumul Kozak drept instrument al "transnistrizării" Republicii Moldova, din cauza lipsei unei delimitări clare de competențe între centrul politic federal și cei doi subiecți, a căror suprareprezentare genera o disproporție politică inechitabilă. Vezi Dov Lynch, *Moldova and Transnistria*, în David Greenwood, Peter Volten (coord.), *Security Sector Reform and Transparency Building. Needs and options for Ukraine and Moldova*, Harmony Papers No. 17, 2004, pp. 111-122.

¹⁸² Vezi Declarația ministrului rus al Apărării Serghei Ivanov pentru Agenția oficială de presă *Itar-Tass*, 21 noiembrie 2003, www.itar-tass.ru/different/hotnews/russian/507600.html.

¹⁸³ www.e-democracy.md Originalul: e-journal/20031203/index.shtml.

¹⁸⁴ Vezi *Appeal of the National Assembly of Moldova's Citizens to the participants in the Meeting of Foreign Affairs Ministers of member states of the OSCE at Maastricht, Chisinau, 30 November 2003*, www.e-democracy.md.

Președintele moldovean a ales, însă, finalmente, cartea respingerii Memorandumului Kozak, în contextul presiunii opiniei publice moldovenești și a mesajelor diplomatice de dezaprobare¹⁸⁵ a conținutului său venite din Vest. Pe acest fundal, grație opoziției convergente a SUA și UE, summit-ul OSCE de la Maastricht (decembrie 2003) a invalidat, la rândul său, inițiativa Kremlinului¹⁸⁶.

Planul ucrainean

Dosarul transnistrean depinde într-o mare măsură și de strategia celuilalt actor-garant, Ucraina. Succesul revoluției portocalii a însemnat eșecul candidatului susținut explicit de Kremlin și triumful electoral, sub presiunea străzii, a candidatului opoziției, Viktor Iușcenko. Cercurile diplomatice occidentale au întâmpinat cu satisfacție schimbarea politică de la Kiev și au transmis semnale pozitive la adresa noii politici externe ucrainene¹⁸⁷, în speranța că noul lider va diferi de predecesorul său Vladimir Kucima, nu doar în privința reformelor democratice interne, cât și al unei reorientări pro-vestice a Ucrainei, intrată într-un zonă gri de dependență strategică față de Rusia și de izolare diplomatică în raporturile cu SUA, NATO și UE. Din punctul de vedere al studiului de față, interesează însă modul cum regimul Iușcenko poate juca un rol constructiv în deblocarea reglementării conflictului transnistrean.

În cadrul reuniunii pentagonale de la Vinnița (16-17 mai 2005), partea ucraineană a prezentat „Planul reglementării problemei transnistrene” (*Planul Iușcenko*), bazat pe cei „șapte pași” enunțați de noul președinte ucrainean la 22 aprilie 2005, în cadrul summit-ului GUUAM de la Chișinău, în calitate de versiune preliminară a planului de soluționare a conflictului.

Fără a intra în detaliile Planului Iușcenko¹⁸⁸, trebuie subliniate aspectele-cheie ale variantei ucrainene și mai ales prevederile lipsă ce fac din acest document o soluție echivalentă Memorandumului Kozak. Astfel, prima problemă critică este aceea a recunoașterii implicite a actualei autorități (*de facto*) transnistrene, întrucât în preambul, Transnistria este proclamată (alături de Republica Moldova) ca “parte a procesului de negociere”, calitate în care ar urma să semneze și să adopte documentul. Mai mult, în cap.II, art.3 se prevede caracterul imperios și urgent al organizării de alegeri în Transnistria pentru *Sovietul Suprem*, instituție cu rol parlamentar care și-ar căpăta astfel legitimitatea. Coroborând aceste prevederi cu realitatea tristă a slabei performanțe

¹⁸⁵ Javier Solana, Înalțul Reprezentant al UE pentru PESC, i-a recomandat președintelui Voronin în noiembrie 2003 să nu accepte proiectul rusesc. Vezi în acest sens, Marius Vahl, “The Europeanisation of the Transnistrian Conflict”, în *CEPS Policy Briefs*, Centre for European Policy Studies, No. 73, May 2005.

¹⁸⁶ Pentru o abordare din perspectiva teoriei realiste a politicii externe și de securitate a Republicii Moldova în timpul primul mandat al președintelui Voronin, vezi Robert Weiner, “The Foreign Policy of the Voronin Administration”, în *Demokratizatsiya*, Fall 2004, Volume 12, Number 4, pp.541-556.

¹⁸⁷ Vezi declarațiile favorabile ale emisarului special UE pentru Transnistria Adriaan Jacobovits de Szeged în *Trimisul UE despre planul ucrainean pentru Transnistria*, 1 iulie 2005, <http://www.moldova-suverana.md>.

¹⁸⁸ Experții moldoveni au reacționat extrem de critic la adresa intențiilor ascunse și a impracticabilității propunerii ucrainiene. Vezi în acest sens analiza amănunțită a Planului Iușcenko realizată de Oazu Nantoi în studiul *Planul de reglementare a problemei transnistrene, propus de partea ucrainiană – pro și contra*, Institutul de Politici Publice, Chișinău, 8 iunie 2005, <http://ipp.md/comentarii1.php?l=ro&id=38>.

politice obținută de OSCE în monitorizarea și prevenirea deteriorării situației din Transnistria în pofida prezenței *in situ* de peste un deceniu, punerea organizării alegerilor pentru Sovietul Suprem sub patronajul său (cap. IIIc, par. 2) este departe de a constitui o soluție. Insistând asupra acestui aspect, trebuie subliniat faptul că nu există nici un fel de mențiune a retragerii efectivelor și arsenalului Armatei a XIV-a ruse din Transnistria, nici ca precondiție a organizării unor alegeri corecte, nici măcar ca și urmare a unei posibile normalizări a situației politice în RMN.

Una din chestiunile incriminate de autoritățile și opinia publică moldovenească atât în legătura cu Planul OSCE (2002), cât și cu Memorandumul Kozak (2003) a fost postularea juridică a federalizării țării, entitățile constituente urmând a fi Moldova (propriu-zisă), Transnistria și Găgăuzia. Planul Iușcenko nu face nici o referire la obiectivul primar al federalizării Republicii Moldova (diplomația ucraineană asumându-și, de altfel, un titlu de glorie din acest fapt), dar propune acordarea pentru Transnistria a statutului de unitate administrativ-teritorială specială “în forma unei republici în cadrul Republicii Moldova” (cap. IIIa, art. 2). Aceasta ar trebui să aibă propria sa Constituție, însemne și limbi oficiale (moldovenească, rusă și ucraineană) și relații externe în domeniile economic, științific, tehnic și umanitar, “conform legislației Republicii Moldova”, ce ar urma să fie amendată astfel în sens *federal*.

Legea fundamentală a noii situații juridice ar trebui să fie cea a “prevederilor fundamentale privind statutul Transnistriei” care ar urma să fie adoptată de Parlamentul moldovean și care ar trebui să cuprindă în primul rând dreptul regiunii transnistrene la secesiune (prin referendum) dacă Republica Moldova decide să se unească cu un alt stat ori își pierde calitatea de subiect de drept internațional (cap. IIIb). Problema majoră constă în faptul că garant al acestui proces rămâne același triunghi inefficient și nereprezentativ Rusia-Ucraina-OSCE, UE și SUA primind doar un rol formal de asistență, fără a fi părți la *Acordul internațional de garanții* și fără a fi membri plini în *Comitetul de conciliere*. Acest din urmă for este menit să soluționeze disputele de interpretare ale Legii statutului Transnistriei, urmând a fi compus din câte doi reprezentanți ai Republicii Moldova și Transnistriei și din câte unul din partea Rusiei, Ucrainei și OSCE. Faptul ar favoriza - *de facto*, cel puțin - blocajul deciziilor (scorul ipotetic fiind Moldova 2 + OSCE 1 *versus* Transnistria 2 + Rusia 1 + Ucraina 1). Mai mult decât atât, România este exclusă cu totul din Planul Iușcenko.

Oficial, regimul Putin consideră Memorandumul Kozak drept singura soluție diplomatică pentru conflictul transnistrean, Planul ucrainean al președintelui Iușcenko fiind dezavuat și caracterizat drept un set de “măsuri constrângătoare”¹⁸⁹. Dar Memorandumul Kozak în urma respingerii sale, atât de către autoritățile moldovene, cât

¹⁸⁹ O analiză comprehensivă a celor două documente relevă însă echivalența lor, date fiind similaritatea viziunii și a instrumentelor graduale ce ar trebui folosite. Astfel, ambele documente îmbrățișează perspectiva federalizării Republicii Moldova, regiunea transnistreană urmând a căpăta statut de republică, cu constituție proprie. Locuitorilor Transnistriei li se acordă prerogativa autodeterminării prin referendum dacă Republica Moldova decide să se unească cu un alt stat (recte România) sau își pierde calitatea de subiect de drept internațional. Trupele rusești din Transnistria nu ar trebui să se retragă, iar noua ordine juridică ar trebui consfințită și garantată de către același formulă trilaterală Rusia-Ucraina-OSCE. Există desigur și deosebiri între cele două documente, dar acestea țin mai degrabă de lungimea textelor, decât de diferențe de abordare, stilul fiind similar laconic, omisiv și voit confuz.

și de comunitatea diplomatică occidentală este la acest moment un instrument cvasi-caduc, promovat unilateral de Rusia, în timp ce propunerea ucraineană a beneficiat de o primire pozitivă în Vest, fiind adesea invocată drept referențial pentru rezolvarea conflictului transnistrean.

Legea statutului

Ultimele evoluții pe scena politică moldovenească vin să adauge un plus de confuzie relativ la perspectiva regimului Voronin asupra mijloacelor pașnice de rezolvare a conflictului. Astfel, la 22 iulie 2005, proiectul elaborat de către ministrul Reîntregirii, Vasile Șova¹⁹⁰, la solicitarea președintelui Voronin, a fost adoptat în unanimitate de Parlamentul Republicii Moldova. Prevederile sale sunt surprinzătoare având în vedere faptul că, practic, se încadrează în termenii Planului Iușcenko, document respins de către parlamentarii moldoveni la 10 iunie 2005 sub rațiunea absenței din textul ucrainean a strategiei 3-D (demilitarizare, decriminalizare, democratizare)¹⁹¹. Surprinde acceptul legislativului moldovean pentru federalizarea țării, Transnistria urmând să devină “unitate teritorială administrativă sub formă de republică” (art.1), regimul de garanții pentru noua entitate juridică neincluzând prealabilul retragerii armatei a XIV-a și a arsenalului său din Republica Moldova.

Reacțiile¹⁹² celor trei mediatori oficiali ai conflictului nu s-au lăsat așteptate. Astfel, șeful misiunii OSCE în Republica Moldova, ambasadorul William Hill a salutat adoptarea legii, precizând că lucrul cel mai important este că aceasta garantează acordarea unui statut special Transnistriei în componența Republicii Moldova. În schimb, autoritățile ruse au respins inițiativa moldovenească printr-un comunicat de presă, pe considerentul că legea prezintă viciul de procedură al elaborării și adoptării fără consultarea părții transnistrene. Poziția Ucrainei s-a dovedit a fi mai nuanțată, ambasadorul ucrainean pentru situații speciale Dmitri Tkaci constatând atât faptul că prevederile legii depășesc limitele Planului Iușcenko (acceptat de către liderii separatiști), cât și lipsa consultărilor cu autoritățile RMN. În privința regimului Smirnov, acesta a respins categoric legea.

§4.2.2 Percepții moldovenești ale cauzelor eșecului soluționării conflictului

Din punctul de vedere al teoriei relațiilor internaționale, chestiunea percepțiilor moldovenești la nivelul politicii oficiale, respectiv cel al organizațiilor neguvernamentale,

¹⁹⁰ “Lege cu privire la prevederile de bază ale statutului juridic special al localităților din stînga Nistrului (regiunii transnistrene a Republicii Moldova)”, nr.173-XVI din 22 iulie 2005, publicată în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 101-103/478 din 29 iulie 2005.

¹⁹¹ Vezi reacțiile principalilor politicieni moldoveni consemnate în *Yuschenko's plan– the second Kozak?*, 21 iunie 2005, www.reporter.md.

¹⁹² Vezi articolul “Problema transnistreană” în *e-journal*, an. III, nr. 55, 4-29 iulie 2005, www.e-democracy.md/e-journal/20050729/index.shtml.

se încadrează în analogiile clasice ale *opțiunii cerb / iepure* și a *dilemei prizonierului* din categoria mai largă a dilemei securității¹⁹³.

Astfel, o trecere în revistă a fenomenelor publice asociate dosarului transnistrean în perioada 1991-2005 relevă permanenta oscilație între dorința rezolvării favorabile a conflictului și incapacitatea alegerii căi corecte. Apare, astfel, dihotomia *problemă internă a Republicii Moldova*, deci excluderea amestecului extern / *incapacitate strategică de rezolvare prin mijloace proprii (pașnice sau militare)* a secesiunii transnistrene, deci apel la actori externi relevanți.

Opțiunea *problemă internă a Republicii Moldova* și-a dovedit falimentul practic încă din faza caldă a conflictului (1991-1992), Rusia recunoscând *de jure* independența și teritoriul Republicii Moldova, dar uzitând *de facto* principiul realist *divide et impera* întru prezervarea intereselor sale geopolitice în zonă. Structura etnică eterogenă a societății moldovenești, adică falia dintre componenta românofonă și cea slavă, a generat percepții opuse în privința rolului Rusiei în soluționarea conflictului, un moment semnificativ constituindu-l triumful electoral al comuniștilor în anul 2001, obiectivele lor de politică externă fiind acelea de a respinge ceea ce era perceput drept comportament de „frate mai mare” al României și de a se alătura necondiționat Kremlinului, singurul garant efectiv al stingerii conflictului și al realizării reunificării.

Perceperea incapacității strategice de rezolvare prin mijloace proprii (pașnice sau militare) a conflictului nu a fost urmată rațional de conștientizarea imposibilității formulării și implementării soluției de către clasa politică moldovenească, în calitatea sa de exponent legitim al „națiunii moldovenești”. Actorul care nu are capacitatea pe scena anarhică¹⁹⁴ a relațiilor de putere să-și gestioneze pe cont propriu problemele de securitate, trebuie să se mulțumească cu soluțiile acelor care pot. Teama de federalizare¹⁹⁵, soluția conturată din 2002 de triumghiul Rusia-Ucraina-OSCE, a generat o stare de panică în societatea moldovenească, incapabilă “să vâneze” pe cont propriu premiul cel mare al reîntregirii (*cerbul*) sub autoritatea suverană a Chișinăului și ezitantă în a se mulțumi cu premiul cel mic (*iepurele*)¹⁹⁶ al soluției altora, mult mai fezabil, dar neîndestulător pe termen lung. Prognoza teoretică înclină balanța înspre alegerea *iepurei*.

Totodată, dat fiind impactul chestiunii transnistrene asupra politicii interne a Republicii Moldova, nici un actor politic ajuns la guvernare nu a riscat soluția radicală a prealabilului stingerii conflictului, indiferent de prețul său, ci a evitat dialogul decisiv și complet cu RMN, pe considerent că astfel ar legaliza regimul separatist Smirnov. Deci a *tăcut*, în termenii dilemei prizonierului.

¹⁹³ Vezi, de exemplu, Jill Steans & Lloyd Pettiford, *International Relations: Perspectives and Themes*, Longman, London, 2001, pp. 34-36.

¹⁹⁴ Deci prea puțin echitabilă și morală *per se*.

¹⁹⁵ Vezi Oleh Protsyk, *Federalism and Democracy in Moldova*, European Centre for Minority Issues, www.europarl.eu.int/meetdocs/2004_2009/documents/FD/DMD20050621_12/dmd20050621_12en.pdf.

¹⁹⁶ Premiul cel mic poate consta fie în federalizarea Republicii Moldova (cu un grad mare de autonomie pentru Transnistria și o putere centrală limitată), fie autoderminarea Transnistriei (prin votul locuitorilor săi).

Perioada septembrie 2003¹⁹⁷ – 2005 a fost caracterizată de o eurofilie în creștere atât a regimului Voronin, cât și a societății moldovene, în general, speranța implicării unui actor mare, perceput a fi just în opțiunile sale strategice, alimentând speranțele obținerii în ultimul moment a premiului cel mare. A apărut, în consecință, scenariul conflictului cipriot ca precedent, aderarea Nicosiei la UE (soluție a stingerii conflictului), începând a fi descrisă în retorica oficială¹⁹⁸ drept modelul de urmat de către Chișinău. *Mitul salvatorului* nu a întârziat însă să genereze erori de apreciere corectă a realității, formularea obiectivului atât de îndepărtat (rațional vorbind) al integrării europene riscând să genereze fenomenul advers al eurofobiei din cauza respingerii sau a amânării pe termen îndelungat a aderării la UE a Republicii Moldova¹⁹⁹.

Cazul ambasadorului William Hill

Chestiunea percepțiilor moldovenești asupra cauzelor eșecului rezolvării conflictului transnistrean poate a avea drept studiu de caz activitatea ambasadorului William Hill.

Într-un articol din “Helsinki Monitor”²⁰⁰, publicație editată de OSCE, ambasadorul Hill afirma că: “Rusia a făcut progrese în privința normalizării relațiilor cu această mică republică vecină ex-sovietică. Autoritățile locale transnistrene și-au dovedit voința, chiar dacă nu atât de lesne, de a se raporta la normele generale și acordurile europene”. Ca urmare a acestui articol, au apărut reacții în presa de la Chișinău. S-a ajuns, prin urmare, la un veritabil conflict între șeful misiunii OSCE și conducerea publicațiilor “Timpul” și “Flux”²⁰¹, miza constituind-o atitudinea percepută părintoară, pro-rusească și pro-transnistreană a ambasadorului Hill, caracterizat a fi un apropiat a lui Evgheni Primakov, “eminența cenușie” a planului de federalizare a Republicii Moldova.

Un alt moment elocvent s-a consumat în septembrie 2003, în contextul lansării de către președintele în exercițiu al OSCE, actualul secretar-general al NATO, Jaap de Hoop Scheffer, într-un mesaj adresat Congresului SUA, a ideii necesității participării UE la o misiune internațională de menținere a păcii în Transnistria. Ambasadorul Hill a fost citat, pe 5 septembrie, a se fi declarat în favoarea participării UE, cu condiția ca aceasta să se producă sub egida OSCE, pentru ca, pe 17 septembrie, să declare că forța UE de 500 de militari ar urma să înlocuiască trupele rusești de menținere a păcii din Transnistria, care

¹⁹⁷ Momentul în care președintele Voronin a lansat oficial Uniunii Europene invitația de a face parte din concertul de mediatori ai conflictului.

¹⁹⁸ Vezi editorialul lui Vitalie Ciobanu, “Cine mai are nevoie de Republica Moldova?”, în *Contrafort*, nr. 12 (110), decembrie 2003, www.contrafort.md/2003/110/638.html.

¹⁹⁹ Vezi opinia nuanțată a lui Nicu Popescu, Opțiunea europeană a Moldovei nu trebuie să fie o alegere geopolitică, ci o alegere de politică internă, 4 aprilie 2005, <http://politicom.moldova.org/europa/rom/151/2/>.

²⁰⁰ William Hill, “Making Istanbul a Reality: Moldova, Russia, and Withdrawal from Transnistria”, în *Helsinki Monitor*, 13 (2), 2002, pp. 129-145.

²⁰¹ La poziția directorului publicației “Timpul”, Constantin Tănase, respectiv al redactorului-șef al ziarului “Flux”, Igor Burciu, s-au raliat Nicolae Dabija (redactor-șef, “Literatura și arta”), Val Butnaru (director, “Jurnal de Chișinău”), Ala Mandacanu (redactor-șef, “Democrația”) și Vasile Năstase (redactor-șef, “Glasul Națiunii”). Vezi *Open letter to ambassador William Hill, head of the OSCE Mission in Chisinau, Moldova* publicată în limbile română și engleză în publicațiile “Timpul”, “Flux”, “Literatura și arta”, “Jurnal de Chișinău”, “Democrația”, și “Glasul Națiunii”, 8-9 Mai 2003.

ar trebui “complet și imediat retrase”²⁰². A doua zi însă, oficialul OSCE a negat această afirmație.

Mai mult, în timpul demonstrațiilor de protest organizate de opoziția moldovenească față de perspectiva adoptării de către regimul Voronin a Memorandumului Kozak, la finele lui noiembrie 2003, William Hill a fost din nou în centrul atenției contestatarilor²⁰³.

Nu în ultimul rând, în 2004, Vladimir Socor, editorialist la “Wall Street Journal Europe”, a acuzat misiunea OSCE de sub conducerea ambasadorului Hill de a fi “în solda fostului KGB”²⁰⁴. Dincolo de veridicitatea sau falsitatea unei astfel de acuze, faptul că William Hill continuă să rămână șeful misiunii OSCE în Republica Moldova, alimentează în continuare, prin imaginea sa negativă, percepțiile defavorabile ale societății moldovenești privind rolul OSCE în soluționarea conflictului.

§ 4.3 Oportunități oferite soluționării conflictului de către PEV și PESA

Gestionarea defectuoasă a dosarului transnistrean de către OSCE a generat deja semne mari de întrebare cu privire la capacitatea acestei organizații internaționale de a juca rolul preeminent²⁰⁵ în soluționarea conflictului. În absența unui proces de transformare a OSCE și, în primul rând, a sistemului său de vot consensual, doar mici pași pozitivi se pot aștepta pe termen scurt și mediu din partea acestui actor instituțional. Rămân, în consecință, în ecuație UE și NATO, două organizații de altă natură și calibru decât OSCE. Dincolo de caracterul lor de securitate interconectat, UE și NATO nu au Rusia printre membri, problema veto-ului Kremlinului fiind astfel eliminată. Pe de altă parte, cele două organizații occidentale riscă opoziția vocală și constantă a Rusiei față de o posibilă implicare determinantă a lor în dosarul transnistrean.

În contextul general al apropierii recente a Chișinăului de Bruxelles²⁰⁶, PEV prezintă o serie de oportunități pentru Republica Moldova inclusiv în chestiunea transnistreană. Obiectivul primar al PEV așa cum a fost acesta prefigurată de către fostul președinte al Comisiei Europene, Romano Prodi, îl constituie crearea unui *cerc de state prietene* la periferia UE, țări ne-membre ale construcției europene, dar partenere în efortul de implementare a unui spațiu de pace, stabilitate și prosperitate²⁰⁷. Or,

²⁰² <http://www.rferl.org/newsline/2003/09/180903.asp>.

²⁰³ www.lumeam.ro/nr1_2004/actualitate_chisinau.html.

²⁰⁴ <http://moldovaworld.iatp.md/stiri.php?p=72>,

²⁰⁵ Se cuvine remarcat în acest sens viziunea critică la adresa OSCE a chiar ministrului rus de Externe, vezi Serghei Lavrov, “The comparative advantages of OSCE are being eroded”, în *International Affairs*, Vol. 51, No. 1, 2005, pp. 16-20.

²⁰⁶ Vezi considerațiile lui Nicu Popescu din articolul *Transformarea Europei și Republica Moldova* (26 mai 2005, www.azi.md/news?ID=35232) privind necesitatea implementării corecte a Planului de acțiune, fapt care ar contribui la creșterea atractivității statului moldovean pentru proprii cetățeni din stânga Nistrului.

²⁰⁷ Vezi *A Wider Europe - A Proximity Policy as the key to stability*, Speech by Romano Prodi, President of the European Commission, “Peace, Security And Stability International Dialogue and the Role of the EU” Sixth ECSA-World Conference. Jean Monnet Project, Brussels, 5-6 December 2002, [SPEECH/02/619, www.europa.eu.int/comm/external_relations/news/prodi/sp02_619.htm](http://www.europa.eu.int/comm/external_relations/news/prodi/sp02_619.htm).

Transnistria este o zonă-problemă pe harta vecinătății europene, un generator al riscurilor și amenințărilor asimetrice contemporane, între care traficul de arme, droguri și ființe umane joacă un rol preeminent.

Consiliul de cooperare UE-Republica Moldova a aprobat, la 22 februarie 2005, documentul care fundamentează în forma unui Plan de acțiune²⁰⁸ relațiile dintre Bruxelles și Chișinău pe termen scurt (⇒2008). Dosarului transnistrean îi este rezervată o atenție specială, esența prevederilor (cap. 2.2) focalizându-se pe voința UE de continuare a implicării în soluționarea conflictului “respectând suveranitatea și integritatea teritorială a Republicii Moldova în cadrul hotarelor sale, recunoscute internațional și garantând respectarea democrației, supremației legii și a drepturilor omului”. Recunoașterea de către diplomația comunitară a acestui principiu foarte important a avut loc într-un context în care planurile de federalizare promovate de mediatorii oficiali OSCE și Rusia ajunseseră să pună sub semnul întrebării integritatea formulei statale moldovenești. Se cuvine reliefată, deopotrivă, voința de continuare de către UE a eforturilor sale de a asigura îndeplinirea de către Kremlin a angajamentelor de la Istanbul referitoare la retragerea Armatei a XIV-a. De asemenea, având în vedere semnarea concomitentă și a unui Plan de acțiune²⁰⁹ cu noul regim de la Kiev, UE pune accent pe imperativul îmbunătățirii cooperării de-a lungul întregii frontiere moldo-ucrainene, dar mai ales pe segmentul critic transnistrean, pentru preîntâmpinarea fluxului ilicit de persoane și bunuri.

Desigur, UE nu poate acționa de o manieră unilaterală, consultarea și coordonarea acțiunilor sale atât cu OSCE, cât și cu Consiliul Europei (în dosarul critic al violărilor flagrante ale drepturilor și libertăților fundamentale de către autoritățile separatiste de la Tiraspol) fiind la fel de necesară ca și utilizarea formulelor bilaterale cu actorii statali cu interese în zonă, anume Rusia, Ucraina și România.

În condițiile opoziției previzibile a Rusiei față de un scenariu exclusiv vestic de soluționare a conflictului transnistrean și a semnalelor Bruxelles-ului, ce nu încurajează o implicare directă a României în medierea conflictului, cheia rezolvării sale pare să rămână adăugarea la actualul format al negocierilor, a triumphiului strategic UE-NATO-SUA. Triumphiul comunității occidentale are forța economică, puterea militară, capacitatea și experiența diplomatică pentru implementarea unei soluții viabile în Transnistria. *Lecțiile învățate* în crizele similare din spațiul ex-iugoslav ar putea facilita un rezultat pozitiv și în privința conflictului transnistrean²¹⁰.

Trebuie însă făcută precizarea că există o serie de precondiții pentru ca o astfel de soluție să fie viabilă:

²⁰⁸ Textul documentului (versiunile în limbile română și engleză) este disponibil pe site-ul Centrului de documentare europeană, http://ced.pca.md/menu1_5-1.html.

²⁰⁹ Vezi cap.2.1.14 din *Planul de acțiune EU-Ucraina*, disponibil la adresa http://europa.eu.int/comm/world/enp/pdf/action_plans/Proposed_Action_Plan_EU-Ukraine.pdf.

²¹⁰ Vezi de exemplu, Simon Duke, *The Elusive Quest for European Security. From EDC to PESC*, Macmillan, Basingtoke, 2000 sau Elfriede Regelsberger, Phillipe de Schoutheete de Tervarent, Wolfgang Wessels (coord.), *Foreign Policy of the European Union. From EPC to CFSP and Beyond*, Lynne Rienner Publishers, Boulder, London, 1997.

- Afirmarea voinței politice a SUA de a se implica hotărâtor în regiune, însă de o așa manieră încât sensibilitățile Rusiei să fie menajate, iar cooperarea ruso-americană în domenii-cheie pentru securitatea sec. XXI, precum combaterea terorismului sau asigurarea securității energetice, să nu fie compromisă.
- Decizia comună a UE, NATO și SUA de a se implica decisiv în acest dosar de securitate din vecinătatea imediată a euro-atlanticismului, pornind de la considerentul că orice formă de trafic ilegal (persoane, droguri, arme, bani) în această gaură neagră de pe harta Europei care este Transnistria este de natură a facilita proliferarea flagelului terorist.
- Rezolvarea incongruențelor conceptuale, ce trădează diferențe de viziune și priorități strategice între UE și NATO, în abordarea problemelor de securitate din bazinul Mării Negre. Prin conceptul „Europa lărgită-noua vecinătate” (*Wider Europe-New Neighbourhood*), UE subliniază ideea formării unui lanț de țări prietene la periferia ei, care să includă, ca o componentă distinctă, regiunea Mării Negre. NATO fie reliefează importanța coridorului energetic Marea Caspică-Marea Neagră, prin conceptul de „Marea Neagră extinsă” (*Wider Black Sea*), referindu-se la țările din regiunea Mării Negre și Caucazului de Sud, fie subliniază faptul că regiunea Mării Negre este o trambulină spre zona strategică frământată a Orientului Mijlociu, prin conceptul de „Orientul Mijlociu extins” (*Greater Middle East*).
- Conștientizarea de către UE și NATO a faptului că o cooperare în zonă este nu doar fezabilă, ci și de dorit, relația transatlantică având de câștigat dintr-o astfel de inițiativă comună. O misiune de tip Petersberg, în cadrul Acordului Berlin+²¹¹, va conferi PESA câmp de acțiune în spațiul ex-sovietic. O astfel de misiune ar putea să se bazeze pe “lecțiile învățate” din precedentele misiuni Petersberg din Balcani: ar putea debuta cu preluarea sub control a unui singur oraș – Tighina²¹² de exemplu (pe modelul administrării de către UEO a orașului Mostar) –, urmând a se extinde gradual la nivelul întregii Transnistrii. Implementarea unei astfel de misiuni ar trebui să precedă desfășurarea oricărei forme de consultare populară în regiunea transnistreană. Rusia ar putea participa la această misiune doar după retragerea deplină a Armatei a XIV-a și a arsenalului său din Transnistria. Ucraina, în schimb, ar trebui încurajată să participe la misiune, ca semn al recunoașterii opțiunii sale strategice pentru comunitatea euro-atlantică și al capacității sale de a-și respecta angajamentele internaționale asumate²¹³.

²¹¹ Acord între UE și NATO (decembrie 2002), în temeiul căruia se pot pune la dispoziția PESA capacități NATO pentru desfășurarea misiunilor de tip Petersberg.

²¹² Oraș moldovean aflat pe malul drept al Nistrului, deci neapartinător nici măcar geografic Transnistriei, capturat de separatiști în 1992.

²¹³ Vezi în acest sens prevederile Planului de acțiune UE-Ucraina prin care regimul Iușcenko se angajează să sprijine activ eforturile PESC de implementare a Strategiei europene de securitate, inclusiv în aria managementului crizelor.

- Modificarea prealabilă a Constituției Republicii Moldova astfel încât să permită prezența pe teritoriul acestui stat neutru a unei forțe internaționale de menținere a păcii²¹⁴.

§ 4.4 Conflictul și securizarea frontierelor

Noua politică fiscală și vamală a autorităților moldovene s-a încercat a fi coroborată cu îmbunătățirea cooperării transfrontaliere dintre Chișinău și Kiev. S-a reușit astfel, în mai 2003, încheierea unui acord vamal și de control grăniceresc privind porțiunea transnistreană a frontierei moldo-ucrainene, înțelegere promovată și mediată de către comisarul european pentru relații externe Chris Patten – una din dovezile trecerii UE de la expectativă la implicare în chestiunea conflictului. Baza acordului o reprezenta soluția bună a constituirii de posturi vamale mixte pe teritoriul ucrainean, pentru a evita și anula astfel activitatea vamală *de facto* a separatiștilor transnistreni. Deși un document adițional a fost adoptat în ianuarie 2004, regimul Kucima nu a implementat prevederile acordului. Acest fapt a împietat decisiv asupra eforturilor guvernului moldovenesc de blocadă comercială a Transnistriei (august 2004), în urma episodului închiderii forțate a școlilor cu predare în limba română de către liderii secesioniști de la Tiraspol. Schimbarea de regim politic din Ucraina a produs până acum aceeași retorică a bunăvoinței neînsoțite de fapte concrete menite a o materializa, întâlnirea Iușcenko-Putin din 19 martie 2005 vădindu-se a fi catalizatorul permisivității vamale ucrainene în sectorul transnistrean, cu largă complicitate a autorităților co-interesate din regiunea Odessa²¹⁵. Toate acestea au avut loc în contextul inițial al măsurilor noilor structuri de la Kiev de a nu mai accepta pe teritoriul ucrainean decât mărfuri purtând însemnele oficiale vamale ale Republicii Moldova și de a lupta împotriva corupției din aparatul vamal.

Soluția pentru Republica Moldova rezidă finalmente în cele două Planuri de acțiune încheiate de Bruxelles atât cu Chișinăul, cât și cu Kievul, presiunile diplomației comunitare (concertate eventual cu cele ale SUA) fiind ultimul mijloc în a persuadea regimul Iușcenko să-și respecte angajamentele internaționale. Astfel, un rol major îl poate juca formula trilaterală de consultare Republica Moldova-Comisia Europeană-Ucraina instituită prin cele două documente, forul de la Bruxelles având, de altfel, prerogativa elaborării de rapoarte intermediare generale cu privire la starea îndeplinirii priorităților de către cele două state.

Răspunsul în acest moment la întrebarea generică privind rolul constructiv al Ucrainei în rezolvarea conflictului transnistrean nu poate fi decât unul echivoc, întrucât semnalele diplomatice ale regimului Iușcenko reflectă mai degrabă preocuparea geopolitică pentru a se substitui Kremlinului în rolul de factor preeminent, a exclude vecinul incomod România și a limita implicarea comunității occidentale în gestionarea acestui dosar. În acest sens, ar trebui menționate aspectele negative ale continuării

²¹⁴ Articolul 11.2 din Constituția moldovenească stipulează faptul că “*Republica Moldova nu admite dislocarea de trupe militare ale altor state pe teritoriul său*”.

²¹⁵ Iulia Kirnitki, *Economic Sanctions and Security of the Border Between Moldova and Ukraine*, www.azi.md/comment?ID=33794, April 12, 2005

relațiilor *de facto* dintre Kiev și Tiraspol, pe linia politicii externe ucrainene a inculpatului regim al lui Leonid Kucima, de protejare a autorităților comuniste transnistrene. Astfel, la 27 februarie 2003, UE și SUA au introdus interdicții de circulație pentru liderul separatist Igor Smirnov și un număr de alte 16 oficialități transnistrene. Or, aceste persoane pot în continuare să se deplaseze liber pe teritoriul Ucrainei, să se folosească de aeroportul din Odessa, iar administrația de la Kiev, în pofida declarațiilor pro-europene, nu se asociază comunității occidentale în declararea lor *persona non grata*.

Monitorizarea mixtă actuală, cu participarea OSCE, a porțiunii transnistrene a frontierei moldo-ucrainene, nu presupune restabilirea necondiționată a spațiului vamal unic al Republicii Moldova, și nici înlăturarea necondiționată a actualului regim de la Tiraspol. Invocând principiul suveranității Republicii Moldova, autoritățile ucrainene se contrazic faptic, întrucât doar posturile vamale mixte moldo-ucrainene, iar nu cele ilegale, de contrabandă, tiraspoleano-ucrainene, pot asigura restabilirea spațiului vamal unic și stoparea fluxului economic ilegal ce alimentează trăinicia regimului Smirnov²¹⁶.

Tot Ucraina permite survolul avioanelor militare rusești cu aterizarea pe aeroportul militar de la Tiraspol, ignorând faptul că aceste zboruri se efectuează fără permisiunea forurilor abilitate ale Republicii Moldova. În situația în care oficialitățile moldovenești, precum și misiunea OSCE, nu controlează acest aeroport, aceste zboruri pot fi folosite pentru traficul ilegal de persoane, armament, alte bunuri și substanțe ilicite. Or, Ucraina ar putea impune condiția ca aceste zboruri să se efectueze prin aeroportul de la Chișinău, cu asigurarea controlului vamal mixt din partea Republicii Moldova și a misiunii OSCE.

Accederea la asistență financiară internațională și, în primul rând, din partea UE reprezintă un alt dosar urgent pentru guvernul moldovenesc, capacitatea sa de asumare și utilizare eficientă a unor astfel de fonduri fiind un criteriu important în deschiderea de noi perspective pozitive cu partenerii occidentali. Un atare test îl constituie grantul acordat de UE și Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare (PNUD) în Moldova pentru securizarea frontierelor Republicii Moldova în cadrul proiectului de consolidare a managementului controlului la frontieră. Obiectivul major al acestui proiect îl constituie reducerea migrației ilegale și traficului de droguri, combaterea terorismului și a crimei organizate. Proiectul, în valoare de 1.942.500 euro, va fi implementat timp de 1 an de zile. Principalii beneficiari ai proiectului vor fi Departamentul Trupelor de Grăniceri, Departamentul Vamal, Departamentul Migrațiune, Ministerul Afacerilor Externe și Ministerul Afacerilor Interne ale Republicii Moldova. În cadrul proiectului se preconizează înzestrarea cu echipament specializat și cu o infrastructură adecvată a 5 puncte de trecere a frontierei: Criva-Mămăliga, Medveja-Zeliona, Larga-Kelmenți, Briceni-Rosoșeni și Giurgiulești-Reni²¹⁷.

²¹⁶ Pentru o perspectivă pozitivă asupra evoluției cooperării moldo-ucrainene, vezi Alexander Rahr, "Moldova and Ukraine", în David Greenwood, Peter Volten (coord.), *op.cit.*, pp. 123-130.

²¹⁷ Vezi *e-journal*, an. III, nr. 47, 14 februarie - 6 martie 2005, www.e-democracy.md/e-journal/20050314/

§ 4.5 Impactul conflictului asupra reformei sectorului de securitate în Republica Moldova

Reforma sectorului de securitate (RSS) reprezintă o componentă obligatorie a procesului de democratizare în perspectiva integrării europene și/sau euro-atlantice. Astfel, fiecare din statele ex-comuniste candidate la integrarea în comunitatea politică și de securitate occidentală a trebuit să acorde prioritate RSS, principiul strategic *like-minded*²¹⁸, specific Alianței Nord-Atlantice, neputând fi implementat în absența controlului democratic civil asupra forțelor armate. Definind RSS, am putea afirma că în perioada post-Război rece, acest concept trimite atât la relația dintre structurile de apărare și celelalte organizații guvernamentale sau neguvernamentale ce activează în sfera securității și apărării, cât și la reevaluarea misiunilor internaționale, de la diplomatie preventivă, operațiuni de menținere ori impunere a păcii, până la intervenții umanitare și de reconstrucție post-conflict²¹⁹.

Conform Constituției sale, Republica Moldova este un stat neutru, iar prezența trupelor străine pe teritoriul său este interzisă. Din păcate, problematica de securitate a acestui stat nu a fost rezolvată de la sine prin postularea acestui principiu, ci, dimpotrivă, realitățile geopolitice și geostrategice din Republica Moldova sunt decisiv influențate de conflictul transnistrean. În consecință, parametrii de evoluție ai RSS în Republica Moldova diferă de cei ai celorlalte state est-europene cu obiective integraționiste similare.

Conflictul transnistrean constituie deopotrivă necesitatea, dar și oportunitatea realizării unei RSS viabile, întrucât faza confruntărilor militare propriu-zise (sfârșitul anului 1991-iunie 1992, luptele de la Tighina și Dubăsari) coincide cu începutul statalității Republicii Moldova. Înfrângerea forțelor moldovenești de către separatiști și acordul survenit între Chișinău și Moscova (iulie 1992) a legitimat continuarea prezenței trupelor rusești în Transnistria²²⁰ în calitate de forțe de menținere a păcii, o zonă demilitarizată de securitate, sub supravegherea trilaterală rusească, moldovenească și transnistreană, fiind teoretic instituită. Incapacitatea autorităților statului moldovenesc de a conta efectiv în respectarea de către părți a obligațiilor asumate s-a vădit curând, zona de securitate nefiind nici pe departe demilitarizată, ci transformată într-o graniță *de facto* prin popularea sa cu trupe, unități de grăniceri și posturi vamale ale regimului separatist. Mai mult, în Comisia Comună de Control, organul în competența căruia intră misiunea de menținere a păcii, inițiativele Chișinăului sunt blocate constant prin dreptul de veto al separatiștilor²²¹.

²¹⁸ *A gândi la fel* (în limba engleză).

²¹⁹ Vezi Adrian Pop, "Romania: Reforming the security sector", în David Greenwood, Peter Volten (coord.), *op.cit.*, pp. 49-58.

²²⁰ Cât de echidistante și pacifitoare puteau fi forțele rusești reiese din declarațiile comandantului Armatei a XIV-a, generalul Lebed (ales ulterior deputat atât al Dumei rusești, cât și al Sovietului transnistrean), care caracteriza liderii moldoveni drept "criminali de război", conducători ai unui "stat fascist", Bucureștiul fiind și acesta amenințat cu invazia în interval de "24 de ore". Vezi în acest sens Graeme P. Herd, *Moldova and the Dnestr Region: Contested past, frozen conflict, speculative futures*, Conflict Studies Research Centre, Central & Eastern Europe Series 05/07, February 2005.

²²¹ Pentru problematica zonei de securitate, vezi Dov Lynch, *op.cit.*, p. 113.

Dincolo de obiectivele mai mult sau mai puțin îndepărtate ori realiste ale integrării europene, RSS a devenit necesară în faza “înghețată” a conflictului transnistrean din cauza separatismului politico-teritorial fundamentat și pe o balanță de capabilități militare în defavoarea Republicii Moldova. Astfel, diferitele evaluări ale analiștilor militari²²² cifrează efectivele moldovenești la 6.800 de militari și 2.300 de civili, organizate în 3 brigăzi motorizate de infanterie, 1 brigadă de artilerie, 1 brigadă anti-aeriană de rachete, forțe speciale și unități auxiliare; forțele aeriene numără 1.050 de oameni, cele 6 MIG-29 din dotare fiind inoperabile; trupele de uscat nu posedă tancuri, ci un număr de aproximativ 200 de transportoare blindate (TAB) de fabricație românească.

Cu mult mai puțin se știe despre forțele regimului Smirnov, care nefiind recunoscut internațional, nu are obligația să le raporteze nici unui for internațional de profil. Conform însă datelor Ministerului moldovenesc al Apărării, armata transnistreană²²³ constă din 4 brigăzi de infanterie (localizate strategic la Tiraspol, Tighina, Râbnița și Dubăsari), 1 batalion de tancuri (posedând 18 T-64Bs) și 1 batalion anti-tanc; la aceste efective s-ar adăuga o unitate de artilerie, respectiv una de geniu; la capitolul aviației, transnistreni posedă o escadrilă activă la Tiraspol (6 Mi-8s, 2 Mi-2s și un An-26, de transport); trebuie menționată și atenția pe care separatiștii o acordă forțelor speciale, fiind creat în acest sens un batalion numit “Delta”, unități paramilitare (de voluntari cazaci, de exemplu) fiind, de asemenea, constituite și subordonate Ministerului Securității Statului sau celui de Interne. În total, efectivele regimului de la Tiraspol variază între 6.000-8.000-10.000²²⁴ de oameni.

Efectivele militare ale celor doi actori nu prezintă însă mari riscuri și amenințări pentru statele învecinate grație caracterului învechit și parțial inutilizabil al capabilităților lor militare de proveniență rusească sau românească. Nu același lucru se poate spune despre arsenalul imens al Armatei a XIV-a, a cărui prezență continuă să reprezinte nu numai o violare flagrantă a dreptului internațional (Tratatul privind forțele convenționale din Europa – CFE, încheiat sub auspiciile OSCE, angajamentele asumate de Rusia în cadrul Consiliilor ministeriale ale OSCE de la Istanbul și Porto), ci și o umbrelă de securitate pentru regimul separatist transnistrean, protector și beneficiar al traficului ilicit de armament.

Dacă efectivele Armatei a XIV-a fuseseră reduse la nivelul finelor anului 2003 la circa 1300-1500 de militari, în majoritate ofițeri, arsenalul încă număra 25.500 t din cele 42.000 t inițiale²²⁵. O dată cu răcirea relațiilor dintre Chișinău și Kremlin în contextul respingerii de către Republica Moldova a Memorandumului Kozak, procesul de retragere a fost stopat, OSCE dovedindu-și încă o dată incapacitatea de a soluționa aspectele-cheie ale conflictului. Se cuvine a menționa, în acest context, faptul că delegația Rusiei la Consiliul ministerial OSCE de la Sofia din decembrie 2004 a reușit să blocheze un

²²² Vezi Michal Fizser, “Loose cannons in Eastern Europe, part 2: Belarus and Moldova”, în *Journal of Electronic Defense*, March 2005, p. 18.

²²³ O altă sursă în chestiunea efectivelor transnistrene o reprezintă Agenția oficială de presă a regimului Smirnov, *Olvia-press*. Vezi www.olvia.idknet.com/ENCYCLOPAEDIC%20INFORMATION.htm.

²²⁴ *Jane's Sentinel Security Assessment*, 2003; *The Military Balance 2002-2003*, IISS, London, 2003.

²²⁵ Dov Lynch, *op.cit.*, p. 115.

proiect de rezoluție²²⁶ privind retragerea Armatei a XIV-a din Transnistria deși se împlinea un an de nerespectare a ultimului termen de retragere acordat. Paradoxal, o astfel de tactică din partea Rusiei servește intereselor Chișinăului, întrucât reacția SUA²²⁷ nu s-a lăsat așteptată, Secretarul de Stat Colin Powell exprimând voința SUA²²⁸ de a nu ratifica CFE decât după retragerea forțelor și arsenalului rusesc din Transnistria. În plus, Senatul SUA a adoptat, la data de 10 martie 2005, o rezoluție specială ce reiterează aceleași condiții²²⁹.

Cât privește evoluția propriu-zisă a RSS în Republica Moldova²³⁰, trebuie reliefat cadrul realist în care acest proces poate avea perspective. Mai precis, dincolo de asigurarea controlului politic civil al autorităților alese prin vot democratic, de încadrarea cooperării între vectorii civil și militar în aria generală a reformelor democratice de pe scena moldovenească, de restructurarea și modernizarea forțelor de securitate și a ministerelor de resort, de atenția acordată angajării de tineri specialiști care să asigure un impuls nou, occidental, gândirii strategice de peste Prut etc., trebuie conștientizată realitatea. Republica Moldova este nu numai un stat mic, ci și foarte sărac, care nu poate rivaliza cu modelul elvețian al asigurării securității prin neutralitate perpetuă. Autoritățile de la Chișinău, indiferent de coloratura lor politică, nu pot să creeze o super-armată care să recâștige prin luptă Transnistria din mâinile separatiștilor, nu pot nici măcar – în ritmul în care se desfășoară reforma economică – crea o forță de reacție rapidă, flexibilă, ușor de susținut în teatrul de operațiuni, pe modelul în miniatură al Forței de răspuns a NATO²³¹. “Concepția reformei militare”²³², document strategic din aria RSS apărut în anul 2002, prognoza un necesar de creștere a alocației bugetare de la 0,5 la 2,5% din PIB pentru următorii 12 ani, prag neatins în perioada 2003-2005 din cauza deficitului bugetar. Or, un asemenea handicap financiar pune sub semnul întrebării capacitatea Republicii Moldova de a-și ameliora cooperarea și interoperabilitatea cu NATO, prin trecerea de la faza Parteneriatului pentru Pace (în care este membră din 1994) la cea superioară a Planului Individual de Acțiune (IPAP), precum au făcut-o deja Ucraina și Georgia.

Autoritățile moldovenești pot însă da prioritate unor obiective realizabile în cadrul RSS de genul consolidării corpului grăniceresc sau dezvoltării de mici unități care să poată fi implicate în misiuni internaționale²³³ și care să mărească astfel gradul de

²²⁶ Graeme P. Herd, *op.cit.*, p. 12.

²²⁷ Pentru analiza relațiilor bilaterale moldo-americane, vezi Steven Woehrel, *Moldova: Background and US Policy*, CRS Report for Congress, March 8, 2005.

²²⁸ SUA este un important contributor financiar în chestiunea retragerii efectivelor și arsenalului rusesc, grantul oferit OSCE cifrându-se până acum la cca 14 milioane de dolari.

²²⁹ US Senate resolution on Russian troops in Georgia & Moldova, SRES 69 ATS, 109th CONGRESS, March 10, 2005, <http://frwebgate.access.gpo.gov>.

²³⁰ Pentru o analiză comparativă vezi Nicolae Chirtoacă, “Moldova: reform requirements” și Vlad Lupan, “Moldova: implications of NATO/EU enlargement”, în David Greenwood, Peter Volten (coord.), *op.cit.*, pp. 93-110.

²³¹ www.nato.int/issues/nrf/.

²³² “Concepția Reformei Militare”, în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 117-119, 15 august 2002.

²³³ Relevant este în acest vizita pe care Secretarul american al Apărării, Donald Rumsfeld a efectuat-o în iunie 2004 la Chișinău, prilej cu care a mulțumit Republicii Moldova pentru sprijinul acordat în cadrul campaniei globale anti-teroriste prin implicarea sa în operațiunile din Irak. Unitatea de deminare, compusă din 12 militari, a fost retrasă în februarie 2005, noul Parlament neaprobând încă, contrar așteptărilor inițiale

vizibilitate a statului moldovean, mai ales în cancelariile occidentale. Corelată obiectivelor militare ar trebui să fie redimensionarea numerică și calitativă a corpului diplomatic al Republicii Moldova, arsenalul *soft* fiind practic singura armă viabilă pe care Chișinău ar putea spera să o folosească cu succes în jocul regional de putere. Înființarea, în septembrie 2005, la Chișinău, a Delegației Comisiei Europene, conform Planului de Acțiune UE-Republica Moldova, constituie un test diplomatic pentru autoritățile moldovene a căror reprezentare oficială în Vest este deficitară²³⁴.

Republica Moldova ar putea să se portretizeze la exterior atât ca un promotor al soluțiilor pașnice, cât și ca un furnizor de securitate în subiecte sensibile pe agenda de securitate euro-atlantică, precum securizarea frontierelor și combaterea traficului de persoane, bani, arme și droguri.

În ceea ce privește chestiunea neutralității, perspectivele induc o nouă dilemă de securitate, întrucât continuarea cu succes a RSS presupune asistență financiară, de expertiză și instruire din partea UE și a NATO, fapt ce intră în coliziune cu realitatea constituțională de la acest moment din Republica Moldova.

§ 4.6 Rolul României în soluționarea conflictului

În mod paradoxal, exclusă pe nedrept, la începutul anilor '90, din mecanismul de mediere și garantare a conflictului, România a adoptat o atitudine pasivă în dosarul transnistrean exact în momentul în care deținea controlul pârghiilor prin care ar fi putut influența de o manieră eficientă soluționarea acestuia. În anul critic 2001, atunci când Rusia trebuia să înceapă retragerea trupelor și a armamentului său din Transnistria, conform obligațiilor asumate cu ocazia summit-ului de la Istanbul (1999), în condițiile în care problema transnistreană figura ca prioritate pe agenda OSCE, președintele în exercițiu al organizației, fostul ministru de Externe Mircea Geoană, a decis transferarea dosarului transnistrean pe agenda următoarei președinții – portugheze – a OSCE, de teama periclitării negocierilor pe marginea tratatului de bază româno-rus²³⁵.

Schimbarea de putere la București a adus cu sine un interes reînnoit pentru implicarea României în rezolvarea dosarului transnistrean.

România are interesul și datoria să acționeze împreună *cu* și *prin* UE întru soluționarea unui conflict care va afecta direct securitatea sa și a viitoarei Europe extinse. În același timp, ea va trebui să evite opțiunile-capcană menite să blocheze aderarea sa la UE, precum aranjamentul de tip *quid pro quo* – unirea Basarabiei cu România, contra

de la Washington, o nouă misiune. Vezi *Secretary Rumsfeld and Moldovan Minister of Defense Press Availability 2nd Brigade Headquarters Chisinau Moldova, June 26, 2004*, www.usembassy.md/en-rumsfeld.htm

²³⁴ Vezi concluziile diferitelor reuniuni organizate de Institutul pentru Politici Publice, www.ipp.md.

²³⁵ Același oficial român declara însă în noiembrie 2003 că România nu dorește să semneze un tratat de bază cu Republica Moldova "fiindcă perioada în care aceste tratate de bază erau necesare în Europa, după terminarea Războiului Rece, nu mai este de actualitate". <http://www.azi.md/news>, 17 noiembrie 2003.

independența Transnistriei față de Republica Moldova²³⁶ – lansat de către Federația Rusă în primăvara anului 2004, prin intermediul directorului Institutului de Strategie Națională Stanislav Belkovski, ca balon de testare a reacției Bucureștiului.

Paradoxal, scenariul propus de Belkovski și-a găsit un ecou parțial la București, într-un studiu al Societății Academice din România (SAR), care pornind de la modelul cipriot de aderare la UE a unui stat afectat de separatism, avansa teza conform căreia Republica Moldova ar trebui să renunțe la prioritatea reintegrării Transnistriei, concentrându-se în schimb pe candidatura la UE „indiferent ce face Transnistria, așa cum Ciprul grecesc a făcut-o față de partea de insulă ocupată de Turcia”, iar România ar trebui să renunțe la promovarea dosarului transnistrean în contextul de azi, soluționarea acestuia putând redeveni o prioritate abia când România va deveni membru UE²³⁷.

O variantă a modelului cipriot a fost avansată ulterior de către Institutul Social-Democrat “Ovidiu Șincai” (ISD), într-un raport de analiză politică, care propunea “decuplarea provizorie a Transnistriei de restul Moldovei și punerea ei sub un protectorat internațional (pentru minimum 5-7 ani) de tipul și cu funcțiile celui din Kosovo... simultan cu trecerea restului Moldovei din cadrul politicii de vecinătate în cadrul politicii de extindere a UE (cu un termen de integrare maxim de 3-5-ani)”, după demilitarizarea, democratizarea și decriminalizarea zonei negocierile urmând a stabili statutul definitiv al Transnistriei: „parte integrantă a unei Moldove membre a UE” sau „un fel de Monaco sau Lichtenstein, care transferă (pe baze contractuale) o parte din gestiunea instituțiilor sale unor state vecine (în speță Ucraina și/sau Rusia)”²³⁸. Chiar dacă – spre deosebire de planul SAR – planul ISD are meritul de a sublinia necesitatea activismului României canalizat înspre internaționalizarea problemei transnistrene, respectiv realizarea unui plan oficial pentru Transnistria discutat și convenit în prealabil cu UE și NATO, există serioase semne de întrebare în privința aplicabilității sale. În primul rând, tentativa de a pune Transnistria sub protectorat ONU, ar atrage în mod previzibil dreptul de veto al Rusiei. În al doilea rând, în opinia autorilor analizei „forțele de menținere a păcii ar trebui să fie asigurate de către Uniunea Europeană, Rusia, Ucraina și alte state care doresc să-și asume un rol”, prezența SUA fiind eventual avută în vedere de autori la categoria “și alte state”. Însă misiunile din Bosnia și Herțegovina și Kosovo s-au bazat tocmai pe aportul fundamental – militar și logistic – al SUA, prin intermediul NATO. Iar trupele rusești de menținere a păcii (de fapt efective ale Armatei a XIV-a) n-au fost capabile și nici interesate să preîntâmpine gravele violări ale drepturilor omului în Transnistria. În al treilea rând, o eventuală trecere a părții de la vest de Nistru a Republicii Moldova din

²³⁶ Făcând referire la statutul Transnistriei, Belkovski aprecia că „mai devreme sau mai târziu, acest stat creat artificial va ajunge la cedarea Basarabiei României, iar partea rămasă se va alipi fie la Rusia, fie la Ucraina, fie își va menține suveranitatea”. Vezi „Moscova își schimbă strategia față de Transnistria”, în *Ziua*, 21 mai 2004. Pentru interpretarea acestui aranjament de către Anneli Ute Gabany, cercetător la Institutul german pentru afaceri internaționale și de securitate din Berlin, drept „calea sigură pentru a împiedica aderarea României la Uniunea Europeană”, vezi „Transnistria un balast pentru Moldova, Moldova un balast pentru România la UE”, în *Ziua*, 31 mai 2004.

²³⁷ Alina Mungiu-Pippidi, Ion Naval, *Cum putem ajuta Moldova să se ajute pe sine*, SAR Policy Brief No. 16, București, august 2005.

²³⁸ *Transnistria. Evoluția unui conflict înghețat și perspective de soluționare*, Institutul Social-Democrat “Ovidiu Șincai”, București, septembrie 2005, p. 16.

regimul politicii de vecinătate în cel al extinderii UE nu se poate face unilateral doar pentru RM, ci, eventual, pentru toate regiunile și statele acoperite de PEV, ceea ce, în contextul actual al demarării negocierilor de aderare cu Turcia și Croația, este puțin previzibil. În al patrulea rând, este improbabil ca electoratul moldovenesc să accepte scenariul renunțării la Transnistria în schimbul perspectivei îndepărtate de aderare a restului Republicii Moldova la UE. Nu în ultimul rând, România nu poate juca pentru Republica Moldova un rol similar celui jucat de Grecia pentru Ciprul grecesc în condițiile în care nu este membru UE (și cu atât mai puțin unul vechi, precum Grecia), data sa de aderare la UE rămâne deocamdată incertă, iar regimul politic de la Chișinău neagă românitatea majorității cetățenilor moldoveni.

În interesul României este înlocuirea cât mai urgentă a formatului actual – pentagonal – al negocierilor în problema transnistreană cu unul care să includă UE, NATO și SUA ca membri cu drepturi depline. În acest moment se prefigurează însă doar un statut de observatori pentru UE și SUA²³⁹, postură care nu poate fi satisfăcătoare având în vedere vecinătatea imediată a UE și a NATO cu zona de conflict „înghețat”.

România, al cărei interes politic și de securitate este și trebuie să rămână asigurarea suveranității și integrității de stat a Republicii Moldova, din poziția de *junior partner*²⁴⁰ al marilor actori occidentali poate să renunțe la obținerea unei participări directe și pe picior de egalitate în formatul negocierilor și să accepte să acționeze în chestiunea transnistreană doar prin intermediul mecanismelor comunitare²⁴¹. Dar ea nu poate accepta să fie prezentă și să se implice în această chestiune prin intermediul unei Uniuni Europene care ar căpăta doar statutul de observator la negocierile de mediere și soluționare a conflictului.

Din postura actuală de membru NATO și cea iminentă de apartenență la UE, România poate acționa ca un facilitator pentru vectorii de securitate occidentali prin oferirea unui numitor comun – acțiunea concertată în Transnistria – pe agenda reconcilierii transatlantice. Prin forjarea unui consens între UE și SUA pentru implicarea decisivă a acestora în soluționarea chestiunii transnistrene România poate dobândi un plus de relevanță pe eșichierul regional de securitate. În același timp însă, diplomația românească ar trebui să evite formulări de natură a jena sensibilitățile Federației Ruse²⁴²

²³⁹ Vezi reuniunea 5+2 de la Odessa (26-27 septembrie 2005), la care Tiraspolul și Kremlinul au acceptat statut de observatori pentru UE și SUA, <http://www.moldpres.md/default.asp?Lang=en&ID=25083>.

²⁴⁰ *Partener de rang secund* (în limba engleză).

²⁴¹ Vezi interviul acordat de ministrul român de Externe Mihai-Răzvan Ungureanu postului moscovit de radio *Eho Moskvi* (“În orice caz, Romania este sub steagul Uniunii Europene...”) la 11 octombrie 2005, la <http://www.mae.ro/index.php?unde=doc&id=27289&idlnk=2&cat=4>. Poziția vine în întâmpinarea mesajului emisarului special al UE pentru Republica Moldova care declarase în iunie 2005, în urma întrevederii cu șeful diplomației române că "Nu văd de ce Romania ar trebui sa fie membru separat în formatul de negocieri, atat timp cât nici alte țări membre ale UE nu sunt". Vezi <http://www.9am.ro/revistapresei/International/12708/Provocarile-Romaniei-vin-de-la-Rasarit>.

²⁴² Conform jurisprudenței Curții Internaționale de Justiție de la Haga, trei figuri politice angajează un stat pe plan internațional, anume șeful statului, premierul și ministrul de externe. Astfel, afirmații precum cele a președintelui Traian Băsescu (15 septembrie 2005) conform cărora „Federația Rusă tratează Marea Neagră ca pe un lac rusesc fiindcă nu dorește internaționalizarea problemelor din zonă” sau "Nu trebuie să mai acceptăm ca Marea Neagră să fie un lac al Federației Ruse" nu servesc la apropierea diplomatică româno-rusă. Vezi http://www.hotnews.ro/articol_32071-Marea-Neagra-nu-e-lac-al-Federatiei-Ruse'.htm.

ca fiind contraproductive, de natură a genera mai degrabă riscuri și adversități decât beneficii.

Pe lângă intervenții în cadrul forurilor internaționale din care face parte de susținere a Republicii Moldova în problema transnistreană și introducerea acestei probleme pe agenda președinției românești a Consiliului de Miniștri al Consiliului European²⁴³, România va putea acționa în direcția soluționării sale și prin intermediul UE. Implicarea directă a României în dimensiunea de securitate a PEV poate căpăta atât aspecte bilaterale de *twinning*, cât și de participare la misiunile pe care Bruxelles-ul începe să le implementeze în Republica Moldova. Astfel, în temeiul Memorandumului trilateral semnat la 7 octombrie 2005²⁴⁴, începând cu data de 1 decembrie 2005, la granița moldo-ucraiană (cu accent special pe segmentul său transnistrean), va fi desfășurată o misiune de monitorizare din partea UE, numărând 65 de persoane (dintre care 50 de vameși și grăniceri), cu un mandat (reînnoibil) de 2 ani și un buget de 7 milioane de euro. Obiectivul principal al misiunii va fi combaterea criminalității transfrontaliere și a violărilor regimului de frontieră. Această misiune reprezintă o oportunitate pentru România după aderarea la UE, o eventuală participare a vameșilor și grănicerilor români la o a doua etapă de desfășurare a misiunii putând asigura o vizibilitate sporită și constructivă a Bucureștiului în eforturile de aplicare a unor soluții corecte problemei transnistrene.

Ținând cont și de această „fereastră de oportunitate”, în contextul statutului său de viitoare țară de graniță a UE și ca promotoare a valorilor democratice europene și euro-atlantice, România ar trebui să formuleze cât mai repede cu putință, într-un document programatic explicit, rezultat al consultării întregii clase politice românești, o strategie pe termen lung privind Republica Moldova și, implicit, soluționarea conflictului transnistrean.

²⁴³ Vezi Comunicatul de presă din 25 septembrie 2005 al întâlnirii dintre președinții Traian Băsescu și Vladimir Voronin la Iași, http://www.presidency.ro/?_RID=det&tb=date&id=6618&_PRID=ag.

²⁴⁴ *Strengthening the partnership between the EU and its neighbours - Signature of EU-Moldova-Ukraine Memorandum of Understanding, Palanca cross border point, 7 October 2005*, http://europa.eu.int/comm/external_relations/moldova/intro/sp05_586.htm.

Concluzii si recomandări

PEV poate fi considerată un compromis între dorința noilor țări vecine de a deveni membre ale Uniunii Europene și imposibilitatea Uniunii de a accepta noi extinderi. Aplicarea ei va duce la conturarea unei regiuni pan-europene și mediteraneene, organizată după modelul cercurilor concentrice.

PEV oferă un context favorabil relațiilor externe ale UE și dispune de potențialul necesar pentru susținerea proceselor de dezvoltare economică a țărilor vecine și întărirea stabilității și securității în plan regional.

PEV prezintă însă și o serie de limite, al căror impact poate determina diminuarea eficacității acțiunii UE în vecinătatea sa directă și chiar revizuirea de ansamblu a strategiei sale.

Prin plurivalența dimensiunilor sale – politică, umană și culturală, economică și de securitate – PEV intră în corelație cu mare parte a politicilor Uniunii – regională, justiție și afaceri interne, educație, cultură și cercetare, de dezvoltare durabilă, socială și de mediu, externă și de securitate.

Securizarea viitoarei frontiere orientale a UE, pe Prut, la Dunăre și Marea Neagră, concomitent cu evitarea transformării sale într-o nouă linie de fractură, reprezintă una din provocările majore ale României în perioada de pre și post-aderare la Uniunea Europeană.

O serie de factori externi conjugați au condus la orientarea pro-europeană de dată recentă a Republicii Moldova: vecinătatea *limes*-ului euro-atlantic; excluderea sa din Spațiul Economic Unic; mutațiile politice revoluționare din Georgia și Ucraina; și imperativul diminuării dependenței sale economice față de Federația Rusă.

Orientarea pro-europeană a Republicii Moldova rămâne însă cantonată preponderent la nivelul retoricii oficiale, atitudinea reală a majorității liderilor politici și a populației moldovenești fiind caracterizată prin ambivalență și permanenta oscilație între UE și CSI.

Prezența în Transnistria a unor impresionante forțe militare și para-militare reprezintă o considerabilă frână în dezvoltarea economico-socială și aspirația europeană a Republicii Moldova. Împiedicată de izbucnirea conflictului transnistrean, reforma sectorului de securitate în Republica Moldova a devenit o condiție a soluționării conflictului.

PEV și PESA oferă oportunități noi soluționării conflictului transnistrean. Misiunea UE de monitorizare a graniței moldo-ucrainene va marca o primă materializare a dimensiunii de securitate a PEV în regiunea Mării Negre. Securizarea segmentului cel mai vulnerabil (cel transnistrean) al frontierei moldo-ucrainene ar putea să fie completată în viitor de o misiune de tip Petersberg, desfășurată în cadrul Acordului Berlin+ ce guvernează PESA, care să aibă Transnistria ca primă concretizare în spațiul ex-sovietic.

Persistența din trecut a Bucureștiului în a promova teza “celor două state românești” s-a dovedit a fi nefastă relațiilor bilaterale dintre România și Republica Moldova, întrucât a constituit un obstacol în comunicarea dintre cetățenii celor două state vecine și a accentuat complexul de legitimitate al elitei politice moldovenești, care a replicat prin promovarea moldovenismului și adoptarea unui antiromânism exacerbant.

România are nevoie nu de relații politice “privilegiate” cu Republica Moldova, ci de relații normale, de natură a genera legături profunde și durabile cu românii din stânga Prutului.

Nu există domeniu reflectat în Planul de acțiuni Uniunea Europeană-Republica Moldova în care Bucureștiul să nu poată acorda consultanță pertinentă și utilă statului vecin, având în vedere laborioasa sa experiență în sfera integrării europene.

Acțiunea de transfer de know-how în domeniul integrării europene poate utiliza atât gama largă a oportunităților oferite de sectorul guvernamental, ce include și posibilitatea organizării unor ședințe comune ale Executivelor celor două țări, după modelul ședinței de guvern româno-ungare desfășurate în octombrie 2005, cât și cele oferite de cel neguvernamental, prin acordarea de sprijin și consultanță ONG-urilor ce acționează în direcția democratizării Republicii Moldova.

În cadrul mai larg al schimburilor parlamentare româno-moldave, Parlamentul României ar putea să ofere forului similar din Republica Moldova posibilitatea de a trimite la București un parlamentar cu statut de observator care să urmărească procesul legislativ cu impact în domeniul integrării europene.

Cadrul oferit de structurile de cooperare subregională și euroregiuni oferă un câmp larg de acțiune implementării obiectivelor PEV în relația dintre România, ca viitoare frontieră estică a UE, și Republica Moldova, fiind de natură a diminua efectele de marginalizare a RM în contextul aderării României la UE.

Un traseu ireproșabil în cursa pentru Bruxelles și accesarea în UE în anul 2007 ar fi un atu important al României în raporturile cu Republica Moldova, întrucât ar crea premisele susținerii din interiorul Uniunii a orientării pro-europene a Republicii Moldova, asigurând, totodată, continuarea cursului ascendent recent al relațiilor dintre București și Chișinău.

Între elementele susceptibile de a conferi substanță strategiei raportării României la Politica Europeană de Vecinătate, a asigura coerență politicii externe românești în regiunea Mării Negre și, implicit, a influența într-un sens pozitiv soluționarea conflictului din Transnistria, se înscriu:

1. *Continuarea politicii de bună vecinătate și promovare a instrumentelor pașnice de soluționare a litigiilor.*

2. *Eficiențizarea acțiunii de management al viitoarei frontiere estice a UE, concomitent cu respectarea normelor comunitare în domeniu.* În domeniul controlului imigrației și combaterii tuturor formelor de trafic ilegal, ce constituie unul din obiectivele

PEV, recomandăm folosirea în mai mare măsură a logisticii și experienței de care dispun Centrul Regional SECI de Combatere a Criminalității Transfrontaliere și Centrul internațional de cooperare polițienească. Iar în domeniul atribuirii contractelor de achiziții în sfera securității se impun respectarea normelor comunitare și asigurarea imperativului transparenței.

3. *Elaborarea unei strategii multidimensionale a relațiilor României cu Moldova și Ucraina.* O atare strategie ar putea să includă elemente precum: sprijinirea eforturilor de integrare europeană a Republicii Moldova, cu accent pe dimensiunea economică; orientarea relațiilor bilaterale și de cooperare multilaterală în diversele structuri regionale din care fac parte cele trei țări, pe priorități incluse în planurile de acțiune, cu precădere transport, energie, justiție și afaceri interne; crearea unor structuri și mecanisme de comunicare, informare, consultare și dialog instituțional; dinamizarea cooperării transfrontaliere, cu precădere la nivelul trilateralei România- Republica Moldova-Ucraina și a euroregiunilor; diversificarea schimburilor culturale; și dezvoltarea contactelor umane directe.

4. *Promovarea imaginii externe a României de factor de stabilitate și furnizor de securitate în regiune în relația cu aliații din NATO și partenerii din UE.* Această componentă ar putea include și transferul de experiență al României și Bulgariei în domeniul promovării democrației și reformei sectorului de securitate către Republica Moldova și Ucraina. Urmând a opera în format patrulater de tip 2+2 (2 țări ale frontierei estice a NATO și viitoare țări ale frontierei estice a UE, împreună cu 2 țări PEV), acest transfer de experiență ar poziționa România ca partener necesar și eficient al Occidentului în zonă.

5. *Exploatarea șansei oferite României prin calitatea de membru NATO și viitor membru UE de a facilita forjarea unui consens al celor două organizații privitor la strategia comunității internaționale în regiunea Mării Negre.*

6. *Susținerea în plan diplomatic a dezideratului adăugării la actualul format pentagonal al negocierilor referitoare la Transnistria a triumphiului strategic UE-SUA-NATO.*

7. *Inițierea, prin intermediul structurilor UE, a unor demersuri menite a influența soluționarea într-un sens european a conflictului transnistrean, în condițiile în care reinsertia României în mecanismul diplomatic de mediere și garantare a soluționării conflictului este, cel puțin în momentul de față, un obiectiv irealizabil.* În acest sens recomandăm ca România să-și manifeste disponibilitatea de principiu de a participa, după aderarea la UE, la misiunea UE de monitorizare a frontierei moldo-ucrainene, precum și la o eventuală viitoare misiune UE de tip Petersberg în Transnistria.

8. *Acordarea de către România a unei atenții speciale cetățenilor români locuitori de pe ambele maluri ale Nistrului, drepturile și libertățile lor fundamentale trebuind să devină o prioritate strategică a Bucureștiului.*

9. *Revigorarea acțiunii României în plan cultural-spiritual și identitar în Republica Moldova, prin măsuri precum: înființarea unui Institut Cultural Român la*

Institutul European din România – Studii de impact III

Chișinău; realocarea Fondului la dispoziția Guvernului României pentru relațiile cu Republica Moldova, ce ar putea fi folosit, în urma consultării și dobândirii acceptului guvernului de la Chișinău, pentru crearea unei televiziuni moldo-române care să retransmită în cele două state emisiuni ale posturilor naționale și să producă emisiuni originale pe teme culturale și de integrare europeană; și generarea unui spațiu cultural-informațional robust, de expresie românească, în Republica Moldova.

10. *Inițierea organizării unui Forum pentru Securitate și Democrație în bazinul Mării Negre, la care să fie invitate să participe statele membre OCEMN, UE și SUA. Proiectele Forumului ar putea beneficia de finanțare prin Instrumentul European de Vecinătate și Parteneriat, aflat în prezent în stadiu de finalizare.*

11. *Lansarea, după momentul aderării la Uniunea Europeană, urmând modelul instituit de Finlanda prin lansarea Dimensiunii Nordice, a unei Dimensiuni Europene a Mării Negre.*

ANEXE

Anexa 1

Cronologia Politicii Europene de Vecinătate

- **15 aprilie 2002: Consiliul pentru Afaceri Generale** primește favorabil propunerea Comisiei și a Înalțului Reprezentant pentru Politica Externă și de Securitate Comună, dl. Javier Solana, de a pregăti, în a doua jumătate a anului 2002, o strategie privind țările vecine, cu luarea în considerare a relațiilor între UE și diversele țări implicate, precum și nivelul lor de dezvoltare politică și economică;
- **7 august 2002: Scrisoarea comună privind Europa Extinsă a Comisarului UE Chris Patten și a Înalțului Reprezentant al UE pentru Politica Externă și de Securitate Comună** cu privire la Cadrul General al relațiilor cu noii vecini: acoperirea geografică; metoda și principiile; măsurile (ariile de acțiune); și instrumentele;
- **30 septembrie 2002: Consiliul pentru Afaceri Generale și Relații Externe** întărește ideea că extinderea Uniunii reprezintă o importantă oportunitate pentru a dezvolta noi relații cu țările vecine, în scopul asigurării stabilității și reducerii decalajului de prosperitate la granițele UE;
- **12-13 decembrie 2002: Consiliul European de la Copenhaga** declară că “Extinderea va aduce noi dinamici în integrarea europeană și reprezintă o ocazie importantă de a dezvolta noi relații cu țările vecine bazate pe valori politice și economice comune. Uniunea își menține hotărârea de a evita noi linii de divizare în Europa și de a promova stabilitatea și prosperitatea în interiorul și dincolo de noile granițe ale Uniunii”;
- **martie 2003: Comunicarea Comisiei către Consiliu și Parlamentul European “Europa extinsă – Noua Vecinătate: Un nou cadru pentru Relațiile cu Vecinii din Est și din Sud”;**
- **16 iunie 2003: Consiliul pentru Afaceri Generale și Relații Externe** primește favorabil Comunicarea Comisiei precum și contribuțiile Înalțului Reprezentant pentru Politica Externă și de Securitate Comună, și apreciază că acestea oferă o bază solidă pentru dezvoltarea unui nou cadru de politici în relațiile cu Ucraina, Moldova, Belarus, Algeria, Egipt, Israel, Iordania, Liban, Libia, Maroc, Autoritatea Palestiniană, Siria, Tunisia, întărind în același timp parteneriatul

strategic Rusia – UE. Consiliul își propune, de asemenea, să analizeze dacă țările din Caucazul de Sud ar putea fi cuprinse în aceste politici.

- **1 iulie 2003: Comisia Europeană publică Comunicarea “Drumul către un Nou Instrument de Vecinătate”** care propune, în esență, crearea unui nou Regulament unic care să guverneze un Instrument de Vecinătate pentru a subvenționa activități atât în interiorul cât și în exteriorul Uniunii, bazat pe o singură linie bugetară.
- **16/17 octombrie 2003: Consiliul European de la Bruxelles** apreciază progresul făcut cu privire la inițiativa Comisiei privind Europa extinsă – Noua Vecinătate și recomandă Consiliului de Miniștri și Comisiei să lucreze în continuare la implementarea acestei inițiative în scopul asigurării unei abordări coerente, echilibrate și proporționale, incluzând un instrument financiar care să răspundă nevoii de a promova cooperarea transfrontalieră și regională/transnațională la granițele externe ale Uniunii extinse;
- **5 noiembrie 2003: Raportul Parlamentului European** apreciază că cele două Comunicări ale Comisiei (Europa Extinsă – Politica de Vecinătate și Instrumentul Noului Vecinătăți) trebuie implementate în relație cu toți vecinii UE și că dimensiunea geografică a „vecinătății” trebuie să aibă în vedere toate zonele esențiale, pentru a asigura continuitatea teritorială reală și durabilitatea politică pentru strategia Uniunii; totodată, în aplicarea noii strategii, se propune diferențierea între regiunile și țările acoperite, îndeosebi în baza tipurilor de provocări implicate, a nivelului lor de respectare a democrației, a drepturilor omului și a libertăților individuale, precum și în funcție de interesul și capacitatea lor de a se angaja într-un proces de cooperare întărită;
- **12 mai 2004: Comisia Europeană publică Comunicarea “Politica Europeană de Vecinătate. Documentul de Strategie” și Rapoartele de țară privind Politica Europeană de Vecinătate pentru Autoritatea Palestiniană, Israel, Iordania, Maroc, Tunisia, Moldova și Ucraina;**
- **11 octombrie 2004: Comisia Europeană publică Regulamentul cu privire la Noul Instrument European de Vecinătate și Parteneriat;**
- **9 decembrie 2004: Comunicarea Comisiei către Consiliu, cu privire la Propunerile pentru adoptarea Planurilor de Acțiune în cadrul Politicii Europene de Vecinătate (PEV) și propunerea de planuri pentru Autoritatea Palestiniană, Israel, Iordania, Maroc, Tunisia, Moldova și Ucraina;**
- **2 martie 2005: Comunicarea Comisiei către Consiliu “Politica Europeană de Vecinătate. Recomandări pentru Armenia, Azerbaidjan, Georgia și pentru Egipt și Liban”** precum și **Planurile de Acțiune** pentru cele cinci țări;
- **26 aprilie 2005: Consiliul pentru Afaceri Generale și Relații Externe** “reafirmă rolul deosebit al Politicii Europene de Vecinătate, o politică pentru relațiile externe ale Uniunii Europene, oferind posibilitatea unei cooperări

Institutul European din România – Studii de impact III

politice, de securitate, economice și culturale întărite între Uniunea Europeană și vecinii săi. Consiliul confirmă dorința sa de implicare a Uniunii Europene în regiunile Mediteranei, a Europei Estice și a Caucazului de Sud. De asemenea, Consiliul reafirmă importanța stabilirii de către Uniunea Europeană a unor relații privilegiate cu Armenia, Azerbaidjan, Egipt, Georgia și Liban, în calitate de vecini și parteneri, sperând că aceste cinci țări vor menține legături strânse cu Uniunea, bazate pe valorile comune ale democrației, statul de drept, buna guvernare, respectarea drepturilor omului, libertățile fundamentale, inclusiv libertatea presei, precum și pe interese comune, așa cum sunt definite în cadrul PEV“.

Anexa 2

Romano Prodi, President of the European Commission

“Peace, Security And Stability – International Dialogue and the Role of EU”

Sixth ECSA-World Conference. Jean Monnet Project, Brussels, 5-6 December 2002

The Wider Europe - A Proximity Policy as the key to stability

Ladies and gentlemen,

Changing times impose greater responsibilities, and the responsibilities of the European Union at this time could not be weightier. We are striving to keep pace with a world in flux that is opening up new opportunities but also throwing up new threats.

The political map of Europe will be redrawn in less than two years. Next week, at Copenhagen, we shall take a historic step and invite ten new members to join our Union. This decision will give Europe a new dimension and impose on us new responsibilities.

This sixth World Conference of the European Community Studies Association has given us an opportunity to discuss in depth peace, security and stability-related issues. All the participants here are aware of the great responsibility represented by the half a billion people who will be living in the EU after 2007.

These 500 million people will not settle for less security than the citizens of the present Community of Fifteen. They want the same protection against organised crime and international terrorism as present members. And they want the benefits that led them to choose the EU as their political haven: stability, prosperity, solidarity, democracy and freedom.

If we are to keep pace with this changing world and shoulder our growing global responsibilities, we, as the Union, have to take the necessary measures. If we want to satisfy the rising expectations and hopes of countries abroad and the peoples of Europe, we have to become a real **global player**. We are only beginning to act as one.

The Balkans, Afghanistan and the Middle East are only three examples of the challenges facing the world community. The EU has to play its part in dealing with them.

The EU's foreign policy must be brought up to speed. It must be expressed with one voice and vested with the necessary instruments. How else can we guarantee our security in the long term?

The Commission has just presented its second communication to the Convention. We made detailed proposals for reform of EU structures to make sure that they continue to work properly. And we also pleaded for a strong Commission, which, as the Commission is the guardian of the community interest, will strengthen the Union.

The Community method will be valuable in the field of foreign relations too, allowing us to broker special arrangements and ad hoc solutions

There is still much to be done by the EU if it wants to make an effective contribution to international **security**.

Let me now deal in more detail with the central item on this conference's agenda: **stability**. Lasting and sustainable stability in this region of the world we call Europe, has been the crowning achievement of the European Union. This is what we do best:

We are projecting stability even beyond the borders of the current candidate countries, which are already sharing in our prosperity. We should recognise that this success creates legitimate expectations in the EU's future neighbours that they in turn will reap benefits from the current enlargement.

Is our policy for these neighbouring countries well-defined enough to meet the challenges thrown up by enlargement? I want to focus on this issue because I think we have not yet got to grips with the underlying problem. Today I am going to talk about the need for a new political perspective on relations with our southern and eastern neighbours with the aim of giving them incentives, injecting a new dynamic in existing processes and developing an open and evolving partnership. This is what we call our proximity policy, a policy based on mutual benefits and obligations, which is a substantial contribution by the EU to global governance.

Let me reiterate. The current enlargement is the greatest contribution to **sustainable stability and security** on the European continent that the EU could make. It is one of the most successful and impressive political transformations of the twentieth century. And all this has been achieved in a single decade.

This achievement is the fruit of a decision taken by the EU in 1993 and the courageous efforts of the Union and the candidate countries ever since. The initial decision gave these countries hope for the future:

By holding up the goal of membership we enabled these governments to implement the necessary reforms. Only this prospect sustained the reformers in their efforts to overcome nationalist resistance and fears of change and modernisation.

Hope is a strange thing. It has much in common with a credit rating or the trust people have in you. It determines how we look at people or events. How does a country envision its future when it is lacking direction or confidence? Hope gives direction and so inspires confidence. But the future must be attractive to inspire hope.

The EU looks certain to remain a pole of attraction for its neighbours. For many of the countries in our future "backyard" the EU is the only prospect. Many of these countries have already received a formal undertaking from the Union:

The integration of the Balkans into the European Union will complete the unification of the continent, and we have held out this prospect to them. Although there is still a long way to go, the Balkans belong to Europe. The process of integrating them will create a sort of bridge between enlargement and neighbourhood policy.

Each enlargement brings us new neighbours. In the past many of these neighbours ended up becoming candidates for accession themselves.

I do not deny that this process has worked very well. But we cannot go on forever extending the area of security, stability and prosperity with just the enlargement instrument. We cannot water down the European political project and turn the European Union into just a free trade area on a continental scale.

We need a debate **in Europe** to decide where the limits of Europe lie and prevent these limits being determined elsewhere. We also have to admit that currently we could not convince our citizens of the need to extend the EU's borders still further east.

It is a question of responsibility: We have to develop a blueprint for future action to deal with a problem stemming directly from the success of enlargement.

What have we to offer our new neighbours in the near future? What prospects can we hold out to them? Where does Europe end? These are the questions we have to answer. The European public is calling for such a debate. I know: This debate will heat up after the accession of new members. Therefore it is our duty to start finding some answers.

I want to be perfectly clear on this point: Article 49 of the Treaty on European Union stipulates that any European state which respects the fundamental principles of the Union can apply for membership.

So whatever our proximity policy is or will be, no European state that complies with the Copenhagen criteria we established in 1993 will be denied this prospect.

But to clear up any doubt, let me also say this. Holding out such a prospect to a country does not mean promising this country that it will definitely accede.

Accession is not the only game in town. Remember that enlargement does not benefit only present and future members. Future neighbours will benefit too.

Being a neighbour of the EU means better market opportunities in a more stable economic and political environment. In many cases, for instance, future trade tariffs will be lower than the existing ones for the candidate countries.

But enlargement will also create new challenges for our neighbours. Repositioning existing markets may well pose problems. We need to find solutions that will allow us to share the advantages of enlargement with our neighbours. This calls for a comprehensive approach to our neighbours.

The geographical scope of this approach is our neighbourhood in the literal sense of the word, our backyard. It includes our future eastern neighbours and the whole Mediterranean area, as I recently explained in Louvain when I spoke on “Europe and the Mediterranean -- time for action.”

I want to see a “**ring of friends**” surrounding the Union and its closest European neighbours, from Morocco to Russia and the Black Sea.

This encircling band of friendly countries will be a mixed bag. The quality of our relations with them will largely depend on their performance and the political will on either side. Of course, geography will play a role too.

It is the Commission’s responsibility to come up with a way of improving relations with all these countries.

Let me try to explain what model we should follow. I admit that many of the elements which come to my mind are taken from the enlargement process. What struck me about that process is that just the prospect of accession has brought benefits to the central and eastern European countries.

You can improve the climate for direct investment without being a member of the EU. You can align your legislation on the EU’s without being a member. You can have limited or even unlimited market access without being a member. You can tighten budget controls and boost economic growth without being a member.

But -- and this is an important but -- these benefits can only be obtained if and when the process is well structured, when the goals are well defined and the framework is legally and politically binding. And only if the two sides are clear about the mutual advantages and the mutual obligations.

The goal of accession is certainly the most powerful stimulus for reform we can think of. But why should a less ambitious goal not have some effect? A substantive and workable concept of proximity *would* have a positive effect.

The existing and well functioning instruments of the EU’s policy for its neighbours are the foundations for any new approach. We should be able to combine this proposal with the variety of existing partnership, cooperation, association and stabilisation agreements. But we must also better exploit their potential and build on this basis.

I strongly feel we need a new political impetus to make full use of these instruments.

Let me concentrate on the question of what *political perspective* would best extend the area of stability without immediate enlargement of the Union. This is something that would benefit our neighbours and the Union itself, whether from the point of view of stability, security or prosperity.

We have to be prepared to offer more than partnership and less than membership, without excluding the latter categorically. So what would a proximity policy do for our old and new neighbours look like?

- It must be **attractive**. It must unlock new prospects and create an open and dynamic framework. If you embark on fundamental transformations of your country's society and economy, you want to know what the rewards will be.

- It must **motivate** our partners to cooperate more closely with the EU. The closer this cooperation, the better it will be for the EU and its neighbours in terms of stability, security and prosperity, and the greater the mutual benefits will be.

- It must be **dynamic** and process-oriented. It should therefore to be based on a structured, step-by-step approach. Progress is possible only on the basis of mutual obligations and the ability of each partner to carry out its commitments.

- We need to set benchmarks to measure what we expect our neighbours to do in order to advance from one stage to another. We might even consider some kind of “Copenhagen proximity criteria”. Progress cannot be made unless the countries concerned take adequate measures to adopt the relevant *acquis*. The benefits would be directly felt. As would absence of any progress.

- A proximity policy would **not start with the promise of membership** and it would **not exclude eventual membership**. This would do away with the problem of having to say “yes” or “no” to a country applying for membership at too early a stage. Between a “no” today and a “yes” in a fairly distant future there is great scope for creating a virtuous circle, a win-win scenario.

I can imagine what might be the first question that comes to your mind. What is attractive about such an offer? Where’s the beef? The answer is simple. But to make it work will take time and effort.

On other occasions I have already referred to this concept, which I described as “**sharing everything with the Union but institutions**”. The aim is to extend to this neighbouring region a set of principles, values and standards which define the very essence of the European Union.

The centrepiece of this proposal is a common market embracing the EU and its partners: it would offer a single market, free trade, open investment regime,

approximation of legislation, interconnection of networks and the use of the euro as a reserve and reference currency in our bilateral transactions.

As the Union is more than a common market there are other dimensions to be included, too:

- If we have common goals, we must also be ready to deal with common threats, such as crime, terrorism, illegal migration and environmental challenges.
- We must act together to put an end to the regional conflicts on our continent.
- We have to make sure that our common border is not a barrier to cultural exchanges or regional cooperation in the period when there cannot be completely free movement of people and labour.

Let me come back to the question as to whether we need new instruments or structures to create this new political impetus. I am normally cautious about setting up new structures if your aims can be achieved with existing ones.

The idea of “sharing everything but institutions” itself applies to existing EU institutions. But this does not exclude the possibility of developing a new structures with our neighbours at a later stage, if necessary.

I am thinking of innovative concepts such as institutions co-owned by the partners: The Euro-Mediterranean Bank and the Foundation for Dialogue between Cultures and Civilisations might be cited as examples here; both were conceived as tools to strengthen an existing process, not as an alternative to it.

I would also like to see the launching of a new political dialogue on the basis of “shared principles and values”, making full use of all the potential offered by our common external policies.

Consider, for instance, policies on the environment, transport, research, education and culture, to mention but a few. New forms of assistance and cooperation based on the social cohesion model. Or new joint measures to tackle problems we all have at our borders.

Let me try to explain how the concept of sharing everything but institutions should be understood: The example I have in mind is the proposal I made to Russia:

A Common European Economic Space could provide a framework in which we could ultimately share everything but institutions. Though it will obviously not be built in a day. Clearly each partner would need to consider whether they are ready and able to adopt our standards and legislative models. However, this is only a first, tentative attempt to build something new that we can shared with our neighbours to our mutual benefit.

A European-Russian High Level Group is exploring the possible building blocks of such a Common Economic Space: standards, customs, financial services, transport, industry and telecommunications are just a few .

And we can point to an example of a working economic area which has all this, and more.

The **European Economic Area**, based on the EEA Agreement, brings together the EFTA countries and the European Union under a single roof: We share one single market, which is governed by the same *acquis communautaire*. The single market entails four freedoms: the free movement of persons, goods, services and capital. If a country has reached this level, it has come as close to the EU as it is possible to be without being a member.

I know this might take decades for many countries. But it would help them to carry out the necessary reforms and take the right measures because they would have an objective to aim at. And it would clearly bring mutual benefits, and consequently mutual incentives, to both the Union and its neighbours.

The EEA model does not presuppose accession as an objective. But, as history shows, being member of the EEA does not exclude membership of the EU at a later date. To me this seems very attractive.

Of course, the situation of countries like Ukraine, Moldova and Belarus differs completely from that of Norway, say. Nevertheless, we should be prepared to offer them a reasonable degree of proximity that does predetermine the question of future membership in advance. Indeed, because their situation is very different and because much more time will be needed to reach a certain stage, it is worth seeing what we could learn from the way the EEA was set up and then using this experience as a model for integrated relations with our neighbours.

I feel that we need more time to develop this concept. We identified relations with our neighbours as a strategic objective of this Commission in February 2000. The job of the Commission is to seize this opportunity to find **a comprehensive solution** to the question of the Union's relations with its neighbours.

The more we share, the less easily we can be divided. This applies to values, beliefs, ways of life, trade, markets, rules, laws, needs and ideas. Many of these things are shared only by individuals but many, and many important ones, can be provided by a Union which is aware of its responsibility for its neighbours.

That is what I meant with the idea of **“sharing everything but institutions.”** In this wider Europe we cannot confine our action to ad hoc, bilateral initiatives. We cannot simply ignore what is happening beyond our borders. But neither can we solve problems with our new neighbours simply by letting them join the Union.

Institutul European din România – Studii de impact III

We are tolerant and open to dialogue, to coexistence and to cooperation. We have to assume our role as a global player. The development of a substantive proximity policy should be one of the first steps.

We need to institute a new and inclusive regional approach that would help keep and promote peace and foster stability and security throughout the continent, ultimately promoting the emergence of better global governance.

Thank you for your attention.

Anexa 3

**Dinamica schimburilor comerciale dintre România și Republica Moldova,
milioane dolari SUA**

	1995	1996	1997	1998	*1999	2000	2001	2002	2003	2004
Total	186,4 5	180,49	191,08	190,40	141,4	183,6	150,2	159,89	220,7	282,3
Export	81,92	100,65	128,66	128,60	101,0	142,3	111,5	109,63	136,9	205,2
Import	104,5 3	79,84	62,42	61,80	40,4	41,3	38,7	50,26	83,8	77,1
Sold	- 22,61	+20,81	+66,24	+66,8	+60,6	+101	+72,8	+59,47	+53,1	+128,1

Sursa: www.mae.ro

Anexa 4

Structura exportului Republicii Moldova pe țări, milioane dolari SUA

	Țările CSI	Rusia	Ucraina	Belarus	Alte țări	Țările Centrale și Est Europene	România	Bulgaria	Alte țări	Țările Uniunii Europene	Germania	Italia	Alte țări	Alte grupe de țări	TOTAL
1999	253.7	191.2	32.9	21.7	7.9	82.8	42.1	5.4	18.9	98.4	36.9	25.9	35.6	29.3	464.2
2000	276.1	212.5	36.5	21.8	5.3	63.3	39.1	3.2	18.1	102.2	36.3	36.6	30.4	25.9	471.5
2001	346.3	249.9	62.0	30.2	4.2	61.9	40.2	3.8	10.7	121.0	41.1	47.7	33.6	37.8	568.1
2002	350.5	250.2	63.4	39.5	-2.6	88.9	59.0	3.4	17.3	143.8	51.2	61.4	31.2	60.7	643.9
2003	423.7	308.5	56.2	41.1	17.9	123.7	90.2	6.2	27.3	184.6	56.2	82.4	46.0	62.9	790.3
2004	502.6	353.4	64.8	58.7	25.7	105.7	98.9	5.5	1.2	297.1	71.9	136.7	88.5	64.1	986.3
2001 tr.1	83.2	56.4	16.5	7.6	2.7	14.6	11.8	0.6	1.7	35.6	11.4	12.6	11.6	7.3	140.7
2001 tr.2	101.5	81.0	11.3	7.4	1.9	12.5	8.3	1.0	2.7	22.6	7.7	8.5	6.5	5.5	142.1
2001 tr.3	58.4	36.2	12.6	7.0	2.5	16.7	8.6	1.0	4.9	27.2	10.5	15.0	1.7	11.8	114.1
2001 tr.4	104.0	75.0	18.9	8.2	1.9	18.3	10.2	1.2	2.8	37.3	11.5	14.1	11.7	13.6	173.3
2002 tr.1	87.7	55.4	15.3	14.6	2.4	15.7	8.1	0.3	5.1	28.9	8.1	11.5	9.3	9.3	141.7
2002 tr.2	80.7	56.2	15.3	10.0	-0.9	15.9	11.7	0.5	2.8	29.6	10.6	12.8	6.3	7.3	133.5
2002 tr.3	80.3	59.6	15.8	6.9	-2.0	22.8	16.8	0.8	2.9	40.6	18.1	17.7	4.8	16.3	160.0
2002 tr.4	101.8	79.0	17.0	7.9	-2.1	34.5	22.4	1.8	6.4	44.7	14.4	19.5	10.8	27.8	208.8
2003 tr.1	84.8	63.0	11.5	10.5	-0.1	33.6	27.2	1.6	3.3	41.6	11.8	19.7	10.1	11.5	171.6
2003 tr.2	98.1	65.0	16.2	9.0	7.9	19.1	21.2	1.9	-4.7	48.1	12.2	15.7	20.3	8.5	173.8
2003 tr.3	111.8	84.6	13.8	8.6	4.8	23.6	16.1	1.6	4.0	47.9	15.6	23.2	9.0	14.6	197.9
2003 tr.4	128.9	96.0	14.6	13.0	5.3	37.4	25.7	1.1	10.6	57.7	16.6	23.8	17.3	23.0	247.0
2004 tr.1	117.4	80.0	17.3	15.9	4.2	24.1	22.4	1.6	0.1	75.9	19.9	30.4	25.6	16.0	233.4
2004 tr.2	114.5	82.0	13.1	13.1	6.4	15.5	22.4	1.7	-8.5	80.9	16.9	34.8	29.2	15.9	226.8
2004 tr.3	124.6	89.3	15.1	12.9	7.3	28.4	26.6	1.2	0.5	67.2	18.3	34.9	14.0	21.0	241.1
2004 tr.4	146.0	102.1	19.3	16.9	7.7	29.2	27.5	1.0	0.7	82.1	16.8	36.6	28.7	27.6	284.9
2005 tr.1	121.0	86.6	15.2	13.3	5.9	31.5	30.9	0.5	0.1	74.0	11.6	35.4	27.1	23.0	249.4

Sursa: *Moldova, tendințe în economie*, iunie 2005, www.met.dnt.md.

Anexa 5

Structura importurilor Republicii Moldova pe țări, milioane dolari SUA

	Tările CSI	Rusia	Ucraina	Belarus	Alte țări	Tările Centrale și Est Europene	România	Bulgaria	Alte țări	Tările Uniunii Europene	Germania	Italia	Alte țări	Alte grupe de țări	TOTAL
1999	242.2	118.8	79.2	22.7	21.5	143.1	90.1	9.7	33.1	156.6	66.2	34.2	56.2	44.8	586.7
2000	259.8	104.6	112.4	32.7	10.1	190.3	129.3	14.4	31.4	226.0	85.4	45.1	95.4	107.8	776.4
2001	340.3	136.3	164.2	38.7	1.2	189.7	107.1	23.5	38.4	245.6	93.6	61.1	90.9	123.1	892.7
2002	408.9	157.6	215.6	39.9	-4.1	197.7	119.2	27.3	30.8	274.3	99.6	83.3	91.4	91.7	1038.5
2003	593.4	183.0	309.3	50.6	50.5	133.6	98.2	30.1	5.3	505.5	135.6	116.6	253.3	74.9	1402.8
2004 prel	767.8	216.3	436.4	64.6	50.4	199.5	164.5	29.6	5.4	582.7	150.9	132.1	299.7	102.9	1774.2
2001 tr.1	80.2	48.3	25.4	8.7	-2.1	44.0	25.0	2.5	13.2	52.3	17.9	11.4	23.0	26.8	203.3
2001 tr.2	69.7	27.4	35.6	8.5	-1.8	48.1	21.4	5.9	15.4	61.3	21.0	17.1	23.2	25.5	204.6
2001 tr.3	80.6	25.5	49.7	9.9	-4.4	48.5	30.0	5.9	6.6	57.9	24.1	13.6	20.2	28.2	215.2
2001 tr.4	104.0	35.1	53.5	11.6	3.7	50.0	30.7	9.2	4.1	77.5	30.6	19.0	28.0	42.6	274.1
2002 tr.1	86.2	47.2	25.9	12.3	0.9	34.3	15.7	3.7	11.6	46.8	14.2	13.6	19.1	53.8	221.1
2002 tr.2	88.2	31.4	50.9	5.8	0.1	57.1	29.2	6.9	15.4	68.0	26.4	19.4	22.2	7.6	220.8
2002 tr.3	103.1	30.0	60.6	12.0	0.4	75.0	39.0	8.3	22.4	76.1	27.4	22.4	26.3	15.2	269.4
2002 tr.4	137.5	48.9	78.2	9.8	0.6	76.7	35.4	8.4	26.7	97.8	31.7	27.8	38.3	15.2	327.2
2003 tr.1	112.3	45.1	50.0	5.8	11.5	43.6	24.2	5.6	8.4	58.5	21.9	13.7	22.9	37.0	251.5
2003 tr.2	135.0	16.4	72.1	15.1	31.4	56.2	8.1	8.4	35.5	99.0	29.3	31.3	38.5	35.6	325.8
2003 tr.3	146.7	39.3	87.5	13.1	6.8	63.6	25.6	8.2	24.9	100.2	29.6	29.9	40.7	36.9	349.4
2003 tr.4	199.4	82.2	99.7	16.6	0.8	-29.9	40.4	7.9	-78.1	247.7	54.8	41.7	151.2	58.9	476.1
2004 tr.1	151.1	50.9	69.7	12.1	18.4	34.6	27.5	6.2	0.9	105.5	27.1	22.5	55.9	47.0	338.1
2004 tr.2	183.0	39.9	113.0	14.8	15.2	20.9	34.2	7.6	-20.9	176.2	40.4	38.8	97.0	53.0	433.0
2004 tr.3	193.8	47.4	120.1	17.6	8.7	53.8	44.9	7.3	1.5	145.3	38.5	31.6	75.2	49.3	442.1
2004 tr.4	237.9	71.2	133.4	20.1	13.2	67.7	57.6	8.6	1.5	178.2	44.9	39.3	94.0	74.8	558.6
2005 tr.1	187.5	58.3	98.8	12.9	17.6	39.6	32.9	5.3	1.4	137.7	36.0	26.4	75.4	70.9	435.7

Sursa: Moldova, tendințe în economie, iunie 2005, www.met.dnt.md.

BIBLIOGRAFIE

a) Documente: tratate, legi, rezoluții, rapoarte, analize, audieri

***, *Appeal of the National Assembly of Moldova's Citizens to the participants in the Meeting of Foreign Affairs Ministers of member states of the OSCE at Maastricht*, Chișinău, 30 November 2003, www.e-democracy.md.

***, *Barometrul de Opinie Publică – noiembrie 2002*, Institutul de Politici Publice, Chișinău, <http://www.ipp.md>.

***, *Barometrul de Opinie Publică – octombrie-noiembrie 2004*, Institutul de Politici Publice, Chișinău, <http://www.ipp.md>.

***, *Carta Albă a Securității și Apărării Naționale*, Guvernul României, București, 2004.

***, “Concepția Reformei Militare”, în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 117-119, 15 august 2002.

***, Council of the European Union - The General Affairs and External Relations Council, *Declaration from the Presidency, 2002-2005*, <http://europa.eu.int/>.

***, *Country Report. Moldova*, European Commission, 12 May 2004, http://europa.eu.int/comm/world/en/pdf/country/Moldova_11_May_EN.pdf.

***, *The EU's Relation with Moldova-Country Strategy Paper 2002-2006*, European Commission, http://www.europa.eu.int/comm/external_relations/moldova/csp/index.htm

***, Consiliul European de la Copenhaga, 12-13 decembrie 2002, Concluziile Preșidenției, http://Ue.Eu.Int/Uedocs/Cms_Data/Docs/Pressdata/En/Ec/73842.Pdf.

***, Documentul de poziție al României la Capitolul 25 Uniunea vamală, http://www.mie.ro/Negocieri/Romana/Documente_pozitie/Rom/CAP25-DP.pdf.

***, *Draft Treaty Establishing a Constitution for Europe*, Office for Official Publications of the European Communities, Luxembourg, 2003.

***, *Draft Agreement on the Basis of Relations between the Republic of Moldova and Transnistria*, 2 July 2002, www.adept.md

***, *Draft Memorandum on the Basic Principles of the State Structure of a United State in Moldova*, 17 November 2003, <http://eurojournal.org/more.php>.

Institutul European din România – Studii de impact III

Ecobescu, Nicolae (coordonator), *Tratatetele politice de bază*, Institutul Român de Studii Internaționale « Nicolae Titulescu », București, 2003.

***, *European Parliament resolution with a European Parliament recommendation to the Council on EU policy towards the South Caucasus*, (2003/2225(INI)), 2003.

***, *European Parliament Report on „Wider Europe-Neighbourhood: A New Framework for Relations with our Eastern and Southern Neighbours”* (COM(2003) 104-203/2018 (INI)), Final A5-0378/2003, 5 November 2003

***, *European Neighbourhood Policy Strategy Paper*, European Commission, Communication from the Commission, COM (2004) 373 final, Brussels, 12 May 2004.

***, *Financial Perspectives 2007 – 2013*, European Commission, Communication from the Commission to the Council and the European Parliament COM(2004) 487 final, Brussels, 14 July 2004.

***, Final Document of the Second Ministerial Conference of the Danube Co-operation Process (Bucharest, 14th of July 2004),
http://www.mae.poze_editare/Final_Doc_14.07.2004.pdf#search='Danubian%20Cooperation%20Process%20and%20Moldova

***, “Lege cu privire la prevederile de bază ale statutului juridic special al localităților din stînga Nistrului (regiunii transnistrene a Republicii Moldova)” nr.173-XVI din 22 iulie 2005, în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.101-103/478, 29 iulie 2005.

Masseret, Jean-Pierre, Rapporteur and Ateș, Abdülkadir, co-Rapporteur, Report submitted on behalf of the Political Committee, *Security cooperation between the EU and its eastern neighbours*, Assembly of Western European Union, The Interparliamentary European Security and Defence Assembly, Fifty-First Session, Document A/1895, 14 June 2005.

***, *Coordonare Strategică GIRMIFS*, <http://proiectsisf.mai.gov.ro/index01.htm>.

***, *Contractul cu EADS-Atribuire Contract*, <http://proiectsisf.mai.gov.ro/index16.htm>.

***, *Agenda diplomației publice. Manifestări organizate de misiunile diplomatice și Institutele Culturale ale României*, ianuarie și mai 2005.

***, *Moldova - Country Reports on Human Rights Practices - 2004*, Released by the Bureau of Democracy, Human Rights, and Labor, February 28, 2005,
www.state.gov/g/drl/rls/hrrpt/2004/41697.htm

***, *Paving the way for a New Neighbourhood Instrument*, European Commission, Communication from the Commission COM (2003) 393 final, Brussels, 1 July 2003.

Institutul European din România – Studii de impact III

***, Patten, Chris and Solana, Javier, *Joint letter by EU Commissioner und the EU High Representative for the Common Foreign and Security Policy on Wider Europe*, August 2002.

***, *Planul de acțiune EU-Moldova*, http://ced.pca.md/menu1_5-1.html.

***, *Planul de acțiune EU-Ucraina*,

http://europa.eu.int/comm/world/enp/pdf/action_plans/Proposed_Action_Plan_EU-Ukraine.pdf.

***, “Proiectul de Hotărâre a Dumei de Stat a Federației Ruse cu privire la unele probleme ale colaborării dintre Federația rusă și Transnistria”, în Enache, Marian și Cimpoșu, Dorin, *Misiune diplomatică în Republica Moldova, 1993-1997*, Polirom, Iași, 2000.

***, *Public works contracts, public supply contracts and public service contracts*, <http://europa.eu.int/scadplus/leg/en/lvb/l22009.htm>.

***, *Romania 2005 Comprehensive Monitoring Report*, European Commission, SEC (2005) 1354, COM (2005) 534 final, Brussels, 25 October 2005, <http://delegatie.infoeuropa.ro/ROMR2005.pdf>.

***, *Severe Violations of Human Rights in the Transdnistrian Region of Moldova. Statement by the International Helsinki Federation for Human Rights (IHF) and the Moldovan Helsinki Committee, Vienna/Chisinau, 11 August 2004*, <http://www.ihf.org/>

***, *A Secure Europe In A Better World - The European Security Strategy*, Approved by the European Council held in Brussels on 12 December 2003 and drafted under the responsibilities of the EU High Representative Javier Solana, <http://ue.eu.int/uedocs/cmsUpload/78367.pdf>

***, “Strategia europeană de securitate”, în Alexandru-Radu Timofte, *Marea provocare a începutului de mileniu – securitatea în societatea globalizată*, Editura Academiei Naționale de Informații, București 2005.

***, *Strategia de Securitate Națională a României*, București, 2002, <http://www.mapn.ro/strategiasecuritate>.

***, Testimony of Bruce Pitcairn Jackson Before the Committee on Foreign Relations Subcommittee on European Affairs “The Future of Democracy in the Black Sea Region”, March 8, 2005, <http://www.house.gov>.

***, *Tratatul de instituire a unei Constituții pentru Europa*, Institutul European din România, București, 2004.

Institutul European din România – Studii de impact III

***, *The Future of Europe – debate, Title V: External Action of the Union*, European Commission, General Secretariat, Document TF-AU/3, 2003.

***, The 2655th Council meeting General Affairs and External Relations - General Affairs, Luxembourg, 25 April 2005, 8035/05 (Press 86).

***, *Ukraine's Future and U.S. Interests*. Hearing Before the Subcommittee on Europe of the Committee on International Relations, House of Representatives, U.S. Government Printing Office, Washington, 2004, <http://www.house.gov/international-relations>.

***, *US Senate resolution on Russian troops in Georgia & Moldova*, SRES 69 ATS, 109th CONGRESS, March 10, 2005, <http://frwebgate.access.gpo.gov>.

***, *Wider Europe-Neighbourhood: A New Framework for Relations with our Eastern and Southern Neighbours*, European Commission, Communication from the Commission to the Council and the European Parliament, COM (2003) 104 final, Brussels, 11 March 2003.

b) Documente: Declarații, cuvântări, expuneri, interviuri, comunicate și conferințe de presă

***, *A Wider Europe - A Proximity Policy as the key to stability*, Speech by Romano Prodi, President of the European Commission, "Peace, Security And Stability International Dialogue and the Role of the EU" Sixth ECSA-World Conference. Jean Monnet Project, Brussels, 5-6 December 2002, SPEECH/02/619, www.europa.eu.int/comm/external_relations/news/prodi/sp02_619.htm.

***, *Alocuțiunea Președintelui Republicii Moldova Vladimir Voronin la Centrul de Studii Strategice și Internaționale Washington, SUA*, 18 decembrie 2002, <http://www.prm.md/press.php?p=1&s=797&lang=rom>

***, *Comunicatul de presă din 25 septembrie 2005 al întâlnirii dintre președinții Traian Băsescu și Vladimir Voronin la Iași*, http://www.presidency.ro/?_RID=det&tb=date&id=6618&PRID=ag

***, *Declarația comună adoptată de președinții Traian Băsescu și Vladimir Voronin la Chișinău*, <http://www.presidency.ro>

***, *Discursul de investitură al Domnului Vladimir Voronin, Președintele Republicii Moldova (Chișinău, 7 aprilie 2005)*, <http://www.prm.md/press.php?p=1&s=2786&lang=rom>.

***, *Discursul reprezentantului permanent al Republicii Moldova pe lângă Consiliul Europei Alexei Tulbure, la ședința Comitetului de Miniștri al C.E., în "Moldova Suverană"*, 15 octombrie 2003, <http://www.moldova-suverana.md/articol.php?id=1613>.

Institutul European din România – Studii de impact III

- ***, Interviul acordat de Președintele Republicii Moldova Vladimir Voronin publicației “Trud-Moldova”, 30 ianuarie 2004,
<http://presedinte.md/press.php?p=1&s=1584&lang=rom>.
- ***, Interviul cu Vladimir Voronin realizat de Eugen Tomiuc pentru “Radio Europa Liberă”, 8 februarie 2005, http://www.contrafort.md/2005/123-124/795_2.html.
- ***, Interviul acordat de președintele României Traian Băsescu publicației “Gazeta Românească”, 4 iulie 2005, <http://www.presidency.ro>
- ***, Interviul acordat de ministrul român al afacerilor externe Mihai-Răzvan Ungureanu postului de radio rusesc *Eho* Moskvi, 11 octombrie 2005,
<http://www.mae.ro/index.php?unde=doc&id=27289&idlnk=2&cat=4>.
- ***, Interviul acordat cotidianului “Moldova Suverană” de către Andrei Stratan, Ministru al Afacerilor Externe, cu ocazia aniversării a 5 ani de la lansarea Pactului de Stabilitate, 30 iulie 2004 , <http://www.moldova-suverana.md>.
- Popescu, Oana, “La negocierile transnistrene, doar prin intermediul UE, interviu cu Adriaan Jacobovits de Szeged”, în *Cotidianul*, 6 iunie 2005,
<http://moldovaworld.iatp.md/viewarticle.php?id=569>.
- ***, Javier Solana comments on the appointment of an EU Special Representative for Moldova, http://ue.eu.int/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/declarations/84175.pdf.
- ***, “MAI și EADS GmbH – Parteneriat pentru Securitatea Frontierei României”, în *Buletin Informativ*, 13-19 iunie 2005,
<http://www.mai.gov.ro/Documente/Arhiva%20comunicate/Buletin%20informativ%2013-19%20iunie%202005.pdf>.
- ***, “Ministerul Administrației și Internelor a sesizat Parchetul în legătură cu unele aspecte ale încheierii contractelor cu BEARING POINT și EADS”, în *Buletin Informativ*, 13-19 iunie 2005,
<http://www.mai.gov.ro/Documente/Arhiva%20comunicate/Buletin%20informativ%2013-19%20iunie%202005.pdf>
- ***, “Act adițional nr. 1 din 09.11.2005 la Contractul nr. S/980352 din 12.08.2004, declasificat sub nr. 95649 din 16.02.2005”,
http://www.mai.gov.ro/Documente/Prima%20Pagina/act_aditional.pdf.
- ***, “Ministerul Administrației și Internelor a încheiat, miercuri, negocierea cu concernul EADS pe marginea contractului privind securizarea frontierelor”, în *Buletin Informativ*, 11 noiembrie 2005,
http://www.mai.gov.ro/Documente/Prima%20Pagina/BI_contract_EADS.pdf.
- ***, “Obiective prevăzute a se realiza în prima fază de derulare a contractului, pentru asigurarea unui înalt nivel de control și supraveghere la frontieră la 31.12.2006”,
<http://www.mai.gov.ro/Documente/Prima%20Pagina/Obiective.pdf>.

Institutul European din România – Studii de impact III

***, *Open letter to ambassador William Hill, head of the OSCE Mission in Chisinau, Moldova* publicată în limbile română și engleză în publicațiile “Timpul”, “Flux”, “Literatura și arta”, “Jurnal de Chișinău”, “Democrația”, și “Glasul Națiunii”, 8-9 mai 2003.

***, “Președinția Republicii Moldova în cadrul OCEMN”,
<http://www.mfa.md/Ro/BSECOhome.html>

***, Răspunsurile date de Președintele Republicii Moldova Vladimir Voronin la întrebările Centrului de Studii Strategice și Internaționale, Washington, SUA, 18 decembrie 2002, <http://www.prm.md/press.php?p=1&s=800&lang=rom>.

***, “Reformele interne vor consolida parteneriatul Moldovei cu Uniunea Europeană”, interviu cu Javier Solana, Înalțul Reprezentant al Uniunii Europene pentru Politica Externă și de Securitate Comună, realizat de către Diana Lungu, în “Moldova Suverană”, 15 aprilie 2005, http://ue.eu.int/ueDocs/cms_Data/docs/pressdata/OT/sghr_int/84582.pdf.

***, “România preia Președinția în Exercițiu a Organizației Economice a Mării Negre (OCEMN)” (Romania takes over the acting presidency of the Black Sea Economic Organization, BSECO)
<http://www.mae.ro/index.php?unde=doc&id=27435&idInk=2&cat=4>.

***, *Secretary Rumsfeld and Moldovan Minister of Defense Press Availability 2nd Brigade Headquarters Chisinau Moldova, June 26, 2004*, www.usembassy.md/en-rumsfeld.htm

***, *Strengthening the partnership between the EU and its neighbours - Signature of EU-Moldova-Ukraine Memorandum of Understanding, Palanca cross border point, 7 October 2005*,
http://europa.eu.int/comm/external_relations/moldova/intro/sp05_586.htm

***, Transcriptul dezbaterii “Noile direcții ale politicii externe românești”, 14 iunie 2005, cu participarea președintelui Traian Băsescu, <http://www.ziua.ro/b.html>

***, *Trimisul UE despre planul ucrainean pentru Transnistria*, 1 iulie 2005,
<http://www.moldova-suverana.md>

Cărți și studii:

Andrescu, Gabriel, Stan, Valentin, Weber, Renate, *Raporturile României cu Republica Moldova*, <http://www.ong/reviste/stint/StIntno1/moldovar.htm>.

Institutul European din România – Studii de impact III

Asmus, Ronald D. and Jackson, Bruce P., “The Black Sea and the Frontiers of Freedom”, în *Policy Review*, Jun-Jul 2004.

Aydin, Mustafa, *Europe's Next Shore: the Black Sea Region after EU Enlargement*, Occasional Paper, no. 53, European Union Institute for Security Studies, Paris, June 2004.

Belostecinic, Ala, *Analiza Barometrului de Opinie Publică 1998, 2000, 2001*, Institutul de Politici Publice, Chişinău, 2001.

Bibere, Octav, *Uniunea Europeană între real și virtual*, Editura All Educațional, București, 1999.

Brzezinski, Zbigniew, “Hegemonic Quicksand”, în *The National Interest*, Winter 2003/04.

Chirtoacă, Nicolae, *Moldova requirements*, în David Greenwood and Peter Volten (eds.), *Security-sector Reform and Transparency Building: Needs and Options for Ukraine and Moldova*, Harmonie Paper 17, Centre for European Security Studies, Groningen, 2004.

Ciobanu, Ceslav, NATO/EU Enlargement: Moldova and the “Frozen and Forgotten” Conflicts In Post-Soviet States, United States Institute of Peace, moldova.org/download/eng/67.

Ciobanu, Vitalie, *Anatomia unui faliment geopolitic: Republica Moldova*, Polirom, Iași, 2005.

Ciobanu, Vitalie, “Cine mai are nevoie de Republica Moldova?”, în *Contrafort*, nr. 12 (110), decembrie 2003, www.contrafort.md/2003/110/638.html.

Cojocaru, Gheorghe, *About the mirage of the so-called “common state” between Tansdnestrria and Moldova: what is the price and threats for this Russian-made project?*, Institute of History of the Academy of Sciences of the Republic of Moldova and Foundation for Political Culture, 2000, [http:// www.cipdd.org/cipdd/cipdd.htm](http://www.cipdd.org/cipdd/cipdd.htm).

Coolsaet, Rik & Biscop, Sven (eds.), *A European Security Concept for the 21st Century*, Egmont Paper No. 1, Royal Institute for International Relations, Brussels, 2004.

Deică, Petre, *Rusia imperială. Recidiva sau visul unui geopolitician rus*, <http://www.geopolitica.ro>.

Denysyuk, Vitaliy, “Politique de voisinage de l’Union Européenne, quelles transformations sur le regime commercial regional en Europe”, în *Revue du Marché commun et de l’Union européenne*, nr. 485, februarie 2005.

***, *Democracy Audit in Bulgaria, Georgia and Moldova*, IRIS, Sofia, 2005.

Duke, Simon, *The Elusive Quest for European Security. From EDC to PESC*, Macmillan, Basingtoke, 2000.

Emerson, Michael, *Should the Transnistrian Tail Wag the Bessarabian Dog?*, CEPS Commentary, Brussels, November 2003.

Emerson, Michel, *European Neighbourhood Policy: Strategy or Placebo?*, CEPS Working Document, No. 215, November 2004.

Emerson, Michael, *The Black Sea as Epicentre of the Aftershocks of the EU's Earthquake*, Centre for European Policy Studies, Policy Brief No. 79, July 2005.

***, *Europe and the Transition Process in the Republic of Moldova*, Südosteuropag Gesellschaft Conference Report, Berlin, 2-3 July 2004.

Fizser, Michal, "Loose cannons in Eastern Europe, part 2: Belarus and Moldova", în *Journal of Electronic Defense*, March 2005.

Fruntașu, Iulian, *O istorie etnopolitică a Basarabiei (1812-2002)*, Cartier, Chișinău, 2002.

Gaddis, John Lewis, "History, Theory, and Common Ground", în Ngaire Woods (ed.), *Explaining International Relations since 1945*, Oxford University Press, New York, 1997.

Gheorghiu, Valeriu, *European Strategy of Moldova*, December 2003, <http://www.ipp.md/publications/EurStratMold.doc>.

Gudîm, Anatol, *Republica Moldova și Uniunea Europeană ca parteneri*, Centrul de Investigații Strategice și Reforme, Chișinău 2002.

Haukkala, Hiski and Moshes, Arkady, *Beyond "Big Bang": The Challenges of the EU's Neighbourhood Policy in the East*, The Finnish Institute of International Affairs, Report 9/2004.

Herd, Graeme P., *Moldova and the Dnestr Region: Contested past, frozen conflict, speculative futures*, Conflict Studies Research Centre, Central & Eastern Europe Series 05/07, February 2005.

Hill, William, "Making Istanbul a Reality: Moldova, Russia, and Withdrawal from Transdnestria", în *Helsinki Monitor*, 13 (2), 2002.

Hlihor, Constantin, *Istorie și geopolitică în Europa secolului XX. Considerații teoretice și metodologice*, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, București, 1999.

Kelley, Judith, *New wine in old wineskins: Policy learning in the new European neighborhood policy*, Terry Sanford Institute of Public Policy, Duke University, Working Papers Series, SAN 05-01, January 2005.

Institutul European din România – Studii de impact III

Keohane, Robert O. and Nye, Joseph S., *Power and Interdependence in the Information Age*, Longman, London, 2000.

King, Charles, *Moldovenii: România, Rusia și politica culturală*, Editura Arc, Chișinău, 2002.

King, Charles, *The Moldovans: Romania, Russia and the Politics of Culture*, Hoover Institution Press, Stanford, CA, 2000.

Kliment, Alex “The Transnistrian Dilemma”, în *SAIS Review*, Volume 25, Number 1, Winter-Spring 2005.

Lavrov, Serghei, “The comparative advantages of OSCE are being eroded”, în *International Affairs*, Volume 51, Number 1, 2005.

Lynch, Dov, *Moldova and Transnistria* în Greenwood, David and Volten, Peter (eds.), *Security-sector Reform and Transparency Building: Needs and Options for Ukraine and Moldova*, Harmonie Paper 17, Centre for European Security Studies, Groningen, 2004.

Mandelbaum, Michael, *Why everybody wins with a wider Europe*, <http://www.theage.com.au/articles/2003/01/05/1041566306807.html>

Manole, Ion, *Dreptul la proprietate în regiunea de est a Republicii Moldova*, www.politicom.moldova.org/.

van Meurs, Wim, *Moldova ante portas: the EU Agendas of Conflict Management and 'Wider Europe'*, CAP, Munich, 2004.

Missiroli, Antonio, *The EU and its changing neighbourhoods: stabilisation, integration and partnership*, in Lynch, Missiroli and Ortega, Triantaphyllou “*Partners and Neighbours: a CFSP for a Wider Europe*”, Chaillot Paper no. 64, Institute for Security Studies of the EU, Paris, 2003.

***, “Moldova: The problem of small arms”, in *South Eastern Europe SALW Monitor*, www.seesac.org/target/Country%20Assessment%20Moldova.pdf.

***, *Moldova and the Next 'Colorful' Revolution*, Stratfor Analysis, February 18, 2005.

***, *Russia and the Moldovan Domino*, Stratfor Analysis, December 8, 2004.

***, *Monitorul Social. Cercetare de opinie publică*, Institutul pentru Dezvoltare și Inițiative Sociale (IDIS) Viitorul, Chișinău, octombrie 2004.

Mungiu-Pippidi, Alina, Naval, Ion, *Cum putem ajuta Moldova să se ajute pe sine*, SAR Policy Briefs, No. 16, 2005.

Mureșan, Liviu, Pop, Adrian, Bonciu, Florin, *Politica Europeană de Securitate și Apărare – element de influențare a acțiunilor României în domeniul politicii de securitate și apărare/ The European Security and Defence Policy - A Factor of Influence*

Institutul European din România – Studii de impact III

on the Actions of Romania in the Field of Security and Defence, Institutul European din România, București, 2004.

***, *Romania after 2000: Threats and Challenges*, Annual Early Warning Report Romania 2001, Romanian Academic Society, Bucharest, 2002.

Nantoi, Oazu, *The East Zone Conflict in the Republic of Moldova – A New Approach*, Institute for Public Policy, Chișinău, 2002.

Nantoi, Oazu, *Planul de reglementare a problemei transnistrene, propus de partea ucrainiană – pro și contra*, Institutul de Politici Publice, Chișinău, 8 iunie 2005, <http://ipp.md/comentarii1.php?l=ro&id=38>.

Negru, Nicolae, *Mass-Media din Republica Moldova*, comunicare prezentată în cadrul conferinței internaționale “Participarea în Pactul de Stabilitate ca accelerator al reformelor social-economice în regiune”, Chișinău, 7-8 decembrie 2001.

***, *Noua frontieră Schengen și impactul asupra relațiilor dintre România și Republica Moldova: Implicații ale securizării frontierei la nivel politic, social, economic și operațional*, Institutul pentru Politici Publice și Centrul pentru Studii Internaționale, București, octombrie 2002.

***, *National Security and Defense of the Republic of Moldova*, Institutul de Politici Publice, Arc, Chișinău, 2002.

***, *New Borders in South Eastern Europe: The Republic of Moldova, Ukraine, Romania*, Institutul de Politici Publice, Știința, Chișinău, 2002.

***, *Percepția opiniei publice din România asupra politicii externe și a mediului internațional*, Institutul pentru Politici Publice, București, octombrie 2005.

Pohnițchi, Valeriu, *Integrarea Republicii Moldova în Uniunea Europeană: Acțiuni și implicații geoeconomice*, Chișinău, 2002.

***, *Political & Security Statewatch*, Monthly Bulletin on Moldova, Idis Viitorul, No. 3, May-June 2005.

Pop, Adrian (coordonator), *Sub povara graniței imperiale*, Editura Recif, București, 1993.

Pop, Adrian, *At the Crossroads of Interlocking Subregional Arrangements : Romania's Pivotal Role in East Central Europe*, NATO Defense College Monograph Series, Fall 1999.

Pop, Adrian, *Romania: reforming the security sector*”, în David Greenwood and Peter Volten (eds.), *Security-sector Reform and Transparency Building: Needs and Options for Ukraine and Moldova*, Harmonie Paper 17, Centre for European Security Studies, Groningen, 2004.

Institutul European din România – Studii de impact III

Pop, Adrian, *Strategii de integrare europeană*, Editura Sylvi, București, 2003.

Pop, Adrian, “The Conflict in the Transnistrian Region of the Republic of Moldova”, în Rebecca Haynes (ed.), *Moldova, Bessarabia, Transnistria*, Occasional Papers in Romanian Studies No. 3, School of Slavonic and East European Studies, University College London, 2003.

Pop, Adrian, “Subregionalism and Security in Central and South East Europe”, în Răzvan Theodorescu and Leland Conley Barrows (eds.), *South East Europe – The Ambiguous Definitions of a Space/L’Europe du Sud-Est – Les définitions ambiguës d’un espace*, UNESCO-CEPES, Editura Enciclopedică, Bucharest, 2002.

Pop, Adrian, „Regionalism, Sub-regionalism and Security in the Black Sea Region. Research Summary”, în *Euro-Atlantic Studies*, No. 7, 2004, University of Bucharest, Centre for Euro-Atlantic Studies.

Popa, Vasile, Mihai-Ștefan, Dinu, *România și procesul de stabilizare regională*, București, Editura Universității Naționale de Apărare, 2004.

Popa, Victor, Munteanu, Igor, Izdebschi, Natalia, Cuhal, Ion, *Corupția politică: context și semnificații*, Editura Cartier, Chișinău, 2001.

Popescu, Nicu, *Opțiunea europeană a Moldovei nu trebuie să fie o alegere geopolitică, ci o alegere de politică internă*, 4 aprilie 2005, <http://politicom.moldova.org/europa/rom/151/2/>

Popescu, Nicu, “A Wind of Change”, în *Transitions Online*, 2 May 2005.

Popescu, Nicu, “The Revolutionary Evolution in Moldova”, în *CEPS Neighbourhood Watch*, Issue 3, April 2005.

Popescu, Nicu, *Transformarea Europei și Republica Moldova*, 26 mai 2005, www.azi.md/news?ID=35232).

Popescu, Nicu, *Reprezentantul Special UE pentru Moldova: de la oportunitate la acțiuni*, <http://www.studiidesecuritate.ro>.

Preda, Marian (coordonator), *Obiectivele de Dezvoltare ale Mileniului. Analiză comparativă în Republica Moldova*, UNFPA, Chișinău, 2003.

Prohniksky, Valeriu, “Moldova-Ukraine-Romania: a regional portrayal of economy and trade”, în *South-East Europe Review* no. 2/2002.

Pushkov, Alexei, “Russia and the West. An endangered relationship?”, în *NATO Review*, No. 1, February 1994.

Institutul European din România – Studii de impact III

Regelsberger, Elfriede and Wessels, Wolfgang (coord.), *Foreign Policy of the European Union. From EPC to CFSP and Beyond*, Lynne Rienner Publishers, Boulder, London, 1997.

Sarcinschi, Alexandra și Băhnăreanu, Cristian, *Redimensionări și configurări ale mediului de securitate regional -- zona Mării Negre și Balcani*, Editura Universității Naționale de Apărare, București, 2005.

Sava, Ionel Nicu, *Geopolitical Patterns of Euro-Atlanticism. A Perspective from South Eastern Europe*, Conflict Studies Research Centre, Central & Eastern Europe Series 04/16, June 2004.

Secrieru, Stanislav, “Moldova at the Crossroads: “Near Abroad” or “Wide Europe-Neighbourhood””, în *Black Sea Herald*, No. 8, 2003.

Selivanova, Irina, “Trans-Dniestria”, în Azrael, Jeremy R. and Payin, Emil A. (coord.), *U.S. and Russian Policymaking with Respect to the Use of Force*, Conference Report, RAND, CF-129-CRES, Santa Monica, California, 1996,
www.rand.org/publications/CF/CF129/CF-129.chapter4.html.

Serebrian, Oleg, *Politică și Geopolitică*, Cartier, Chișinău, 2004.

Severin, Adrian *Locurile unde se construiește Europa*, Editura Polirom, Iași, 2000.

Sherr, James, *Realism About Ukraine, Part I – Internal Conditions*, Conflict Studies Research Centre, UK Defence Academy, 28 June 2005.

Skvortova, Alla, “Moldova and the EU: Direct Neighbourhood and Security Issues”, în Iris Kempe (ed.), *Beyond EU Enlargement: The Agenda of Direct Neighbourhood for Eastern Europe*, vol. 1, Bertelsmann Foundation Publishers, Gütersloh, 2000.

Skvortova, Alla, “Country Report Moldova”, în Iris Kempe (ed.), *Prospects and Risks Beyond Enlargement. Eastern Europe: Challenges of a Pan-European Policy*, Leske +Budrich, Opladen, 2003.

Smith, Anthony D., “The Ethnic Sources of Nationalism” în Brown, Michael E. (ed.), *Ethnic Conflict and International Security*, Princeton University Press, Princeton, New Jersey, 1993.

Socor, Vladimir, “The EU Can Secure Its Own Neighbourhood”, în *IASPS Policy Briefings*, No. 55, March 27, 2003.

Socor, Vladimir, “Moldova’s Message to Maastricht: No to “Federalization” and Communism”, în *IASPS Policy Briefings*, No. 42, December 1, 2003.

Socor, Vladimir, “Trans-Dniester offers military assistance to South Ossetia, Abkhazia”, The Jamestown Foundation, *Eurasia Daily Monitor*, 14 June 2004.

Institutul European din România – Studii de impact III

Solonari, Vladimir, “Transdnistria: Old Problems, New Developments”, în Iris Kempe (ed.), *Prospects and Risks Beyond Enlargement. Eastern Europe: Challenges of a Pan-European Policy*, Leske +Budrich, Opladen, 2003.

Stati, Vasile, *Istoria Moldovei*, Vivar-Editor, Chişinău, 2002.

Steans, Jill and Pettiford, Lloyd, *International Relations: Perspectives and Themes*, Longman, London, 2001.

***, *Transdnistria: Pro-Western Regimes Work Toward Russian Withdrawal*, Stratfor Analysis, June 14, 2005.

***, *Transnistria. Evoluția unui conflict înghețat și perspective de soluționare*, Institutul Social-Democrat “Ovidiu Șincai”, București, septembrie 2005.

***, *The Republic of Moldova and European Integration*, Institutul de Politici Publice, Cartier, Chişinău, 2002.

Trenin, Dmitri, *The End of Eurasia: Russia on the Border Between Geopolitics and Globalization*, Carnegie Moscow Center, Moscow, 2001.

Vahl, Marius, “The Europeanisation of the Transnistrian Conflict”, în *CEPS Policy Briefs*, Centre for European Policy Studies, No. 73, May 2005.

Wallace, William, *Looking after the Neighbourhood: Responsibilities for the EU-25*, Groupement D’Etudes et de Recherches *Notre Europe*, Policy Paper No. 4, July 2003.

Weiner, Robert, “The Foreign Policy of the Voronin Administration”, în *Demokratizatsiya*, 12, (4), Fall 2004.

Woehrel, Steven, *Moldova: Background and US Policy*, CRS Report for Congress, March 8, 2005.

Articole de presă:

Anghel, Iulian, “După scrutinul de la 6 martie, Moldova este prinsă între bunăvoința Bruxelles-ului și neîncrederea Moscovei”, în *Ziarul Financiar*, 11 martie 2005.

Barascu, Magda, “26% dintre moldoveni se tem de România”, în *Evenimentul Zilei*, 21 mai 2005.

“Banii României în interesul Rusiei. Fondurile Departamentului pentru Românii de Pretutindeni au fost folosite pentru axa PSD-Chişinău-Moscova”, în *Ziua*, 1 octombrie 2005, <http://www.ziua.net/display.php?id=185829&data=2005-10-01>.

Crişan, Magda, „România și Ucraina continuă tatonările”, în *Adevărul*, 11 noiembrie 2005.

“Jaf la Românii de Pretutindeni”, în *Ziua*, 30 septembrie 2005,
<http://www.ziua.net/display.php?id=185740&data=2005-09-30>.

Mungiu-Pippidi, Alina, “Mândria bine temperată. Are politica externă resurse pentru ambițiile noului președinte?”, în *Dilema*, 10-16 iunie 2005.

“Moscova își schimbă strategia față de Transnistria” (Moscow changes its strategy for Transnistria), în *Ziua*, 21 May 2004

Popa, Cosmin, „România vrea să resusciteze Organizația de Cooperare la Marea Neagră”, în *Adevărul*, 29 octombrie 2005,
http://www.adevarulonline.ro/index.jsp?page=articol&article_id=159781.

Popescu, Emil, “Contractul de securizare a frontierelor este la prețul pieței, spune EADS”, în *Ziarul Financiar*, 11 martie 2005.

Rateș, Nestor, “Moldova: comuniștii la putere”,
<http://www.observatorcultural.ro/informatiiarticol.phtml?xid=3490>.

“România a cerut Curții de Justiție de la Haga tranșarea problemei Insulei Șerpilor”, în *Adevărul*, 17 septembrie 2004,
<http://www.adevarulonline.ro/arhiva/2004/Septembrie/900/97429/>.

“România preia Președinția în Exercițiu a Organizației Economice a Mării Negre (OCEMN)”, <http://www.mae.ro/index.php?unde=doc&id=27435&idlnk=2&cat=4>.

Rusu, Nicolae, “Țara liliecilor”, în *Contrafort*, numărul 7-8 (81-82), iulie-august 2001,
<http://www.contrafort.md/2001/81-82/169.html>.

Severin, Adrian, “Scandalul moldo-român: antiunionism sau antiromânism?”, în *Ziua*, 24 noiembrie 2001, <http://www.ziua.ro>.

Thomas, Brian Johnson and Franchetti, Mark, “Radiation rockets on sale to ‘terrorists’”, în *The Sunday Times*, May 8, 2005.

“Voronin atacă România și pe Băsescu”, în *Ziua*, 28 iulie 2005.

Fluxurile Agențiilor de presă:

Rusia la zi (România), www.rusialazi.ro

Mediafax (România), www.mediafax.ro

Interlic (Republica Moldova), www.interlic.md

Itar-tass (Federația Rusă), www.itar-tass.ru

Institutul European din România – Studii de impact III

RIA Novosti (Federația Rusă), www.rian.ru.

Olvia-press (Transnistria), www.olvia.idknet.com